

P. Buzogány Árpád

**Történetek,
hitvallások,
néphagyományok**

**Könyvismertető, kritikák
(2003—2009)**

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

ÍRÓK ÉS MŰVEK

P. Buzogány Árpád

***Történetek, hitvallások,
néphagyományok***

ERDÉLYI TOLL KÖNYVEK

**SZEKELY
UTKERESŐ
KIADVÁNYOK**

A könyv borítóját
Beke Sándor-Olivér
tervezte

P. Buzogány Árpád

***Történetek,
hitvallások,
néphagyományok***

*Könyvismertető, kritikák
(2003—2009)*

**Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll
Székelyudvarhely 2017**

**AZ ERDÉLYI GONDOLAT
SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA**

Beke Sándor (igazgató) • Brauch Magda • Cseke Gábor
Cseke Péter • Csire Gabriella • Gábor Dénes
Jancsik Pál • P. Buzogány Árpád • Péntek János

•
SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK

*Néprajzi, történelmi, művelődéstörténeti, egyházi
és irodalmi kiadványsorozat*

A *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat jogutódja

Főszerkesztő: Beke Sándor

Szerkeszti: Csire Gabriella, P. Buzogány Árpád, Ráduly János

•
ERDÉLYI TOLL

Irodalmi és művelődési folyóirat

Főszerkesztő: Beke Sándor

Szerkeszti: Brauch Magda, Csire Gabriella

•
© P. Buzogány Árpád, 2017
© Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2017
© Székely Útkereső Kiadványok, 2017
© Erdélyi Toll, 2017

ISBN 978-606-534-085-5

www.erdelyigondolat.ro

Megjelent az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,
a Székely Útkereső Kiadványok
és az Erdélyi Toll közös könyvkiadási egyezménye alapján

Az udvarhelyi Népszínház történetéről

Szász M. Mária:
Az én Népszínházam.
Székelyudvarhely, 2002

Az udvarhelyi Művelődési Házban 2002. május 11-én, szombaton a helyi Népszínház létrejöttének 25. évfordulója alkalmával emlékünnepeket szervez a Hargita Megyei Kulturális Központ, a Vitéz Lelkek Kulturális Egyesület a volt népszínházakkal közösen.

A koncertteremben 11 órakor a hajdani Népszínház emlékeiből (plakátok, fényképek stb.) nyitának meg kiállítást, majd bemutatják Szász M. Mária *Az én Népszínházam* című könyvét.

A kötet a Hargita Megyei Kulturális Központ és az Infoprint Rt. kiadásában jelent meg. Szerzője hosszú ideje elkötelezettje a műkedvelő színjátszásnak. A több mint száz oldalas könyv tartalmazza a Népszínház összes bemutatójával kapcsolatos fontosabb adatokat: rendezők neve, előadások száma stb. Ez a leltárszerű számbavétel a legalaposabb összefoglalás a témáról, és rendszeres, kitartó adatgyűjtés eredményeként állt össze e fejezet. Nem hiányzik a sajtóvisszhang (kritikák, méltatások), az abból való válogatás azért is fontos, mert a megyei és központi lapok is figyelemmel követték az udvarhelyi színjátszók munkáját.

A monografikus jellegű intézménytörténet nyilván nem csak adatokra támaszkodik. Külön fejezetet szentel a visszaemlékezéseknek, beszélgetéseknek. A hétköznapi szürkeségén, kisebb és nagyobb gondjain túl részben a már megszépítő emlékezés, másrészt pedig a még mindig frissen élő élmények kisugárzása jelenti e rész értékét. Különben a kiadvány címe is arra utal, hogy elsősorban a személyes élményeken keresztül lehet megközelíteni a témát. A szerző így fogalmaz erről: „nincs meg bennem a kutató fölényes távolsága a tényektől. Nekem egy-egy cím nem adalék, hanem emlék. Emlék arról, ahogy próbáltunk, ahogy varrtuk a ruhát, ahogy táncoltunk a színpalak mögött, vagy

szívszorongva vártuk, lestük: felcsattan-e a taps, a nevetés. Azt is tudom, hogy mindenkinek van egy Népszínháza, ahogyan benne és csakis benne él.”

Szász M. Mária számba veszi az előzményeket is, hiszen a korábbi évtizedek helyi színjátszására épült az 1977-ben létrejött Népszínház. A Művelődési Háznak összesen négy szakirányítója volt akkor...

Az *Évadok* — *kritikák* a legterjedelmesebb fejezet, a következőkben szó esik a műsorpolitikáról, a tagozatokról is. „Népszínházat csinálni életmódot jelentett” — fogalmazta meg Zsehránszky István kritikus nagyon sommásan mindazt, amire május 11-én már csak emlékezni lehet Székelyudvarhelyen. Hozzá kell mindjárt tennünk: ezzel azonban nem áldozott le a színjátszásnak. Másként, más keretek között láthatjuk a folytatást. Hiszen az előzmények nélkül talán elképzelhetetlen lett volna a helyi színház alapítása.

A könyv képanyagát sok-sok egykori felvétel közül válogatták. Bemutatók, fellépések, kiszállások alkalmával látjuk a szereplőket, rendezőket, kellékeseket, akik számára a színpadon meglevenedő varázslat egyszerre jelentett munkát és felemelő ihletettséget.

A Művelődési Ház nagytermében 19 órától *Nosztalgiasz ve-lünk* címmel kerül sor a helyi műkedvelő színjátszás nagy fejezetével kapcsolatos emlékezésekre, beszélgetésekre, illetve régi sikeres jelenetek újbóli bemutatására. Műsorvezető Kovács Lvente rendező. A rendezvényre a belépés ingyenes.

2003

Az életet nem a jól csengő ritmusokban és rímekben éljük

Lőrincz József: *Férfinyaram.*

Versek.

Székeljudvarhely, 2002

A cím sosem véletlen (Lőrincz József: *Férfinyaram.* Szerzői kiadás 300 példányban. Készült az udvarhelyi Demaco nyomdában, 2002 decemberében). Felkelti a figyelmet, sugall, és legtöbb esetben arra ösztönöz, hogy utánajárjunk, -olvassunk, pontosabban miről is van szó. Szimbólumként működik később. Mint ez is: *Férfinyaram.* Múlt idő, de a legszebb, legmunkásabb, ergo kiemelten fontos időszak(asz) megjelölése. Vagyis valami olyanról van szó, ami feltétlen érték.

Bár a versek keletzése nincsen feltüntetve, nem tévedek, ha azt gyanítom: Lőrincz József férfinyara nyilván nem egyetlen nyár volt. Több, talán sok évről van szó. Ezt alátámasztja az egymás mellé gyűjtött versek témája, stílusa, ritmusa stb. Ha innen nézzük, időben visszafelé megnyúlik ez a férfinyár a régebbi versek okán.

Mindenki magának olvas, így (legtöbbször) én is, ezért a szerkesztés okán jegyzem meg: másra lehetett volna cserélni, esetleg kihagyni néhány szöveget. Talán éppen azokat, amelyek leginkább eltérnek (témában, megszövegezésben) a többségtől. Amelyek az érettebb, biztosabb hang mellett a kísérletezés mindent körülvevő hálójában fennakadhatnak. Legjobb verseihez képest erőtlenebbnek tűnik a hang néhány írásban: *Biztató*, *****, *Menet közben*, *Életkor*, *Nocturno*, *Tél*, *Pihenő*, vagy éppen a poénra alapoz (*Csendélet*, *Kenderékehez*, *A XXI. századhoz*, *Einstein*). Talán azért feltűnő, mert mindegyik a magánélettel kapcsolatos, és az erőtlenség ez esetben éppen a máshol megtapasztalható tenni akarás hiányát jelzi. Persze ennek a megoldásnak árnyoldala is van, mert a sokhangúságot csökkentené. Az olvasót pedig minden érdekelheti, ami a költőt is foglalkoztatja.

Könyvként nézve a kiadványt, a borító (Kalló László Lángoló fák című akvarellje) mint látvány megerősíti a címről már leírtakat. A könyvekben általában használt, talpasnak nevezettől eltérő betűtípus egyetlen hátránya, hogy néhol zavaró, a rövid és hosszú ékezetek összetéveszthetők. A tartalomjegyzék után még egy szöveg következik, ilyen ritkán látni, aztán elolvasása után derül ki: szándékos az elhelyezés, tartalma miatt.

Miről is szólnak ezek a versek? Rövid sorokba, versekbe túl sokat szorít bele a világból (ballada, szerelmi vers, Ady — stílusban és témában egyaránt), másképpen fogalmazva nem apróságok vezették tollát. Néhol az lehet az olvasó érzése, igen „sokat akar”, amolyan programversbe illő sorokat is találni. Nyilván azt szűrhetjük le belőle, hogy a szerző nincs hűján a témának, illetve nem passzív szemlélője világunknak, hanem azt alakítani, változtatni kívánja, verseivel is. Ezzel részben ellentmond az előszóban írtaknak, hogy a pedagógusi lét versei ezek.

Úgy tűnik, a szerző nem tud könnyedén verset írni — a kijelentés nem értékítélet, csupán megállapítás, és azt jelzi: „megdolgozik” véglegesített soraiért. Benne van a mondandó, az olvasó és általában az írás iránt érzett felelősség, hogy csak semmi könnyedség, nem a jól csengő ritmusokban és rímekben éljük az életet. Ahol nem a rímekre épít, ott érzik: dolgozott a szövegben. A képiség uralkodó legtöbb helyen, és hatásos is. Néhol a leírás statikusság is egyben, fékezi a sodró lendületet, ezt pótolják az intuitív szótársítások (pl. *Falusi este*, *Itt*, *Virágének*). Gyakran épít archetípusokra, de van még akár konstruktivistának nevezhető, kísérletező formai megoldás is (*Járdaszélen*).

Kedveli a hangsúlyos ritmust: *Ősdelelő*, *Ballada*, *Szülföld*, *Virágének*, *Köszöntés fenyőültetvényhez*, *Farsang*, *Férfnyaram*, *Zaj* stb., ám ezek közül nem mindegyik ahhoz illő, találó téma, ha az egészen balladás hangúakkal hasonlítjuk össze. Lőrincz József jól játszik a ritmussal, és a hangulatokkal is. E vidék iránti elkötelezettségét abban is látom, hogy amikor külső világ és lírai én egymásra talál, néha feltör a balladás hang. Ezt pedig átélés nélkül, megjátszva nehéz a tollból kikényszeríteni.

Vallomásos versei (*Kertünkben újra hanyatt fekvé, Bizonyíték, Vonzóadás, Itt, Köszöntés*) nem személyekhez, hanem a tájhoz, földhöz való kötődéseit jelzik. Érdekes felvetni a kérdést: vajon most is így fogalmazná meg, ilyen stílusban azt, amit annyira fontosnak tart kijelenteni?

Összesen 53 versbe nem férhet bele a világ. Nem is lehetne belegyömöszölni. A költőnek sem ez a feladata. Inkább arra figyelünk, ami nagyon megragad. Ami tetszik. Versekről lévén szó, ami tovább élhet bennünk (*Virágének, Jelzéseim* stb.). Arra a hangra, amit akár magunkénak is érezhetünk. Mert az a jó vers, amiről úgy érezzük: akár mi is írhattuk volna.

Udvarhelyi Híradó, 2003. március 7.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/2. szám

Ráduly János és a sátor fekete szőnyege

Ráduly János: Fekete szőnyeg a sátor.
Néprajzi tanulmányok, közlések.
Marosvásárhely, 2003

Nemrég Ráduly János könyveinek sora újabbal gyarapodott. A *Fekete szőnyeg a sátor* (Néprajzi tanulmányok, közlések) című kötet a marosvásárhelyi Impress kiadónál jelent meg, Mátyás Zoltán (TV-Video-Satelit Kft.) anyagi támogatásával.

Amint már megszokhatta a néprajz iránt érdeklődő olvasó, a szerző meglepetésekkel szolgál mindegyre, már ami a kiadást illeti. Most éppen a *Tanuljunk könnyen rovási!* című kötetre számítottunk, ám azt megelőzte e vásárhelyi kiadvány. Amint a hátsó borító szövege is hangsúlyozza, a korábbi, *Vetettem gyöngyöt* (1997) tanulmánykötet folytatásának tekinthető annyi különbséggel, hogy „a szerző ugyanis tanulmányaiban szélesebbre tárt utat jár be”.

Huszzonegy tanulmány, kisebb közlés kapott helyet e kiadványban, néhány a *Művelődés*, *Falvak Dolgozó Népe* hasábjain, nagyobb része az utóbbi években látott nyomdafestéket a korondi *Hazanézőben* meg a marosvásárhelyi *Népiújságban*. És olyan is akad, amelyik most frissen kerül az olvasó elé.

Megszokott eljárás, hogy már megjelent írásokat gyűjtenek kötetbe a szerzők, lett légyen szó szépirodalomról vagy akár más témákról. Így a lapokban „elszórt” anyagok egy helyen, egyszerre vehetők kézbe. Ráduly esetében azért is indokolt a kötetbe gyűjtés, mert mindezen közléseket összekapcsolja a téma: Kibéd néprajza. Negyvennyolcas kibédiek, 1652-es határkijelölés, 1838-as határjárás és előzményei, meg népköltészeti témák sokasága: elnépiesedett Petőfi-versek, Rózsa Sándor a helyi néphagyományban, a befalazás motívuma, a „szőrös gubás ember”, Basa Pista balladája, meg újabban gyűjtött balladák. Arról is olvashatunk, hogy a település nagy szülőttei közül két ismertebb, Sep-

rődi János és Kibédi Mátyus István miként él a falu emlékezetében.

A szerző figyelmet fordít a nyelvészeti vonatkozásokra is, pl. a határjárásokról készült jegyzőkönyvekben előfordulnak olyan tájszavak, amelyek korábbról nem ismertek.

Két közlés foglalkozik Bartók Béla kibédi adatközlőivel. 1904-ben Bartók Gerlicepusztán (Gömör megye) nyaralva Dósa Liditől jegyzett le néhány dalt. Kodály szerint ezek által sejtette meg a székely zene különösségét. És kedvet kapott a székely népdalok lejegyzésére. Rádulyknak alkalmá volt felidézteni az egykori kibédi cselédlánnyal az eseményeket. Dósa Anna 1904-ben nővére helyébe került Pesten, 1906-ban pedig Bartók tőle is lejegyzett néhány kibédi népdalt. Ráduly János azt is megvizsgálta, mennyire ismerik ma az egykor lejegyzett énekeket (Bartók kb. 30-at jegyzett le a két adatközlőtől).

Mindegyik írás tartalmaz forrásértékű adatokat, ily módon nemcsak a szerző, Kibéd és a szakirodalom, hanem az olvasó szempontjából is figyelemre méltóak.

Udvarhelyi Híradó, 2003. június 20.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/ 3. szám

Beke Sándor: A galambok kirepülnek

Beke Sándor: A galambok kirepülnek.

Versek.

Székelyudvarhely, 2003

Az udvarhelyi Erdélyi Pegazusnál jelent meg Beke Sándor új verskötete. Az eddig tőle megszokott hosszabb költemények mellett egy ideje rövidebb, vagy éppen egész rövid verseit is kötetbe gyűjti, és az eddigiék szerint e forma nem marad alul a korábban tőle közöltekkel szemben.

A rövid verseket könnyű olvasni és már ezért is sokan kedvelik. Úgy vélik, megemészteni is könnyebb. Hát ezzel a kijelentéssel nem zárhatjuk le a témát, viszont azt sem ez alkalommal kell megoldanunk, hogy mennyire állja helyét e feltételezés.

Beke egyik előző kötetében gyerekkori élményeit fogalmazta verssé: rövid, csattanóra épített történetek, líraivá oldott epikummal. Jelen kötetben is általában rövid terjedelmű és erős lezárásra építő szövegeket találunk. Témái nem légből kapottak és általában nem elvontak: a székely szilvapálinkától, a sírásótól a terrortámadásig, az írógépig, elmezavarig stb. átfogják az ünnep- és köznapokat, líraian lágy, kellemes eseményektől a fájdalomig.

Különös érzékkel ragadja meg a groteszk helyzeteket, a nem szokványos gondolatkalandozásokat. Idézzünk néhány egymondatos verset: Én felmegyek a blokkba, / a kastélyba, a homokvárba (*Elmezavar*); a legények kicsípték magukat, / fehér pokrócot terítettek a Holdra, / s kezükben aranyesővel / várták a hajdonokat (*Majális*); Besétál a képzelet erdejébe, / s mint liliumtíró / kergetni kezdi az / eprésző kosarakat / hordozó leányokat — (*A költő*); Farkasok üvöltenek / rozsdás szívedben (*Szögcsőr*); Jobb kezével / szívéből / bal karjára tekerte / a színes drótokat (*Agyvérzés*).

De lássuk csak, a költőt magát hol találjuk e furcsa világban? „Most nem kattog. Pihen. / Fekete hengerén/ gubbaszt a lélek.

“/ A betűk nem beszélnek” — olvasható *Az írógép* címűben. Hát ide jutott az alkotás fontossága? Másik versében pedig így fogalmaz: A költő alszik. / Álmában sas kering fölötte. / A sas pennát libegtet le / a költő kezébe (*Írószex*).

Egyféle fintorként érzékelhetjük és értékelhetjük ezeket az írásokat még akkor is, ha a költő fegyvere a nyíló kardvirág, és legfeljebb elmosolyodik valamin, és néha álmatlanul forgolódik, mert a költő is ember... A szerelem zaja felveri a galambokat, a versbe kocsmázó sírásó, unott férj, napraforgó-emberek és babérkoszorús költők vonulnak be. Utóbbiakról — többek között — ezt írja: Ha belefáradnak a díj átvételbe, / elhagyják a versben és prózában / agyondicsőített szülőföldet, / és babérkoszorúkkal ékesen / átköltöznek Magyarországra (*Babérkoszorúk*). Ezek után az olvasó nem fogja firtatni, Bekének mi a véleménye a költészetről...

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/2. szám

Hatalmasok bolondjairól

Páll Szilárd: A bolondok hatalma.

Budapest, 2003

Az ünnepi könyvhétre jelent meg Páll Szilárd *A bolondok hatalma* című regénye (Pro Pannónia Kiadói Alapítvány). Az ízléses kivitelezésű kiadvány borítójának tervezéséhez Molnos Zoltán *Kávédaráló* című festményét használták fel.

Az írásmű témáját röviden így fogalmazhatjuk meg: ha egy jóérezésű újságíró szembeszegül a hatalommal, az nem sima ügy... D. Gáspár, a nagyvárosi kezdő újságíró mondhatni akaratán kívül keveredik bele egy számára érthetetlen helyzetbe, amelyből csupán úgy tudja magát kivágni, hogy a személyes érintettség okán még nagyobb bajba kerül. A szerző képzeletbeli kisvárosa, Höktelek olyan zárt világ, ahol a bezártságot szó szerint kell érteni. A képtelen szabályok és életvitel, a következetes mindent felülvagyázás először arra serkenti az újságírót, hogy végére járjon a dolgoknak, ám egyik csapdából a másikba esik. Különös módon a végső pillanatokban mindig közbelép valaki, ám ez csak arra jó, hogy később „benyújsák a számlát”: lásd, milyen hatalmasok vagyunk, de vigyáztunk rád, és kegyeskedünk magunk közé fogadni.

Aztán már szabadulni szeretne arról a borzalmas helyről. Ám ha már engedték bepillantani a hatalmi gépezet működésébe, az ajánlat megtételét követően, az igenlő válasz elmaradása után látványosan bezárul a kör... Gáspár mégis megszabadul, és a nagyvárosban mindent megmozgat, hogy leleplezhessék a kisvárosból messzire kinyúló kezű érdekkört. Ekkor következik be, ami végeredményben mindannyiunkkal megesik legalább egyszer az életben: tehetetlen egyféle hatalommal szemben. Mi a tanulság? Ha már megsütöttél egyetlen pecsenyét is egy tűznél, kötelességed tovább táplálni azt. Különben előállnak a kényszerítő körülmények. A fiatal újságíró szabálytalan alku tárgya, és ennek még bizonyítható nyoma sem marad.

A helyszín, események, helyzetek részben utóbbi évtizedünkre, másrészt pedig azelőtti évtizedeinkre utalnak. Orwell-i (l. *1984* című regénye) bizonytalanság és kiszolgáltatottság, hazai rokonizmus, egyetemes aggodás és félelem, és mindez személyes kudarcba torkollik. Páll Szilárd nem véletlenül választott egy zöldfülű, ám mégis némi befolyással bíró újságíró hőséül, hiszen felelőssége nem csupán saját magára, közvetlen környezetére szűkíthető, hanem mindenki iránt elszámolással tartozónak érzi magát. És nincs feloldás, csupán vége a regénynek. Döntse el mindenki magának, hogy regényként vagy mementóként olvassa.

Udvarhelyi Híradó, 2003. július 1.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/2. szám

A Nap leánya és más keleti mesék

A nap leánya. Grúz, karél és orosz népmesék.

Fordította Bán Péter. Csíkszereda, 2003

Bán Péter sok-sok keleti nép meséiből fordított magyarra. Új kötete, *A Nap leánya* című (Neptun Könyvkiadó, Csíkszereda) grúz, karél, kirgiz és orosz meséket tartalmaz.

A Muzsnában élő műfordító meséit, történeteit azért szeretem olvasni, mert jól gördülő mondatait választékosan, ugyanakkor egyszerűen és közérthetően veti papírra. Kedveli a sok párbeszédet tartalmazó szövegeket, melyekben gyakorta szópárbajt vívnek szereplői. E könyvhöz, mely Csibi István anyagi támogatásával jelent meg, Bocskor Salló Lóránt írt ajánlást, melyben arról vall, maga a fordító mennyivel közelebb vitte őt a mesék világához. A huszonkét mese legtöbbje egy számunkra tényleg csodálatos, mert általunk nem ismert, ennélfogva elbűvölő környezetbe kalauzol. Cérokat, kánokat, buta és kapzsi, meg rátermett, jóságos embereket kísérünk útjukon. Csodálatos teremtések is éltek keleten: a Nap leánya, a cárevics felesége, aki madárból lánnyá változott, meg a gonosz cár elátkozott, fehér lovas leánya, akit csak a legbátrabb dalia szabadíthatott meg. Külön mese szól a gyenge, de eszével az óriást is legyőző kecskepásztorról (*Makmut*), a gazdagnak kukorékoló, majd a fizetséget elkótyavetyélő öregapóról, a farkasokon is kifogó, világot járó kecskéről és kosról, meg az ostobának tűnő tűről, aki végül jóllakatja barátait.

A mesei szereplők gonoszsága nem maradhat büntetlenül, a gonosz feleségeket a pusztába kergetik, az irigy testvérek tettére is fény derül. Ám legtöbb esetben egy-egy bátor, okos vitéz kalandjait izguljuk végig, akik számtalan akadályon képesek túltenni magukat, hogy céljukat elérhessék. A különböző népek meséiben ez hasonlít leginkább, és az olvasó is ezeket a történeteket kedveli, igazságérzetünk a viszonzásra találó jótett eredményét, az ármánykodókkal szembeszegülő daliák győzelmét tartja a legfontosabb mesei üzenetnek.

Udvarhelyi Híradó, 2003. július 29.

Ne gátakat, hanem hidakat építsünk

Sebestyén Péter: Készenlétben.

Kolozsvár, 2003

Készenlétben címmel jelent meg Sebestyén Péter erdőszentgyörgyi plébános újabb könyve (Kolozsvár, Gloria Kiadó). A kiadvány egy-egy fejezetének írásai már megjelentek. A nem kimondottan vallási témák elsősorban a mindennapi élet kérdéseit, kételyeit érintik.

Pénz, globalizáció, fogyasztás, anyanyelvhasználat és különbözőség, másság — szinte naponta foglalkoztat bennünket e témák valamely (árny)oldala, melyek a kiadvány alapvonulatai. Külön fejezetbe foglalta a vallásos ünnepeket (advent, karácsony, nagycsütörtök, húsvét, pünkösd stb.) megelőzően elhangzott rádiós beszélgetések szövegeit, melyek közvetlensége és a témát összefoglaló jellege szerencsésen társul. A közvetlenség, a kérdéseket és kételyeket másokkal is megosztó magatartás könnyed, fordulatos stílust eredményez, amely egyik nagy erénye ezen írásoknak.

A világi ünnepeken lelkészként részt vevő szerző jó párat közread ünnepi beszédeiből is. *Meditációk és prédikációs gondolatok* címen is válogatott egyházi témákból. Élménybeszámolóit sem érdektelen olvasgatni. Testvértelepülésen tett látogatás, előadás, Mikulás ünnepe egyaránt alkalmul szolgált arra, hogy megfogalmazza a maga és mások érzéseit. A könyv utolsó fejezetében tanulmányokat olvashatunk reményről, információról, tudásról, szabadságról és ökumenizmusról. Utóbbiról ezt olvashatjuk: gyakran éppen a másik felekezeti elleni acsarkodásra neveljük gyerekeinket, miközben kenetteljesen bólogatunk az ökumené fontosságát taglaló ünnepi beszédek hallatán. Megoldásként írja, bátorság kell ahhoz, hogy ne féljünk a másik másságától.

— Mindannyiunk háza táján akad javítanivaló bőven. Van tartozásunk egymás felé — fogalmazta meg annak a felelősségnek a súlyát, amely tenni akarásra sarkall minden igaz embert.

Más helyen pedig ezt olvashatjuk: Hiába van szegénység, lehet becsületesen élni, hiába nem divat az igazság és a megbízhatóság, lehet igazat mondani, és igaz emberként élni akkor is, ha „betörik a fejed”. Társadalmi gondok iránti érzékenységéből fakadóan megoldásokat is keres: meg kell küzdenünk mindennap a fogyasztói világgal, a közömbösség és középszerűség ördögével. Valóban igaza van, a körülmények sosem szolgálhatnak mentségül arra, hogy hitványul vagy középszerűségben élünk... Történelmi témával kapcsolatosan megfogalmazott véleményét nemcsak bölcs megállapításnak tartom, hanem erkölcsi alapállásként is értelmezhető: a sebek felszaggatásával gyógyítani nem tudunk. Ne a bűnbakot keressük, ne a felelősséget hárítsuk a másikra, hanem építsük új alapokra emberi viszonyainkat. Ne gátakat, hanem hidakat építsünk. Neveljük ki önmagunkban az egészséges emberi értékeket képviselő keresztény öntudatot, amelyben helye van egymás megbecsülésének, helye van a helyes önismertetnek, képességeink kamatoztatásának, a lelkesedő hazaszeregetetnek, a tenni akarásnak, a hitnek és a reménységnek.

Udvarhelyi Híradó, 2003. augusztus 15.

Nem üres tarisznyában kotorásztatva

Gálfalvi Gábor: Székelykeresztúr és vidéke
vadászatának múltja és jelene.
Székelykeresztúr, 2003

Gálfalvi Gábor vadásztörténetek közlése után nagyobb fába vágta a fejszét, de — vadásznyelven szólva — nem mondott csütörtököt. Ugyanis arra vállalkozott, hogy egy egész vidék vadászatáról írjon könyvet.

A *Székelykeresztúr és vidéke vadászatának múltja és jelene* című könyv a keresztúri Microprint Kft. nyomdájában került sajtó alá közel kétszáz oldal terjedelemben, számos régi és újabb képpel, dokumentum értékű kimutatás, névsor stb. közlésével. Ez ősi mesterség mifelénk régóta inkább kedvtelésből űzött sporttá vált, és ennek okát nem csupán a kényszerítő körülményekben kell keresni, hanem a lakott területek terjeszkedése is mindinkább visszaszorította a vadállatok természetes életterét. Rég volt az az idő, amikor pusztán vadászatból megélhetett egy család... Akiket teljes munkakörük kapcsol a vadhoz, vadgazdálkodáshoz, azok vadőrök — és e szó nagyon kifejező. Ha oda jutotunk, hogy védeni kell a vadat, akkor miért szabad elpusztítani? Ilyen és ehhez hasonló kérdések fordulnak meg az ember fejében, amikor e témáról van szó.

A szerző a magyar vadászat kezdetétől indít, Erdély régebbi meg közelmúltbeli tárgyalása után rátér Keresztúr vidékére, terjedelemben ez a teljes anyag kb. négyötödét teszi ki. 1913-ban alakult vadásztársaság Keresztúron, a most felkutatható adatok hézagossága ellenére vázolja ennek történetét Gálfalvi, aki maga is vadász. Tárgyalja a kommunista időszak évtizedeit, meg a később létrejött Hubertus Vadász-Sporthorgász Egyesület történetét. Fényképekkel mutatja be a jelenlegi három csoport tagjait, a vadászterületen fellelhető vadfajtákat, trófeákat, a vadászházakat. Külön részt szentel az egykori hivatásos vadászoknak és vadőröknek, meg hűséges kutyáiknak is. Nyilván nem hiányozhat

nak egy ilyen könyvből a vadásztörténetek, mulatságos esetek sem, melyekből pár évvel ezelőtt kötetnyit adott közre a szerző, aki különben hosszú idő óta hűséges krónikása a vadászatoknak. Úttörő vállalkozása talán kedvet ad másoknak is, hogy papírra vessék élményeiket arról a közösségi életről, amely — valljuk be — irigyelt színfoltja e környéknek.

Udvarhelyi Híradó, 2003. szeptember 5.

Új kiadásban. Útleírás a két Homoród mentéről

Jánosfalvi Sándor István:
Székelyhoni utazás a két Homoród mellett.
Székelyudvarhely, 2003

Jánosfalvi Sándor István 1858-ban fejezte be *Székelyhoni utazás a két Homoród mellett* című munkáját, amely 1942-ben került sajtó alá Kolozsváron (Minerva Rt.), az Erdélyi Ritkaságok sorozatban. Új kiadása az udvarhelyi Litera Könyvkiadó Pro memoria sorozatában jelent meg Albert András, Petroczki Géza és Porsche László támogatásával.

Udvarhelyszék helyismereti irodalma inkább kéziratban, mint megjelent kiadványokban volt gazdag egykoron. A múlt század első felében a közlés terén tapasztalt fellendülés megtört, később egészen beszűkültek a lehetőségek. 1990 után a szépirodalom mellett elsősorban helyismereti tárgyú kiadványok jelentek meg, egyértelműen bizonyítva a tényt, hogy önmagunk megismerése, megismertetése terén még sok a tennivaló.

A címben jelzett két folyó völgyének leírása nem pusztán útleírás — annál jóval több. És ez nem véletlenszerűség, mintha a téma önmagát kínálná mindenhol, hanem tudatos kutakodás: „kívántam... az előmbe ötlött vagy adatott némely tárgyról és dolgokról, ha nem is úgy, mint szerettem volna mindenben, legalább, mint hallomásból, olvasásból, látásból, vagy rövid tapasztalásból lehetett, nagy részben alapos és hiteles jegyzéseket tenni” — írta az unitárius lelkész. Azzal is tisztában volt, hogy „kivált ha e környékből való” az olvasó, bizonyosan figyelmére méltatja az írásművet. Leírja a székely anyavárost, Árvátfalvát és Derzset is, nem csak a két völgy településeit. Nem ígér „fellengzős és regényes utazás-írást”, sőt, stílus szempontjából így menti fel magát olvasói előtt: „új nyelvészeti szerint szép és mívelt stílust se keressen, mert én a középkor embere vagyok. Különben is elég van felséges tájakról s tárgyról és míveltebb stílussal írt

utazásunk is hogy legyen vaegy alábbvaló és népszerűbb (értsd: egyszerűbb) is, mert a kínai porcelán mellett is haszonnal létezhet korondi durva fazék is”. Mindebből kitűnik, hogy a használni akarást, a célt fontosabbnak tartotta a felhasznált eszközök-nél. Ha így olvassuk e könyvet, talán kevésbé akadunk fenn bonyolult körmondatain, néhol száraznak tűnő leírásain.

A természetföldrajzi leírás mintegy bevezeti a történelmi, település- meg családtörténeti részeket, a néprajzi megfigyeléseket minden településnél. Mondák, legendák földje ez, ha a ködbe veszett múlt felé nézünk, ám a szerzőnek lehetősége volt olyan eredeti okleveleket, iratokat tanulmányozni, amelyeket ma már nem ismerünk. Ugyanakkor tájékozódott a történelmi múltat illetően is, és bőven meríthetett a szájhagyományból is. Jelen kiadáshoz Mihály János készített jegyzeteket, ezeket ellenőrizte és helynévmutatót készített Gidó Csaba.

E vidéket illetően alapl műnek számít Jánosfalvi könyve, és szerzőnk Orbán Baláznak is sok hasznos adattal szolgált, melyekért a legnagyobb székely köszönetet is mondott a Székelyföld leírásában. Úti élményeit és adatgyűjtésének eredményét 1839 és 1858 között vetette papírra Jánosfalvi, akit szorosabb szálak is kötöttek ide, hiszen Lókodban született (1804) és Homoródkarácsonyfalván volt lelkész 1841–49 között. Egy „elszólása” miatt 1849 szeptemberétől egy évre bebörtönözték Udvarhelyen, ám ez idő alatt a karácsonyfalvi lelkészi állást betöltötték, így az éppen megüresedett gyepesit kellett elfoglalnia. Nyolc év után, cserével Datkra ment, majd 1867-től homoródjánosfalvi birtokára vonult vissza. 1879-ben halt meg. Szenvedélyes könyvgyűjtőként szorgalmasan gyarapított könyvtárát a székelykeresztúri gimnáziumnak hagyta.

Az előszóban Veres Péter a kézirat sorsát is vázolja, majd pedig megállapítja: „Jánosfalvi e vidék olyan korszakát írta le, amelyről elég keveset tudunk. Az a stílus, az a mód pedig, ahogyan rögzítette, elmeséli mindezt, arra sarkallja az olvasókat — a Homoród mentieket mindenképpen —, hogy létük, eredetük hajszálgökökerekével szembesülve büszkék legyenek őseikre, falujukra, erre a vidékre és bizakodva nézzenek a jövőbe”.

Udvarhelyi Híradó, 2003. szeptember 12.

A bátorság próbája

Kincsesné Bokor Anna:

A bátorság próbája.

Székelykeresztúr, 2003

Október 20-án, hétfőn 18 órától a keresztúri Molnár István Múzeumban könyvbemutatót szerveznek. Kincsesné Bokor Anna Mesélő Erdély sorozatának első kötetét, *A bátorság próbája* címűt Lőrincz György író ismerteti.

A keresztúri születésű szerző a környék mondáinak feldolgozását gyűjtötte kötetbe, ezek jó része megjelent a Romániai Magyar Szó gyerekoldalain. Részben a már ismert mondai anyagot felhasználva, ám ezt saját képzelete alapján színesítve írta történeteit Kincses Anna, melyekhez Demeter István készített hangsúlyos illusztrációkat. A bemutatón Katustava mondájának dramatizált változatát mutatják be.

Tündérek, óriások, törökök és tatárok, bátor székely vitézek meg gőgös várurak népesítik be e történeteket. Székelykeresztúr és Udvarhely környéke, Sóvidék, a Homoródok mente egészen Kőhalomig, Barótig — ekkora területet fog át e kötet. Hosszan sorolhatjuk a színhelyeket: a keresztúri Jézuskiáltó, Katustava, illetve a galambfalvi Galath vára, Vártető, a két Solymos közötti Várhegy és Kincseslyuk története a török támadással, a kadácsi Veresmart és Kadicsa, Bágy vára, a telekfalvi Órhegy, az udvarhelyi Székely támadt, Budvár és Csicsér vitéz története, Zete, Mára vára, Firtos lova, Tartod és Rabsonné vára, a lövétei Csúfhegy, Földvár, Kőhalom és Barót...

A címadó történetben a székelyek Sólyom vitézt jelölik ki, hogy Zefir tündértől elnyerje a Hargitán való letelepedéshez az engedélyt. A tündérnek megtetszik a dalia, cserébe azt kéri tőle, örökre maradjon vele, és őt szeresse. Sólyom azonban hű marad Etelkájához, a tündér pedig e szavakkal engedi útjára: — Bátor voltál, hogy ide mertél jönni, és szembe mertél szállni akaratommal. Szíved tisztasága és szerelmed ereje nagyobb az én va-

rázshatalmamnál. Arra a helyre, amit most Bélhavasának neveznek, építették fel aztán Béla várát.

— Szerettem volna az általam ismert és olvasott mondatöredékeket színes ruhába öltöztetve, a gyerekek és felnőttek számára is érdekesebbé tenni, hogy minél többen olvassák — vallja a szerző. A történetek többségének alapjául a Gaali Zoltán *A székekely ősvárak* című könyvében lévő legendatöredékek és az általa közölt adatok szolgáltak.

Udvarhelyi Híradó, 2003. október 14.

Borszék környéke tíz szempár tükrében

Periplu montan. Barangolás.

Borsec și împrejurimile. Borszék és környéke.

Csíkszereda, 2003

Borszék környékéről adott ki fotóalbumot a Hargita Megyei Kulturális Központ. Tíz fotós 10-10 oldalon mutatkozik be, Ádám Gyula abból az anyagból válogatott, amely az idén készült az intézmény által szervezett és Borszék önkormányzata által támogatott alkotótáborban.

A kiadvány szerkesztője, Nicolae Bucur műkritikus román nyelvű előszavában nemcsak a hely szellemét idézi értő szavakkal, hanem a tábor előzményeiről is beszámol (rövidített változatát Máthé Csilla fordította angolra). Ugyanis múlt évben Varság csodálatos tanyavilágát örökítette meg több ezer felvételen az a csapat, melynek több tagja részt vett a borszéki „leltározásban” is. Tehát e kiadvány a varsági album, a *Zsindelyország* következő „lépése” volt, megyénk egy másik vidékének képi lenyomatát juttatva az érdeklődők asztalára a HMKK-könyvek sorozatban. Eigel Tibor magyar nyelvű szövege ugyancsak a vidék értékeit veszi számba. A 18 szövegoldalt összesen 100 oldalnyi színes kép követi, ízelítőt adva abból a hatalmas anyagból, melyet a tíz alkotó készített. A tábor meghívottjai voltak: Ádám Gyula, János Dénes (1960–2003), Kristó Róbert, Nagy P. Zoltán, Szabó Attila Csíkszeredából, Balázs Miklós Gyergyószentmiklósról, Barabás Zsolt Illyefalváról (Kovászna megye), Bálint Zsigmond Marosvásárhelyről, Erdély Bálint Előd és Magyarai Hunor Székelyudvarhelyről.

Május 23–31. között Bélbortól Hágótőig, Székpataktól Gyergyótölgyesig jártak a fotósok, és témabeli megkötés nélkül rögzítették mindazt, amit fontosnak — jellegzetesnek vagy éppen nem megszokottnak — tartottak. A gyönyörű tájképek mellett portrék, épület- és szociófotók, csendéletek stb. sokasága kápráztat el. A *Periplu montan* — *Borsec și împrejurimile* / *Barangolás*

— *Borszék és környéke* című kiadvány mondhatni mindenkire szól: azokhoz, akik nem is jártak még e vidéken, ám bizonyosan azok is ámulva fogják lapozni, akik éppen itt élnek, mert rádöbbenhetnek, más szem miként látja és láttatja mindazt, ami nekik talán megszokott, köznapi látvány. A hely „adja magát”, ahogy mondani szokták. Elhagyott ház, sírkő, templom, félpucér kisgyerekek, jókedvű, meg elfáradt vagy éppen szúrós tekintetű öregek, fiatalok, munkaalkalmak, elesett helyzetek, pillanatok, rokkánó meg egymáshoz tapadó épületek — e nélkül a világ egyetlen tájáról sem alkothat képet, aki nem járt arra. Hogy ez mennyire tetszetős, hiteles, furcsa vagy megszokott, azt mindenki magának fogja úgyis eldönteni...

Udvarhelyi Híradó, 2003. november 21.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/4. szám

Mit mondogat K. Kovács András?

K. Kovács András: Mondogató.

Gyermekversek.

Székelyudvarhely, 2003

Most került ki a nyomdából K. Kovács András harmadik gyerekverskötete. Az Infoprint Kiadó gondozásában kiadott könyvben a szerző szalmakompozícióit láthatjuk illusztrációs anyagként, a borító is ilyen munkái felhasználásával készült.

A korondi születésű szerzőnek *Őzgidák* és *Évszakok szekerén* címmel jelent meg két előző gyerekverskötete, és íme, a második után nem sokkal már a harmadik is piacra került. Közel száz verset olvashatunk benne, általában rövid, 2-5 szakaszos írásokat. A tetszetős kivitelezésű kiadványba ha nem is mind mondogatókat, mondókákat gyűjtött, a témák folytán is megéri hosszabban lapozgatni, alaposan végigböngészni.

A versbeli vidékek a mieink, nem kacsintgat a szerző messzi tájak felé, ismeretlen hősök sem lapulnak a lapokon. K. Kovács András nemcsak a címadó versben, a *Mondogatóban* járja be a környéket, hanem más verseiben is: Varság, Korond, Fenyőkút, a Firtos, a felsősófalvi Kodáros mind-mind versbe került. Mint idegenvezetőt követve kóstolhatunk bele a munkaalkalmakba is: szekeresség, kenyérsütés, gyümölcsszedés, disznóvágás során mindig történik valami érdekes, amiben az apróbbak is örömeiket lelik. Kerül ám egyéb is: tánc, tűzoltás, pecsenyesütés, és vonzó lehet a kovács műhelyét megbámulni, vadmalacot, hiúzt meg viaskodó kakasokat látni. Apó térdén lovagoló legénykéknek, kislányoknak szánta a *Mondogatót* K. Kovács András. A mesemondóhoz madárzenekar is társulhat, a versekhez pedig jól illelenek a szalmamunkák: *A csárdás* mellett táncoló pár, a *Tavaszi erdőben* hóvirág, *Kapuból kiáltó* mellett székely kapu látható, és megmintázta az útra kelő golyókat, meg az ajándéknak szánt virágokat is.

Korondon lúdbőrös a hajnal háta, mostanában már csípős szélkorbács csapdos, a köd ágyat vet a tél havának, ám ez csupán mostanra szól, mert ennél több szó esik a kellemesebb tavaszról meg a nyárról. Legtöbb vers egy-egy rövid mese, történet, mulattató esetekkel, hogy aki kézbe veszi a könyvet, vidám arccal lapozhassa.

Udvarhelyi Híradó, 2003. november 21.

Areopolisz — történelmi és társadalomtudományi tanulmányok

Areopolisz — történelmi
és társadalomtudományi tanulmányok III.
Székelyudvarhely, 2003

Vidéki városban — mint amilyenek Székelyudvarhelyet is tartják — néha már önmagában eredménynek számít, ha egy szellemi kör, kutatócsoport évekig zavartalanul, önmaga által meghatározott szabályok szerint működik. Az Areopolisz frissen megjelent harmadik tanulmánykötetét lapozva nem valami múltó, szalmalángszerű fellobbanásra kívánjuk a figyelmet fordítani, hanem mondhatni tervszerűen végzett kutatómunka újabb eredményeinek közlését nyugtázhajjuk.

Vagyis nem oktalan hallelujázásról van szó, mivel az Areopolisz harmadik kötetének előszavában maguk a szerkesztők nevezik tudományos évkönyvnek kiadványukat. Fentieket megerősíti az előszóból vett idézet, miszerint „életképebb az, ami évek során kialakul, mint amit látványos külsőségek közegette, olykor anyagiakat sem kímélve, virágosó és pezsgőspoharak csengése kíséretében létrehívnak”. Másképpen szólva megérett ez a kis közösség arra, hogy évente saját kiadványt tehessen az olvasó asztalára. Az udvarhelyi Litera Könyvkiadó gondozásában megjelent, közel háromszáz oldalas könyvet dr. Hermann Gusztáv Mihály és Róth András Lajos szerkesztette, a megjelenést az Illyés Közalapítvány, a magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az udvarhelyi Városi Könyvtár támogatta.

A tanulmányok sorrendjét — középkortól a közelmúltig — az időrendiség határozta meg. Mihály János az elpusztult Tivadarfalváról, Forró Albert Udvarhelyszék 1600-as évekbeli török-tatár pusztításairól közöl tanulmányt, Sófalvi András a Sóvidék településszerkezetének módosulását és annak a gazdálkodással való összefüggését vizsgálja. Hermann Gusztáv Mihály

Mária Terézia reformjainak hatásait vette számba, kitérve a levéltárak helyzetének rendezésére is.

Az udvarhelyi református templom építésének ránk maradt, részletes anyagát elemzi Róth András Lajos. Kolumbán Zsuzsanna az udvarhelyszéki negyvennyolcas eseményeket összegzi, ehhez kapcsolódik utóbbi két szerző tíz szövegből álló forrásközlése.

Eltelt századunk első felének szövetkezeti mozgalmát jellemzi Ürmösi József homoródszentpáli unitárius lelkész ezzel kapcsolatos munkássága. Balácsi Dénes a gazdakör, tejszövetkezet, cséplőgép-szövetkezet szervezése okán tágabb összefüggésben is vázolja a szentpáli történeteket.

Gidó Csaba az impériumváltás (1919–20) korának református felekezeti oktatását egész udvarhelyszéki vonatkozásban tárgyalja, rengeteg adat felhasználásával. Az 1948-as államosításról Olti Ágoston és Hidó Attila közöl tanulmányt, Kápolnási Zsolt pedig a *Vörös Zászló* egykori tartományi lap tükrében tárgyalja a volt Udvarhely rajoni kollektivizálást.

A csupán témákat jelző felsorolás is bizonyítja a szerzők érdeklődésének sokirányúságát. Idő- vagy térbeli korlát senkit nem szorított, mindenki maga keresi a tárgyat, melyet körbejár, vizsgál, elemez. És ez várhatóan így lesz a következő kötet anyagát illetően is.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/4. szám

Észet mesefordítások

A kígyóbűvölő. Mesekönyv.

Fordította Bán Péter.

Budapest, 2002

Múlt év végén jelent meg *A kígyóbűvölő* című mesekönyv a budapesti Közlekedési Dokumentációs Kft. kiadásában. A kötet észet műköltészeti meséket tartalmaz Bán Péter fordításában.

A nagy formátumú kiadvány színes rajzait a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Szakközépiskola tanulója, Groos Emese Zselyke készítette. A 22 észet szöveget Bán Péter válogatta oly módon, hogy az észet irodalom és gyerekirodalom jelentős alkotói képviselve legyenek a magyarra fordított anyagban.

A meseanyag szervesen kapcsolódik a népmesékhez, ezt már a szereplők, varázstárgyak is bizonyítják: gonosz mostoha, a jótettet megháláló törpe, kígyóknak parancsoló öreg, feleséget kereső hét testvér, hetvenhetedik halál, víziszellem, Nap, Hold, csillagok, Alkony és Hajnal.

A farkas, illetve az egerek, a macska meg a kakukk teremtéséről, az északi fény keletkezéséről is olvashatunk legendameséket. Ám nem mindegyik történet szól különleges teremtményekről, varázserejű tárgyakról. A pénzsóvár emberek, akiknek fekete macska mutatja meg, hol kell kincset ásni meg az ördöggel pakáló béresek, a különös vendégek miatt bosszankodó zsellér a hétköznapi emberek.

A mesekönyv eladási ára 80.000 lej.

Kulturális Figyelő, 2003. (II. évf.)/1. szám

Új népballadaskönyv. Siratóim lesznek az égi madarak

Ráduly János:
Siratóim lesznek az égi madarak.
Székely népballadák.
Székelyudvarhely, 2004

Frissen jelent meg az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál, mondhatni még nyomdászagú Ráduly János *Siratóim lesznek az égi madarak* (Székely népballadák) című könyve. A korondi születésű, ám több mint négy évtized óta Kibédén élő folklorista a nagyközség (és a vidék) népköltészetének gyűjtőjeként vált ismertté, mennyiségében is jelentős mese- és balladanyagot jegyzett le és adott ki.

A több mint száz oldalas kiadvány bevezetőjében maga Ráduly fogalmazza meg: eljött immár az újabb „összesítő válogatások” ideje is, illetve „élénk olvasói érdeklődésnek teszünk eleget, amikor magunk is új balladakönyvet állítottunk össze”, melynek célja nem a teljes balladakincs válogatott bemutatása, hanem egy kisebb földrajzi tájegységnek, a Kis-Küküllő felső folyása vidékének balladavilágáról szeretne hírt adni. Ugyanakkor összegzi a helyi néphagyomány iránt érdeklődők munkásságát, melyek között a mesegyűjtő Ősz János és tanítványa, a népdalgyűjtő Seprődi János jelentős helyet foglal el. Az sem mellékes, hogy Bartók Béla első népdallejegyzései (1904, Gerlicepuszta) a kibédi születésű Dósa Liditől valók, majd annak testvérétől, Dósa Annától is gyűjtött Budapesten. E témát különben Ráduly már korábban feldolgozta közléseiben.

A téma iránti személyes elkötelezettségének vázolója után jellemzi is e könyv anyagát: elsősorban klasszikus balladák, azok közismert vagy éppen invariáns, helyi változatai kaptak helyet benne, illetve legendaballadák, rabénekek. Kettő kivételével Ráduly gyűjtései (1958 és 2002 között), néhány először jelenik meg kötetben.

A közel harminc kötetes Ráduly ismét olyan könyvet tett le az olvasó asztalára, amely méltán tart számot a korosztálytól, lakhelytől független érdeklődésre magyar nyelvterületen. Nem túlzás, amikor kijelenti: a sors kegyes volt hozzá, amikor Kibédre „vezényelte”.

Udvarhelyi Híradó, 2004. február 13.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/1. szám

Könyvajánló gyermekeknek. Maros menti népmesék

Mindentudó Dongó.
Maros menti népmesék.
Gyűjtötte Nagy Olga.
Székelyudvarhely, 2004

Nagy Olga Maros menti mesegyűjtéséből adta ki az udvarhelyi Erdélyi Pegazus Könyvkiadó a *Mindentudó Dongó* című könyvet. Eddig nem közölt anyagról van szó — annak a kétezer mesének része, melynek zöme nem látott napvilágot.

A mezőbánci Kapás Gyuritól 7, a marosszentkirályi Pocó Mihálytól 4, Ádám Ferentől 2 mese olvasható e kiadványban. Mindhárom mesemondóra jellemző a tömör, pergő cselekményvezetés.

Kapás Gyuri munkatársainak mesélt késő ősztől tavaszig az építőtelepen esténként, meséit 1967-ben rögzítette magnószalagra Nagy Olga. „E meséknek érdekessé, egyfajta kalandos történetekké kellett válniuk. Ennek szellemében a mesemondók meséiket nyújtják, toldják-foldják, hogy minél kalandosabb történetekké váljanak” — állapította meg a gyűjtő. Ugyanis alkalmazkodniuk kellett az őket hallgató közönség ízléséhez, elvárásaihoz is. Azonban a híres tolvajról, az ördögöt is becsapó szegény emberről, Rebeka irigy testvéreiről, a szerencsés Dádelinről szóló történetek igencsak bővelkednek kalandokban. A kötet címadó meséjének szerencsét próbáló hőse vagy például a tolvajokkal vetélkedő lány története is mondhatni már történetté vált, a mesei elemek nem mindig uralkodóak.

Marosszentkirályról két mesemondó válogatott meséi kaptak helyet e könyvben. Pocó Mihály a csodát tevő, nagyerős Zöld királyfiról, a királylányokat a sárkányoktól megszabadító keresztfiúról, Piros király vitézzé váló lányáról, Ádám Ferenc Mirkó vitéz kalandjairól és a misemondó kakas megszerzéséről mesélt, Nagy Olga 1968-69-ben gyűjtötte ezeket a meséket. Bár mindhárom

cigány mesemondó stílusa, a mesélés módja különböző, mégsem sajátos, a cigányok hiedelemvilágából ismert helyzetek, szereplők jellemzőek meséikre.

A borítón az udvarhelyi Péter Katalin rajzai láthatók.

Udvarhelyi Híradó, 2004. február 13.

Székelyszentlélek könyve

Balácsi Dénes:
Székelyszentlélek 670 éve.
Székelyudvarhely, 2004

Múlt év végén az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadásában jelent meg Székelyszentlélek monográfiája. Szerkesztője Balácsi Dénes tanár, a tájház létrehozója.

A közel 300 oldalas könyv P. Benedek Fidél, a falu szülötte tanulmányával (*Szentlélek falu monográfiája*) kezdődik, amely a település és környéke meg az egyház történetét, a hitéletet tárgyalja, illetve a helyi családokat veszi számba. Balácsi Dénes, a környéket jól ismerő pedagógus több évtizedes gyűjtőmunkája eredményeként született résztanulmányait foglalta egybe, egyrészt kiegészítve P. Benedek Fidél jóval korábban papírra vetett monográfiavázlatát. Összeállította az iskolatörténetet, megírta a kultúrotthon történetét is, összefoglalást készített a helyi sportéletről. A történeti áttekintés mellett a könyv erőssége a néprajzi rész: külön fejezet szól a gyermekjátékokról, meg a helyi népköltészetéről (balladák, népdalok, találós kérdések, határrészek nevei és az azokhoz fűződő mondák stb.) és a vidék hagyományos táplálkozásáról.

Megtaláljuk a tájház történetét, illetve azokat a kisebb közléseket is felvette a kötetbe Balácsi Dénes, amelyek már korábban megjelentek a sajtóban. Bő (45 oldalnyi) képanyag mutatja be az egykori meg mai művelődési és sportélet mozzanatait, a tájház gyűjteményét, a vidéket, a település népszokásait, nevezetes eseményeket.

A recsenyédi születésű Balácsi Dénes régóta Szentléleket vallja otthonának, e faluért tett is annyit, mint sok más helybéli. A *Székelyszentlélek 670 éve* című könyv újabb bizonyosság előbbi kijelentésünkre, ugyanakkor azt is mutatja: érdemes (volt) tenni érte.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/1. szám

Madar Ilona a Sóvidék földműveléséről

Madar Ilona: A Sóvidék földművelése.

Marosvásárhely, 2003

A Sóvidék földművelése címmel adta ki a marosvásárhelyi Mentor Kiadó Madar Ilona újabb könyvét. Sóvárad, Szováta, Szakadát, Illyésmező, Parajd, Békástanya, Alsó- és Felsősófalva, Korond, Pálpataka, Atyha, Siklód szolgáltak színhelyül a gyűjtéshez, amelynek feldolgozása már két évtizede megtörtént.

Hogy miért késett a kiadás, azt nem közli olvasóival a szerző. Tény, hogy a terep megválasztása és a gyűjtés mondhatni sze-rencsés időben történt... A hosszú időszakra jellemző, általunk hagyományosnak nevezett földművelés mára már nagyot változott, még két évtized távlatából nézve is.

A Sóvidék települései érdekes terepül szolgáltak már csak azért is, mert mindegyik önálló volt, lakói pedig nem egy-egy nagybirtok zsellé-reiként éltek meg a termelési módok változását, és a kollektivizálás nem hozott gyökeres változásokat a terep egészét tekintve. Ugyanakkor a jó minőségű és jó fekvésű (pl. Sóvárad) földektől a szántóként művelt dombtetőkig (Atyha, Siklód) mindenféle típusú termőföld fellelhető.

Madar Ilona számba vette a földterületek birtoklásának, tulajdonos-cseréjének módjait, illetve tárgyalja a feljavítás, művelés, a növénygon-dozás, betakarítás módozatait is. A Keszeg Vilmos szerkesztette kiad-vány leíró részei lényegre törően, mégse szűkszavúan mutatják be azo-kat a vidékre jellemző sajátosságokat is, amelyeket már az e vidéken élő fiatalok sem ismerhetnek. Ide tartozik a kőgyűjtés is, a szántás általi tera-szosítás, meg néhány olyan eljárás, amely tényleg csupán idős emberek emlékezetében él: jászolykert, jászolygát építése, katrinca készítése (talaj-víz elleni védekezések), a vetőmag kékgáliccal kezelése, a vadállatok elle-ni védekezés trágya égetésével stb. A sarlós betakarítás, a másfélfával (cséphadaróval) való szemnyerés, a kalákák különböző fajtái, a csépelet-len gabonának asztaglábakon való tárolása nemrég még megfigyelhető gyakorlat volt, amint a képmelléklet is bizonyítja.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/1. szám

Néprajzi tanulmányok: újabb Lenyomat

Lenyomatok 2.
(Fiatal kutatók a népi kultúráról)
Kriza Könyvek sorozat 19.
Kolozsvár, 2003

Lenyomatok 2 (Fiatal kutatók a népi kultúráról) címmel adta ki a Kriza János Néprajzi Társaság múlt esztendőben másodszer az ifjú néprajzosok tanulmányainak gyűjteményét. Szerkesztője a siménfalvi származású Szabó Árpád Töhötöm. A Kriza Könyvek sorozatnak különben ez a 19. darabja.

Lenyomatok címmel 2002-ben jelent meg az első kötet, ugyanilyen alcímmel, és annak megjelenését is a magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta anyagilag. Abban 16 szerző 15 dolgozata jelent meg, 240 oldal terjedelemben, és nem szükséges néprajzosnak lenni ahhoz, hogy hamar megállapíthassuk: nem a leíró, mindent számba venni akaró hozzáállás dominál, hanem a jelenségek, folyamatok újszerű szempontú látatása, illetve értelmezése. Szabó Árpád Töhötöm szerkesztő akkor úgy fogalmazott, az évenkénti megjelentetéssel szakmai fórumot kívánnak teremteni. Hogy e visszapillantást teljesebbé tegyük, íme néhány cím, ami az előbbieket bizonyítja: *Jelentésteremtő mechanizmusok egy parasztember élettörténetében* (Vajda András), *A természetfelettil való kapcsolatteremtés technikái egy székegyföldvári paraszttársaság életében* (Oszváth Imola), *A család intézménye a szocialista hatalmi diskurzusban* (Turai Tünde), a padfirkakultúra (Jakab Albert Zsolt) stb. A második Lenyomatok kissé vékonyabb, 191 oldalas, tíz szerző tíz tanulmányával. A mennyiségi mutatókat nyilván nem értékmérő funkcióval idézem. Már a kötet kiadásának ténye is eredmény, lévén, hogy nem saját forrásból történt. Mindkét kötetben tanulmányt olvashatunk a következő szerzőktől: Bokor Zsuzsa, Jakab Albert Zsolt, Könczei Csongor, Oszváth Imola, Szabó Árpád Töhötöm. A második kötet tartalmá-

ból kedvcsinálónak idézzük a témákat: élettörténetek (István Anikó), a szórványosodás motívumai egy élettörténetben (Ozsváth Imola), a kuláksors egyéni interpretációja (Miklós Zoltán), megtéréstörténet (Demeter Éva), a nők kutatásáról (Bokor Zsuzsa), informális technikák a hagyományos gazdálkodásban (Szabó Árpád Töhötöm), kalotaszegi cigánymuzsikusok (Könczei Csongor), emléktábla-állítások Kolozsváron (Jakab Albert Zsolt), a lopás hiedelmei a moldvai csángóknál (Peti Lehel), a szülésről Pusztinán (Nagy Emőke).

Udvarhelyi Híradó, 2004. február 20.

Rovásírási emlékeinkről

Ráduly János: Titkok a rovásírásban.
Adalékok rovásírásunk ismeretéhez.
Székelyudvarhely, 2004

Kevés olyan művelődéstörténeti téma létezik, amely annyi különböző véleményt, eltérő értelmezést ütköztetne, mint rovásírási emlékeink. Ráduly János folklorista régóta foglalkozik a témával, az utóbbi években meglátásait rendszeresen közölte is. Ezekből állt össze *Titkok a rovásírásban* című kötete.

A kötet, alcíme szerint *Adalékok rovásírásunk ismeretéhez*, ez pedig feltételezi, hogy bírunk némi ismerettel a témát illetően. Hogy ez pontosan mennyi, a betűjelek ismerete vagy csupán innen-onnan megragadt emlékfoszlány, annak annyiban van jelentősége, milyen mélységben kívánunk bepillantani a témába. Ráduly nem akar senkit megfosztani attól az örömtől, hogy megismerkedhessen újabban felfedezett emlékeinkkel még abban az esetben sem, ha az olvasathoz, értelmezéshez szükséges bővebb ismereteknek nincsen is birtokában.

A *Romániai Magyar Szó*ban, a marosvásárhelyi *Népijság*ban, a *Művelődés*ben és a korondi *Hazanézés*ben közölt cikkek több olyan felirattal foglalkoznak, amelyek az utóbbi években kerültek a kutatók figyelmébe. Nem mellékes, hogy — mint a szerző kiemeli — 1990 előtt 14 rovásfeliratról tudtunk Erdélyben, 14 év alatt számuk több mint negyvenre emelkedett.

Több felirat (alsószentmihályi, vargyasi, székelydályai, berekeresztúri) olvasatát is megadja, illetve másokat ismertet: 1998-ban Székelykeresztúron egy kályhacsempén felfedezett vegyes (latin és rovásjeles) feliratot, a berekeresztúri torony jeleit, a vadasdi lőporszarun és egy istállóajtón felfedezett, a szolokmai faedényre, a makfalvi fakulacsra, a kibédi lőporszarura és körzőre stb. véseteket. A jelek vonalrendszerének alaposabb tanulmányozása, a betűtípusok összehasonlítása nem csupán azért szükséges, mert „minden feliratos rovásémlék sajátos — egyedi

jegyeket is hordozó — világ”. Ráduly figyelmeztetése megszívlelendő: „számolni kell azzal, hogy idő múltával egyes emlékeink elpusztulnak, megsemmisülnek”. Példaként a közismert isztambuli (1515) falfeliratot említi, de ide sorolja már a hozzánk közeli Bögöz református templomában lévő is (1530-as évek), amely igencsak megkopott mára.

Udvarhelyi Híradó, 2004. március 26.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/2. szám

Székely Mózes fejedelem élete a korszak tükrében

Sesostris szekerén.
Kronológia Székely Mózes életrajzához.
Csíkszereda, 2004

Április 15-én, csütörtökön 17 órától az udvarhelyi Városi Könyvtár látvány- és hangzóanyag termében mutatják be a *Sesostris szekerén. Kronológia Székely Mózes életrajzához* című könyvet, melyet Mihály János állított össze és a Hargita Megyei Kulturális Központ kiadásában jelent meg. Az egyetlen székely származású fejedelem halálának 400. évfordulójára készült munka „Erdélyország történetének talán a legnevezetesebb, de egyszerűs mind legizgalmasabb és legszomorúbb” éveiről (1550–1603) újít áttekintést.

Ez az időszak „egyszerre reménykeltő és lehangoló, annyi tragédia, annyi széthúzás, szakadás, annyi fájdalmat okozó esemény pergett le e félévszázadnyi idő alatt” — fogalmazta meg Mihály János, majd így folytatja a bevezetőben: Rendkívüli idők voltak ezek, s a rendkívüli idők rendkívüli embereket kívántak. A Székelyudvarhelyen született Székely Mózes is ilyen ember volt. Életútját a korabeli Erdély történetébe ágyazva ismerhetjük meg e kiadványból, melyet dr. Hermann Gusztáv Mihály lektorált, a szöveget Ferencz Angéla gondozta, a borítótervet Ádám Gyula készítette. Az ízig-vérig katonaemberről, Székely Mózesről Bethlen Gábor a következőket jegyezte fel: „személyében oly vitéz ember volt, hogy az Nagy Sándor hadában is az válogatott vitézeknek számok közzé való lehetett volna”. Az elsősorban tudománynépszerűsítő céllal, a korszak iránt érdeklődő pedagógusok és diákok számára készült kiadványban a történeti események tömör vázolója lehetőséget ad a kor erdélyi erőviszonyainak, politikájának megismerésére.

Figyelemre méltó a kiadvány illusztrációs anyaga is: fontosabb történelmi személyiségek portréit, várak rajzait láthatjuk

benne. Ugyanakkor a kulturális és gazdasági élet fontosabb eseményei is helyet kaptak e szűkre fogott jellemzésben.

Udvarhelyi Híradó, 2004. április 9.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/2. szám

Az igazságos hazugság

Ráduly János: Az igazságos hazugság.

Tréfás és állatmesék, mondák.

Marosvásárhely, 2004

Ha kötetekben lehet mérni valaki életművét, akkor Ráduly János életének igencsak jelentős állomásához érkezett: a harmincadik önálló kötetig. Hogy ez sok vagy nagyon sok? Azért is nehéz megítélni, mert a harmincból legtöbb népköltési gyűjtés közlése: mese és ballada, ám ott sorakoznak saját versei, műfordításai, amelyeket a lapokban is olvashatunk, meg a rovásírással kapcsolatos cikkeit, néprajzi tanulmányait is kötetbe gyűjtötte.

Az évfordulók, díjak és kitüntetések okán esik szó legtöbbször a kiteljesedett alkotóról. Miért ne lenne éppen ilyen fontos harminc magyar nyelvű könyv? Ráduly esetében nem azt kell néznünk, hogy már megvált a katedrától, tanítványaitól, mert amióta nyugalomba vonult, azóta — az utóbbi években — jelentősen gyarapodott kiadványainak száma. Úgyhogy egy tanári életpálya pihenő állásához érve mondhatni ereje teljében feküdt neki a munkának, fiatalos lendülettel. Mindig „fabrikál” valamit, mondta szerényen, vagyis nem ülhet tétlen, ami valójában azt jelenti, hogy továbbra is gyűjt, meg eddigi anyagait dolgozza fel.

Egyik korábbi kötetéből kimaradt néhány „kis”, hangutánzó mese. Ezek és más, rövidebb mesék kaptak helyet *Az igazságos hazugság* (Tréfás és állatmesék, mondák) című, frissen megjelent kötetben, összesen 55 szöveg, köztük néhány az anekdota és mese határesetre. Bő humor, pár esetben csattanóra épített, életzagú történet mesébe való atmoszája jellemzi az olvasó asztalára kerülő újabb kibédi anyagot. Eredetmagyarázó mondákat olvashatunk a szarka sokat akarásáról, a harang szaváról, kakasok énekéről, a bivaly, a dűrückölő (posztóványoló), a disznó, kakukk, malomkerék, hollók, csókák, pintyőke, vadgalamb, békák hangjáról, még a hó nyikorgásáról is. A műfaji besorolásról Ráduly az utószóban értekezik.

Nem tudni, mi van még Ráduly János tarsolyában, pontosabban hangszalagjain, jegyzeteiben, ám a Kibéden gyűjtött és nyomtatásban megjelent mesék száma e könyvvel már 335-re duzzadt. Talán az ő tarisznyája is olyan, mint a mesékben: sosem üresedik meg — legalábbis eddig kifogyhatatlannak bizonyult.

Udvarhelyi Híradó, 2004. április 16.

Családközpontú-e a jelenkor?

Sebestyén Péter: Családi szentély.
Emberi kérdések, keresztyén válaszok.
Csíkszereda, 2004

Lesújtó a kép manapság a családokról — állapítja meg a szerző, aki Erdőszentgyörgy városának római katolikus lelkésze. A *Családi szentély* (Emberi kérdések, keresztyén válaszok) című könyvben azonban éppen azt igazolja, hogy „a legtöbb ember a családot a boldogság helyének tartja”.

Sebestyén Péter negyedik könyve, mely magánszemélyek támogatásával jelent meg a megyeszékhelyi Pro-Print Könyvkiadónál, kimondottan a családról, illetve az azzal kapcsolatos vonatkozásokról szól. A marosvásárhelyi rádióban elhangzott beszélgetésekben vetődnek fel a kérdések, és fogalmazódnak meg azok a válaszok, melyekre a kiadvány alcíme utal. Úgy is mondhatni, hogy a plébános mindennapi tapasztalatait, a híveivel folytatott beszélgetések következtetéseit osztja meg olvasóival, még az olyan témákról is, melyekben nem elsősorban a kívülállónak kell véleményt mondania. Mert jegyességről, próbaházasságról, születésszabályozásról, abortuszról meg nemi életéről, feltékenységről és hűtlenségről is véleményt mond, tanácsokat ad a szerző. Mindezt úgy teszi, hogy közben a mindennapokra sokszor eléggé figyelni nem tudó ember szempontjait a valósi előírásokkal, az egyház tanaival is egyeztetni. Lehet, túl magas a Sebestyén Péter mércéje olykor, ám nem szabad felednünk azt a mindent — családi életet, környezetet, közéleti cselekvést is — befolyásoló, meghatározó tény, hogy két ember kapcsolata egyrészt nem kirakat, másrészt pedig az egymásra bízott életek ugyanannyit érnek.

Az olvasónak, vallásától függetlenül azért is érdekes lehet a szerző véleménye és elvárása, mert egyensúlyba kívánja hozni a magánember viszonyítási pontjait az évszázadokon át hirdetett valláserkölcsei előírásokkal. Éspedig úgy, hogy nem vagylagos megoldásokat kínál.

Udvarhelyi Híradó, 2004. május 28.

Egymást keresztező utak

Magyary Ágnes: *Periton*.
Lakitelek, 2004

Az idei ünnepi könyvhétre jelent meg a lakiteleki Antológia Kiadónál Magyary Ágnes *Periton* című prózakötete. A kolozsvári származású, tanulmányait a kilencvenes években Magyarországon folytató szerző magyar és spanyol szakon végzett egyetemi tanulmányokat, könyve az Elsőkötetes szerző sorozatban jelent meg.

Míntha a világ dolgait inkább szemlélni és értelmezni kívánná, mint alakítani. Több az emlékezés, mint a szokványosan az írások alapjául szolgáló történések, és sorrendben a legelső, *Egymást keresztező utak* című is ezt példázza. Családi történések, emlékek épülnek be a leginkább naplójegyzetekre emlékeztető, egymástól független témák kifejtésébe. Tehát az olvasó csak részben „kap” az irodalmi alkotások bevett módja szerint teremtett világot, ugyanis e világ teremtése már a szerző elődei korában elkezdődött úgymond, és Magyary Ágnesnek már „csak” az a feladat jutott, hogy ezeket a családi vonatkozásokat beépítse szövegébe (l. *Városok, házak, otthonok* címűt is). Hasonló módon keletkezett a *Töredékek egy elveszettnek hitt naplóból* című. Egészen más hangulatú és megközelítésű *A krónikás, az elbeszélő és a kísértet*. Itt valódi történet indul el, már amennyire történetnek lehet nevezni, ugyanis már megtörtént Simon bánnal és családjával századokkal ezelőtt. Szerzőnk újrameséli, bevonva a szálak alakításába a lényegét néha megmásító krónikást, és belép ő maga, az elbeszélő is... Ez a történet nyilván nem az, ami egykor megeseett, sőt gyökeresen átalakul, ám az is kiderül: valójában ez az igazság, nem, amit Simon és a krónikás ránk hagyott. Hasonló az eset a *Metamorfózisban* is, és ugyancsak a múltba nyúlik a *Rajtunk laknak és nyomorgatnak*, *A kóbor lovag kalandja* és *A piros szőnyeg rejtélye* címűek is. Egykori események „valódi” értelmezésének sorába tartozik *Az élet másik oldala* című rövid írás is: egy regényíró

furcsa sejtése után „megpróbálta felvenni a kapcsolatot azzal az íróval, akinek a regényében ő a főszereplő”, és megpróbálta kitárlalni, miképpen fog végződni az ő története.

Furcsa világ, bár nem misztikus, inkább hétköznapi, az emberek és események egyaránt. A szerző kétszeresen is irányítja az eseményeket: egyrészt azzal, hogy ő teremti a történeteket, másrészt pedig közvetlen beavatkozásával is (pl. a főszereplők, a krónikás mellett). Magyary Ágnes több élményréteget olvaszt egy-egy írásába, felmenői, pl. a székelydályai Bálint nagypapa alakjától, naplójegyzeteitől sajátjáig, a megtörténtek újrajátszatásáig. Ugyanakkor élményszerű, a sejtésektől a felismerésekig vezet, vagy éppen megfordítja a szokott utat, több helyen is „visszanyomoz”. Ezt teszi a maga esetében is néha, amikor saját családját veszi különös nagyítója alá.

Udvarhelyi Híradó, 2004. július 9.

A sokszínű csoda jobb megismeréséért

Murádin László: Anyanyelvi mozaik.
Nyelvművelő írások. Székelyudvarhely, 2004

Murádin László *Anyanyelvi mozaik* (Nyelvművelő írások) című könyve idén jelent meg városunkban, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál. Szókincsünk bővülése, nyelvhelyesség és névtörténet témák köré csoportosíthatók az írások.

A magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával kiadott könyv rövid írásai többségükben szavak keletkezésével, illetve más nyelvből való átvételével foglalkoznak. Vagyis: hogyan lett magyar szó a káder, kóla, mordály, vigéc, kótyavetye, kupica, és miként alakult a csárda, fakó, pejgó, tarisznya stb. szavaink jelentése, mi köze a gyertyának a gyertyánhoz, az alamizsnának az elemózsiahoz.

Néha szókapcsolatok is átkerülnek egyik nyelvből a másikba. Ezzel kapcsolatosan említhető a szerző egyik érdekes összehasonlítása: a német megszolgálja, a román nyeri, a magyar keresi a pénzt. Általában gyakorta használt kifejezések értelmét, jelentésének alakulását vizsgálja a könyv. Mert hát jó tudni, miként írják helyesen a keltezt, okozzuk-e vagy szerezzük az örömet, mi a különbség a régiség és szolgálati idő között, esetleg kit nevezünk boldognak.

A személy- és helynevekről szóló rész talán a legizgalmasabb. Ehhez (is) búvárkodni kell, jelentésekben és régi okiratokban egyaránt. Család- és keresztnemek keletkezéséről, jelentéséről, illetve településnevek létrejöttéről olvashatunk ebben a fejezetben. Murádin szerint a nyelv a tengerhez hasonlóan végtelen és beláthatatlan. „Mindig új és új magasságokra és mélységekre, ismeretlen szépségekre lelhetni benne. Az ember egész életében ismergeti, tanulja anyanyelvét, ezt a sokszínű csodát. Minél jobban megismeri, annál jobban tud örülni sajátos ízeinek, annál inkább érzi sajátjának, hogy holtig ragaszkodjon hozzá.” E szép vallomás lehet a legjobb ajánló, amelyért érdemes kézbe venni, illetve időnként fellapozni ezt a könyvet.

Udvarhelyi Híradó, 2004. augusztus 27.

Székely történeti kistükör 1848-ig

Hermann Gusztáv Mihály:
Székely történeti kistükör 1848-ig.
Székelyudvarhely, 2004

Az udvarhelyi Litera Könyvkiadó Hermann Gusztáv Mihály *Székely történeti kistükör 1848-ig* című tanulmányát jelentette meg. Bár rólunk könyvtárnyi anyagot adtak már ki, a Pro Memoria-sorozat újabb darabja rövid terjedelme ellenére sem amolyan tea melletti olvasmány.

Amint címe is sugallja, azokkal a legfontosabb kérdésekkel foglalkozik, melyek a székelység történelmében meghatározóak: eredetünk, a megtelepedés, a székek kialakulása, a társadalmi szerkezet változása az évszázadok során 1848-ig, amikor megszűnt a kiváltságos rendi státusz. A székely rendi „natio” tudati örökségével zárja az összefoglalást, leszögezve, hogy ez minden bizonnyal hatni fog ezután is: a közös származás és történelem (mely óhatatlanul magában foglalja a „virtuális múltat” is), a jellegzetes néprajzi elemek, az oly sokat emlegetett „székely virtus” kellett átvegyék az élő kapcsolattartás szerepét a csoport tudati kohéziójában — fogalmaz Hermann Gusztáv Mihály. A történész szerző érzelmektől mentesen, mítoszok ködétől nem zárva válaszol pl. az eredetkérdést illető fontosabb elméleteket is, amelyek pedig tagadhatatlanul érzelmi alapon hatnak ránk. Ugyanakkor szemelvényes könyvészeti útmutató összeállításával segíti azokat, akik a témát elmélyültebben kívánják tanulmányozni. Ajánljuk székely és nem székely, elsősorban ifjabb olvasók figyelmébe, akár csak a sorozat eddigi darabjait.

Udvarhelyi Híradó, 2004. augusztus 31.
Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/3. szám

Székelyvarsági játékvilág

Váczai Mária:
Székelyvarsági játékvilág.
Kecskemét, 2002

Folyton olyan helyzetbe kerülünk, hogy azon csodálkozunk, tőlünk messzi élő emberek mennyi mindent tudnak rólunk. Így jártam akkor is, amikor Váczai Mária *Székelyvarsági játékvilág* című könyvét kaptam ajándékba.

Kecskeméti kedves ismerőseim jártak a vidéken, és bár nem találkozhattam velük, Kovács Sándor Pál költő, és ahogy magát nevezi, birokvető ajándékaként jutottam hozzá az említett kiadványhoz. Csöppet sem csodálkoztam, hogy a magyar birkózó olimpiikonoknak emléket állító könyve (*Mesélő pantheon*) mellé a játékról és a hozzánk közeli tanyavilágról szóló kiadványt mellékelte, hiszen a magyar népi birkózóformát, a grundi-birkózást (bekerült a magyar nemzeti alaptantervbe) ő alkotta meg és fejlesztette ki; költőtestvérével, Kovács István Józseffel lelkes népszerűsítői.

Váczai Mária munkája két évvel ezelőtt jelent meg Kecskeméten, a sok ezer tárgyat számláló Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely gyűjteményeit feltáró sorozat első részeként. A szerző szerint „az intézményünk tulajdonában lévő játéktárgyak, a varságiakkal való személyes találkozások és beszélgetések nyomán feltáruló színes játékvilág bemutatásának kötelezettsége indokolja e kiadvány megszületését”. A vizsgálat kiterjedt a játéktárgyak mennyiségére, vásárlására és ajándékozására, illetve a három nemzedék játékismeretére. Az angol tartalmi ismertetővel és színes illusztrációs anyaggal ellátott tömör leírás talán további kutatások alapjául szolgálhat, ám a játék típusait, alkalmait tekintve összefoglaló jellegű.

Udvarhelyi Híradó, 2004. szeptember 17.

Atyha szokásvilágáról

Madar Ilona—Pusztai János:

Atyha szokásvilága.

Marosvásárhely, 2004

Újabb könyv jelent meg a Sóvidékről, ezúttal *Atyha szokásvilága* címmel Madar Ilona és Pusztai János munkáját dobta piacra a marosvásárhelyi Mentor Kiadó. Tulajdonképpen két terjedelmesebb részt (tanulmányt) fed az ez esetben kissé túlzó szokásvilág cím.

A szerzőpáros a könyv egynegyedében tárgyalja Atyha népi építészetét: házépítés, berendezés, lakáshasználat, gazdasági épületek. Ehhez kapcsolódik számos fényképfelvétel, illetve épületrajz.

Madar Ilonának a táplálkozással kapcsolatosan gyűjtött anyagot feldolgozó tanulmányát bizonyára azok is fellapozzák majd, akik amúgy elsősorban nem Atyha, hanem pusztán a táplálkozókultúra iránt érdeklődnek. Külön fejezetekben tárgyalja a növények gyűjtögetését, a halászatot és vadászatot, ezeknél nem sokkal terjedelmesebb és részletesebb pl. a termesztett növényekről szóló rész. Kimondottan szűkszavúan megírt témákkal is találkozunk (ld. tenyésztett állatok). Feltűnően rövid, vázlatos említés esik a szekerességről, a só, faanyag, szén, cserépedény meg az Etéden ugyancsak egykor ismert rézpor eladásáról. Leltárszerűen felleljük ugyan a legfontosabb témákat, ám ha azt nézzük, hogy pl. a gyümölcsökről, veteményekről néhány sornyi szöveget találunk, nem tekinthetjük az atyhai vonatkozások érdemi tárgyalásának ezen alfejezeteket. Az ételek készítése talán a leghálásabb témája e kiadványnak, bár nem szokványos recepteket olvashatunk itt, pusztán az egykori és mai gyakorlat legjellemzőbb eljárásait, módoszatait. Az étkezés rendje okán esik szó a keresztelőről, lakodalomról, virrasztásról, torról.

A múlt század hatvanas éveiben gyűjtött anyagot későbbi gyűjtésekkel lehetett volna kiegészíteni, hiszen a téma, a hagyó-

mányórzó település egyaránt megérdemelné. Az emlékezethatárt a 19. század nyolcvanas éveivel vonja meg Madar Ilona, a múlt század első felének változásait is jelzi (bár a szöveg szintjén nem mindig egyértelmű, mikor melyik eltelt századról van szó — a gyűjtés a huszadik, a megjelenés a 21. században történt). Mégis az olvasónak az az érzése, elsősorban a szűkszavúság miatt, hogy éppen a téma sava-borsa lehetne másképp tálalva.

Udvarhelyi Híradó, 2004. szeptember 21.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/ 3. szám

Pár csángó szó

Iancu Laura: Pár csángó szó.

Csíkszereda, 2004

Pár csángó szó címmel jelent meg Iancu Laura verskötete a Hargita Kiadóhivatalnál, Ferenczes István szerkesztésében, György Attila előszavával. A kötet borítóját Ádám Gyula tervezte.

A moldvai Magyarfalu szülötte, Iancu Laura közel száz verséről véleményt mondani csak úgy lehet, ha az olvasó átrágja e különös világ szavakban megfogalmazott tükörképeit, amelyeket szokványosan versnek nevezünk. Összességükben György Attila az előszóban a következő jellemzést fogalmazta meg: „Hivalkodás és pátoz nélkül, természetességgel vallanak arról, ami minden emberi teremtményben közös: az egyediségről és egyedülvalóságról. Sztoikus, bölcs belenyugvás és meleg, nőies szeretet árad e versekből; néha átüt rajtuk a moldvai verőfény, és néha megdiderget a Duna-part hűvöse.

Szép világ sejlik fel ezekből a versekből.”

A „neve szerint Laura” (*Írjatok hozzá!*), vagyis a szerző világa, amelyből a versben építkeznek, nem a nagyváros betonos kopársága, nem az utak, hanem az a környezet, amely ugyan nem mindig szokásos módon tárgyiasul, hanem néha térben és időben már messzi történések fonják körbe a költői Ént. Az érzések, hangulatok fontosabbak a tárgyaknál, ha versbeli megörökítésüket vizsgáljuk. Mélyen lírai vallomásai olyan, a szövegekből „kifele” mutató utalásokat tartalmaznak, amelyeket mások, ti. az olvasó nem is mindig érthet, értelmezhet abban az összetettségben, ami mégis — sejtjük — meghatározza az alkotás alaphangulatát.

Nem rímes versek, mondhatni a rím csak visszaköszön néhol, nem ezzel építkeznek. Az erős lezárások (*Magány, péntek, Nem szeretsz, Hiába várlak, Itt és ott, Még, emlékem első csókozról, Egy napon, Az elültetett játék, Ha volna, Részlet* stb.) igencsak hatásosak,

főképp, ha a lélek lecsupaszításának oldaláról nézzük. Nem könnyű ráhangolódni ezekre a versekre, mert furcsa világ él bennük. Egyik sem tartozik azok közé, amelyeket szavalni szoktak (vagy fognak), nem a fájdalom, szenvedés máshonnan ismerős módon való megfogalmazásai. Az az érzésünk: sem a világot, még csak önmagát sem akarja megváltani.

Napok és szerelmek múlnak el szinte nyomtalanul ezekben a versekben, melyeket nem csiszolatott, érlelt szerzőjük, egyik-másik alig tűnik versnek, inkább leírt gondolatok sora — ahogy kipattant, ahogy először papírra merevedett. Kissé lemondóak, mások pedig ellenkezőleg: követelőzőek. Ha elkezd valamit (ami vers lesz), nem forog körülötte, hanem van, amit mondjon. Van sodra, mélysége vagy éppen magassága. Nem merül el a fájdalomban, a szenvedés vagy kín mutogatásában, akár az is megfogalmazható: néhol hűvös a távolságtartás saját világát illetően. Mozaikkockák saját és mások életéből, néha személyesítve, máskor szinte személytelenül.

Tulajdonképpen ne számítsunk arra, hogy valódi csángó szavakban mondja el, mit a világgal közölni kíván a szerző. Vagyis ne a nyelvjárás szintjén számítsunk csángó szavakra. Ebben az értelemben a cím megtévesztő. Igazán csángó vonásnak azt a nyelvi erőt érzem, amelytől pattog a mondat, süt a sorok melege. Általában jellemző rájuk valami megfoghatatlan, balladisztikus homály, mintha a mondatok, gondolatok között átfújna a szél, mintha hiányozna egy és más ahhoz, hogy könnyebben feltárulkozzanak ezek a versek előttünk. Lecsupaszított, és nem a költő által színezett mondandó feszít bennük.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/3. szám

Receptek, történetekkel

Gálfalvi Gábor:
Vadászkalandok és vadhúsreceptek.
Csíkszereda, 2004

A csíkszeredai Pallas-Akadémia Kiadó Dióhéjban sorozata újabb kötettel gyarapodott. Az alsóboldogfalvi Gálfalvi Gábor összegyűjtött vadhúsreceptjeit vadásztörténetekkel együtt adták ki, nemrég Székelykeresztúron a kiadó újdonságai közt mutatták be.

A vadászatot pénzes emberek úri sportjának tartják legtöb-
ben, arra talán nem is gondolva, hogy alig két emberöltővel ez-
előtt önálló mesterséget jelentett. A vadász friss hússal láthatta el
környezetét, és a vadhús jóval sűrűbben szerepelt az egyszerű
emberek étrendjén, mint mostanság. Bár nagyobb üzletek (jó
áron) most is kínálják, a közember számára ritka falatnak számít.

Szerzőnk a híres vadászíró, Széchényi Zsigmondot idézi: „A
vadászat: vadúzás és erdőzúgás. De több erdőzúgás.” Ha ebben
a szellemben közelítünk e sporthoz (mert annak tartják), akkor
érthető a szerkesztői elv, mely a kis könyv terjedelmének két-
harmadát a vadászkalandoknak, a többit meg a vadhúsreceptek-
nek szentelte. A történetek mindegyike megjelent már nyomta-
tásban, és — milyen szerencse, hogy szerzőnk ilyen termékeny!
— mondhatni bevezetik a lényegét, mert Gálfalvi indíttatása az
volt, hogy hiányt pótoljon az évek során gyűjtött vadas receptek
közreadásával.

Bár a szerzőnek elképzelhetően semmi köze hozzá, valahogy
úgy sikeredett, hogy a szerzőségi adatokat tartalmazó oldalon bi-
zony elkeresztelték őt... Vajon a szerkesztő vagy tördelőszer-
kesztő majd vadmalaccal teszi jóvá a bakit? Ehhez képest is fel-
tűnik, hogy négy helyen négyféleképpen szerepel a cím a köny-
vön...

Hogy nem idegen puskaporszag mondatta szerzőnkkel a de-
rűs, és nem vértől csöpögő történeteket, azt bizonyítja több év-

tizednyi vadászmultja. A szereplők némelyike ismerős, akárcsak a helyszínek. Gálfalvi tollforgatóként és vadászként sem mitizál, bár a fegyver birtoklása, a vad közelsége különös izgalmat jelent. Történeteit újraolvasásra, receptjeit meg kipróbálásra ajánljuk azoknak is, akik különben sosem fognak elsütni egyetlen vadász-fegyvert sem.

Udvarhelyi Híradó, 2004. október 12.

Kortársak imái a hazáért

Imakönyv Magyarorszáért,
édes hazánkért.
Debrecen, 2003

Mi ugyan nem sokat tudunk a Magyarorszáért, Édes Hazánkért Kiadóról, ám az hallat magáról. Esztendővel ezelőtt, sorozatuk negyedik darabjaként adták ki az *Imakönyv Magyarorszáért, édes hazánkért* című versgyűjteményt.

Az anyaországból nézve teljesen jogos, hogy mind a kiadó, mind a kötet címében annak neve szerepel. Ugyan ránk is gondolt a szerkesztő, Rideg István, Erdélyből összesen két (!) szerző került be írásaival. Lászlóffy Aladárról és az udvarhelyi Beke Sándorról van szó. Előbbi három rövidebb (*Fohász a létről, Fohász a hazáról* és *Fohász az emberért*), Beke Sándor pedig a *Bűn*, illetve a *Téged kereslek* című hosszú poémájával szerepel. Mindegyik vers mellett, háttérként a szerző lakóhelye templomának képét láthatjuk.

Több mint félszáz szerzőt sorakoztat az antológia, melynek alcíme: *Kortárs költők imái*.

Lapozom, olvasgatom a könyvet, költőink imáit. A legmeglepőbb megállapításunk az lehet — urambocsá! —, hogy költőink legtöbbször nem tud imádkozni. Ugyan nem a szó szoros értelmében vett imára gondolok ez esetben, nem feltétlen csak az imádkozásra, ájtatoskodásra, hanem a könyörgésre, esedezésre, fohászkodásra, melyek ugyan mind rokon értelmű kifejezések. Ebben a könyvben azonban több a panasz, mint a hit, több a béna kiábrándultság, a vád, mint a remény.

Ebből nem lehet arra következtetni, hogy költőink elfordulnának a vallástól, vagy akár hitehagyottak lennének, azonban ha reprezentatív gyűjtemény mércéjével mérünk, nem túlzás: költőink (legalábbis ezek) nem szoktak versben imádkozni, fohászkodni. Vagy... nem tudnak, nem akarnak, nincs értelme stb. Igaz, a buzgó imák nem mindig váltották be a hozzájuk fűződő remé-

nyeket, ám az Istenhez való fordulás nem paktum, nem adokkapok alapon megállapított szerződés.

Van itt programvers, számvetés, önostorozás. Az előszóból kiderül, a magyarországi és külföldi szerzők felhívásra válaszolva juttatták el írásaikat a kiadóhoz, van köztük ismert és teljesen ismeretlen is. Talán ez magyarázza, hogy erdélyi magyar költők közül sokan nem alacsonyodtak le ingyen odaadni imáikat.

Nem érdektelen azonban megvizsgálni, hogy költőink mit asszociálnak a Magyarországhoz szóló imákhoz: a templomok hívők nélkül kivonulnak a világból (Czegő Zoltán), leértékelt ország, szívátültetésre váró (Dienes Eszter), Hontalanul — Erdei-Szabó István verscíme, adjátok vissza hazámat (Fecske Csaba), vezess vissza a múltba (Gujás Márta), minden csak morzsákként méretett (Gyöngyösi András), Hol a magyar? (Gyurkovics Tibor), nem préda a magyar (Katona Judit), nincsen haza mára sehhol (Kiss Dénes), rab lelkek Amerikája (Kiss Tamás), kivetetten élünk (Kovács Nándor), tetves világ (Körmendi Lajos), eltékozoltuk régi otthonunk (Mátyus Imre), sötétség borul ma ránk (Nyíri Attila), barbárok ideje jött el (Polner Zoltán), maradék magyarok (Sármánci József, Sarusi Mihály), testvértelen hazánk (Sulyok Vince), megkínzott magyarok (Szirmay Endre), süllyedő nép (Turcsány Péter). A sort hosszan lehetne folytatni, ám egyértelműen kitetszik: sírni, panaszkodni még jól tudunk, fohászolni, hinni már kevésbé. Vagy aki nem imát ír, az cselekszik?

Mit mondjunk erre, magyarok?

Udvarhelyi Híradó, 2004. október 29.

Miért bozgor?

Simó Márton:

Bozgor avagy kísérlet egy szó értelmezésére.

Első próbálkozás.

Budapest, 2004

Simó Márton *Bozgor* című könyve nem aktuálpolitikai vonatkozásai, hanem megjelenése okán kerül bemutatásra Udvarhelyen. Az Erdélyi Műhely Könyvek kiadásában megjelent, közel háromszáz oldalas munka várható megjelenéséről már a szerző előző, *Az utolsó tanító* című novelláskötet városunkbeli bemutatóján is szó esett.

Alcíme szerint kísérlet egy szó értelmezésére. Ugyanis a jelzett szó nem található meg szótárainkban, lexikonjainkban annak ellenére, hogy legtöbbünknek volt már vele találkozása élesben is. Simó Márton több szálon indított történetSORAI helyszíneket, szereplőket váltva idéznek fel olyan történelmi helyzeteket, amelyek részletei a fikciósított cselekményvezetés ellenére is sokunknak ismerősek részben személyes megtapasztalás, részben családi hagyomány, elmesélés meg olvasmányélmények alapján. Miről is van szó? Első világháborús élmények és levelek, a Monarchia összeomlása, a nyolcvanas évek erdélyi kisvárosának jellemző eseményei és alakjai, a szerző személyes élményei, vagyis a múlt század szolgáltatott anyagot az első világháborútól a nyolcvankilences fordulatig.

Aki egyszer is járt már a szerző falujában, Atyhában, annak nem nehéz felismernie a templom felé vezető síkátort, a görbe utcákat stb. a leírásokban, és arról is sokaknak van tudomása, hogy az első világháborút követő hatalomváltás első idejében a közeli etédi vásárban történt csendőrgyilkosság miatt a megtorlások azzal kezdődtek, hogy a katonaság egyszerűen lövetni kezdte Atyhát. Ennek és körülményeinek felidézése zárja az egyik szálát. Az időben azzal párhuzamos, egy, a vörösök megtorló csapatába került, ugyancsak e faluból származó katona tör-

ténete úgymond a semmibe vész. A másik két szál lezárása is egybeesik (89-es fordulat).

Kell-e búvárkodni a múltban? Ha valaki nemmel válaszol, azt is elkísérik hasonló történetek. A szerző nem sikertörténeteket vázol, ellenkezőleg: a történelem zűrzavaros időszakában az egyén, a család létbizonytalansága, az addig biztonságot jelentő anyagiak semmibe tűnése nem pusztán az egyén, hanem a közösség szintjén is mutatja romboló hatását. Simó Márton szerint azonban újabb epizódok „minden bizonnyal szülehetnek”.

Udvarhelyi Híradó, 2004. december 17.

Magunk megváltásáról — Bitó László szemszögéből

Bitó László:

Nekünk kell megváltanunk magunkat.

Egy humanista hitvallása.

Budapest, 2004

Bitó László *Nekünk kell megváltanunk magunkat* című könyve idén jelent meg az Argumentum kiadónál. Alcíme (*Egy humanista hitvallása*) is mutatja, a szerzőnek a világhoz való viszonyulásában fontos szerepet kaptak az általánosan csak öröknek nevezett értékek.

A már említett alcímnél maradva, nem kell csodálkoznunk a kézbe vett könyv szerkezetén (sem): publicisztikai írások után a szerzővel készült interjúkból válogatott szövegrészeket olvashatunk, többek között az *Udvarhelyi Híradóban* 2002-ben megjelent, Bán Péter műfordító által készítettet.

A családjával 1951-ben kitelepített, mindenféle munkát végző Bitót 1956-ban a komlói szénbánya forradalmi tanácsába választották, még abban az évben külföldre menekült. Az Egyesült Államokban — a nagy lehetőségek országában — csodálatosnak mondható karriert futott be, számos tudományos elismerés emeli ki kutatómunkájának fontosságát (szemgyógyszerek kikísérletezése, pl. a gyógyíthatatlannak tartott zöld hályog kezelésére), New Yorkban egyetemi katedrát neveztek el róla a legjobb felsőoktatású intézmények közé tartozó Columbián.

Nem mellékes — és az interjúszövegekben találhatunk magyarázatot döntésére —, hogy „odahagyva” a hírnév kínálta előnyöket, visszatelepedett az anyaországba. Az utóbbi években több irodalmi témájú könyve jelent meg, terjedelmes publicisztikai írásokat közölt olyan általános problémákról, mint a jó és rossz halál, abortusz stb. „Sikereinek titka az, hogy mindent máshonnan közelít meg, mint ahogy az szokványos” — olvasható a könyv fülszövegében. Nem köznapi, kalandosnak is mond-

ható életút, ragyogó tudományos munkásság és a mindennapok kérdései iránti érdeklődés — talán így lehetne a legrövidebben megfogalmazni azokat a témákat, melyeket az olvasónak ajánl e kiadvány.

Udvarhelyi Híradó, 2004

Egy város lenyomata

Egy város lenyomata.
Amprinta unui oraş. A town's print.
Csíkszereda, 2004

A Hargita Megyei Kulturális Központ Csíkszereda Megyei Jogú Város Önkormányzatával és Polgármesteri Hivatalával közösen fotótábort szervezett május 3-9. között a megyeszékhelyen, tizenhárom fotós — Ádám Gyula, Balázs Attila, Bálint Zsigmond, Barabás Zsolt, Erdély Bálint Előd, Kristó Róbert, Labancz István, Magyarai Hunor, Móser Zoltán, Nagy P. Zoltán, Szabó Attila, Szabó Tamás, Szentes Zágón — részvételével. Amint a felsorolásból is kitűnik, egy részük megyénkbeli, de ez nem volt kizáró ok távolabb élőket illetően. Vannak köztük fiatal, de már a szakmában és vidékünkön jól hangzó nevek, illetve olyanok is, akik évtizeden át a hazai és nemzetközi élvonalban szerepeltek. A szerkesztő Ádám Gyula sok-sok felvételtől válogatta azt az anyagot, mely az *Egy város lenyomata* című album alapját képezte. Hetvenegy oldalon sorakoznak a színes felvételek, mindegyik a város és szűkebb környéke egy-egy olyan látványát, a megyeszékhely olyan arcát ábrázolja, pontosabban örökíti meg, amely ebbe az albumba kíváncszott. Szatmári László újságíró, kritikus három nyelven olvasható bevezetője *Csíkszereda ismert és rejtőzködő arcai* alcímet kapott, utalásképpen arra, hogy a fotósok „ismerkedés vagy újrafelfedezés eredményeit mutatják be”. „A hajnali hideg árnyalatok, délutáni meleg fények vagy éjjeli villanások nyomkeresése során képíróink nagy szakértelemmel megörökítették az utcákat, tereket, tornyokat, emlékhelyeinket, emberek arcát, gyermekek kacaját — és mégis egy új valóságot hívtak elő” — olvashatjuk az említett helyen. Ugyanakkor azt említi ki, hogy annak, aki e képeket az albumban nézi, hozzá kell képzelnie a hiányzó részeket, ki kell egészítenie, mert a kép nem tartalmazhatja az illatokat, a zajokat, nem beszélve arról, hogy a rögzített pillanatnak múltja és jövője is van...

Hogy mit tartottak fontosnak lencsevégre kapni, azt hosszú lenne sorolni, ám nem hallgathatjuk el, hogy a torony feletti felhőtől a kövek mohabevonatáig, az utcakőtől a kilincsen felejtett kabátig, a tükörképtől az ablaküvegen át feltetsző torzképig sok minden „belefért”.

Udvarhelyi Híradó, 2004. szeptember 10.

Kulturális Figyelő, 2004. (III. évf.)/3. szám

Játékos, boldogító élmény. Új gyermekszíndarab: Furulyás Palkó

Zsigmond M. Ibolya:
Furulyás Palkó.

Székely—magyar gyermekszínpad.
Debrecen, 2004

A debreceni székhelyű A Lélektani Szaknyelv Megújításáért közhasznú alapítvány eddig is jelen volt térségünkben a magyar nyelv ápolását segítő adományaival és rendezvényeivel, most pedig Székely—magyar gyermekszínpad elnevezéssel sorozatot indít.

Ennek első darabjaként a székelykeresztúri Zsigmond Ibolya *Furulyás Palkó* című, három részes színjátékát adták ki, amely a nagy mesemondó, Benedek Elek egyik meséje nyomán készült.

Az előszóban dr. Molnos Angéla nyelvész, lélekgyógyász, az alapítvány létrehozója a következőképpen fogalmaz: „E füzetcskét szeretnénk elsősorban tanítók és szülők kezébe adni, akik fiatal gyermekekkel foglalkoznak. Furulyás Palkó gyermekeknek szóló, vidáman pergő, bűbajos és meglepő fordulatokkal teli történet. Mint olvasmány és mint színdarab is játékos, boldogító élmény. Jókedvet sugároz az olvasóra, a közönségre.”

Amikor kézhez vettem a kiadványt, a szerző ajándékeként, csöppet sem lepődtem meg, mondhatni természetesnek találtam, hogy a Farkas Árpád korosztályához tartozó, az önképzőkörben egykor velük induló, majd irodalmi ambícióit a Gagy mente fiataljainak nevelésében évtizedeken át eredményesen kamatoztató tanárnő egyik munkáját nyomtatásban is láthatom. Mondják, hogy az írás megmarad, de én tapasztalatból tudom, éppen vele kapcsolatosan, hogy a szó sem száll el mindig. A hosszú ideig Gagyban, nyugdíjasként most Szentábrahámon tevékenykedő szerző szavaira nemzedékek figyeltek. Kitűnő nevelői érzékkel oldotta meg a mindennapos gondokat is, és az irodalom szeretetét meg a könyv, a nyomtatott szó tiszteletét oltotta tanítványaiba.

Most jövök rá, milyen nehéz megfogalmazni mindazt, amit ő meg a hozzá hasonlók tettek körünkben. Nyilván ennél jóval nehezebb volt nevelőként úgy viselkedni, hogy példaképekké váljanak, illetve műsorokat betanítani, és azokhoz megírni a szükséges darabokat, szövegeket. Ilyen szükségből fakadt a *Furulyás Palkó* is, mondta el a szerző, a szentábrahámi Benedek Elek mesemondó verseny létrehozója. A kiadványhoz pedig térítésmentesen hozzájuthatnak mindazok, akik felhasználni szeretnék műsoraikban. Igényeiket a szerzőnél (0266-243104) jelezhetik.

Udvarhelyi Híradó, 2005. február 1.

Bölöni Domokos *Nevető gödör*ről

Bölöni Domokos: *Nevető gödör*.

Marosvásárhely, 2004

A múlt év végi marosvásárhelyi könyvvásáron mutatták be Bölöni Domokos *Nevető gödör* című novelláskötetét. Azóta könyvárusi forgalomba került az Impress Kiadó új könyve, melynek megjelenését a magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta.

Az esztendő utolsó napjaiban jutottam hozzá, a szerző jóvoltából. *Nevető gödör* — ízlelgettem a címet, amely Bölöni néha fanyar humorára vall. Aki úgy gondolja, hogy déli szundikálás előtti megnyugtató olvasmány, hát téved. Talán csak egy amerikai olvashatná ellazulva, a tőle távoli erdélyi magyarok egzotikumára iránti kíváncsiságtól sarkallva.

Kimondottan felkorbácsoló — na nem az olvasás szintjén, mert az élvezetes, hiszen a szerző hozza megszokott formáját: különleges helyzetek, furcsa alakok, a mindennapokból kiálló csonkú történések, néha bő humorral, ám sokszor kesernyésbe hajló hangulatokkal. Ami utána bennem maradt, az egészen más... Miért éppen arról ír és miért így? Hát kell-e még emlékezni? És jó-e az nekünk? Nem válaszolható meg mindegyik kérdés, főként Bölöni nélkül.

Bár sok helyen bővel elegáns könnyedségével, a néptől, népitől nem kíván elszakadni. Ez tetten érhető a témákban, különös nevű szereplőinek világában, amely helyi szinteket rengető eseményeket ér meg. Régi vágású világfiúk, elkopott gazdagságú urak, kispénzű polgár (pl. Búbéla), falu bolondja nyomán jutunk vissza a közelmúltba, ám a jelen sem leányálom (maroktelefonos temetés, Nyugatról hazapakolt kis unoka, látogatóba induló rab, és típusok is, pl. vállalkozó, pórul járt alkalmazott stb.). Balladás hangú emlékezés meg abszurd történetek jelzik a szerző stílusbeli sokszínűségét.

Inkább belső kényszer, mint tudatos számítás vezeti tollát. Egyik ilyen parancs: vissza kell menni a (közel)múltba: az őshe, a faluba. Bizonyára keresnek valamit azok az emberek, de vajon azt találják-e meg? Láttat, megjelenít, ám nincs helye érzelmek túltengésének, fájlıalásoknak.

Különös világok, és mégis mennyire valóságosak! Részei vagyunk mi, a szüleink és nagyszüleink. Bölönisen lírai meg fanyar. A múlt nem andalít, hanem körülöng, lerakódik bennünk, a jelen pedig — bármilyen különös legyen is néha — általunk is alakítható. Aki ezt nem venné észre, olvasson többet a szerzótől. Megéri.

Udvarhelyi Híradó, 2005. február 17.

Kulturális Figyeló, 2005. (IV. évf.)/1. szám

Tanulmányok anyakönyves vizsgálatokról

Kriza János Néprajzi Társaság 12. évkönyve.
Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken.
Kolozsvár, 2005

A kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaságnak tizenkettedik évkönyve jelent meg múlt évben. A közel két és fél-száz oldalas kiadvány témáját az alcím jelöli meg: *Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken.*

Összesen négy nagyobb tanulmányból áll a kötet, melyet Pozsony Ferenc és Szabó Árpád Töhötöm szerkesztett. Tulajdonképpen szakdolgozatokként készültek, szerzőik egy erdélyi szintű kutatási programba kapcsolódtak be. Az előszóban Pozsony Ferenc kiemeli, hogy a kutatók számukra ismerős terepen dolgoztak.

Ágoston-Palkó Emese három kalotaszegi faluban, Sztánán, Zsobokon és Kispetriben vizsgálta, dolgozta fel az anyakönyveket (helyieket és a zilahi levéltárban őrzötteket) a házassági kapcsolatok, családszerkezetet tanulmányozva. Bánházi Emőke *Margitta lakossága a történeti demográfiai adatok tükrében* című dolgozata a születéseket, házasságokat, az elhalálozások okait tárgyalja, Szabó Márta kutatásának színhelye Magyarlapád (*A magyarlapádi házassági anyakönyvek*).

Számunkra nyilván a térben hozzánk legközelebbi helyszín a legérdekesebb. Jakab Ágnes jelen munkája (*Nemzedékek és nemzetiségek Kőröspatakon*) a falut bemutatva összefoglalja az ismert okleveles adatokat, egyház és iskola rövid történetét és a foglalkozásokat is. A település neve a megyeszékhellyel összekötő autóbusszjáratról ismeretes legtöbbször, meg a szalmafeldolgozásról, ugyanis a Szőcs Lajos családja jó három éve szalmamúzeumot alapított. A két megye határán elterülő falu nagyrészt ugyanazokat a változásokat élte meg, melyek az egyre fogyó lakosságú udvarhelyszéki falvakra jellemzőek, legalábbis ezt tá-

masztják alá a népességi adatok. A hatvanas évek végétől az elköltözések miatt apadt a létszám, de a szerző kitér a fogyás más okaira is. A cigányok helyzetének vázolásakor a magyarokkal való kapcsolattartásuk aspektusai mellett rétegzettségükről, mobilitásukról is szó esik. A tanulmány a revitalizáció lehetőségeivel, az új kezdeményezések bemutatásával zárul.

Udvarhelyi Híradó, 2005. március 3.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/1. szám

Ismert ételkülönlegességekről

Berecz Edgár: Kulináris kuriózumok.
Világhírű specialitások története receptekkel.
Magánkiadás. Székelyudvarhely, 2005

Kulináris kuriózumok — vajon mit is rejt ez az alliteráló cím? Berecz Edgár újabb könyve alcímével csábítja az olvasót: *Világhírű specialitások története receptekkel*. Nem tudom, hová és merre tart a konyhaművészet, de azt látom, Berecz Edgár frissen megjelent könyve a szűkszavú recepteket azzal teszi olvasmányossá, hogy rövid hozzáfűzéseivel egy-egy ételféleség eredetét, meg hozzá kapcsolódó más tudnivalókat kínál az olvasónak. Igen, nem tévedés: az olvasóról van szó, és nem kizárólag a szakácsról. Különben én sem sokat forgatnám...

Több mint 60 témával, kétszer annyi oldalon többnyire általánosan ismert étel- és italféleségekkel foglalkozik, de úgy, hogy történeti visszapillantás, máshol fejlődéstörténet előzi meg a receptet. Kezdi mindjárt evőeszközeink történetével, majd következnek azok a témák, amelyekről a fogyasztónak, a vendégnek is illik ezt-azt tudni: joghurt, konyak, tea, Coca-Cola, perec, meg a mára világszinten elterjedt, ám a szakácsművészet által fanyalognak lenézett szendvics, hot-dog, hamburger. És szó esik a mézeskalácsról, az erdélyiek kávézásáról, a marcipánról, csokoládéről, kifliről, meg hát a rágógumi feltalálása sem maradt ki a sorból.

Edgár néhány mítoszt is megecetesít közben, mert nemzetközi párhuzamokkal bizonyítja a kikavart padlizsán széles körű elterjedtségét, vagy török eredetét bizonyítja a román sajátosságának tartott mamaligának. A példák sorát a pizzával meg a spagettivel toldhatjuk még meg.

Udvarhelyi Híradó, 2005. március 10.

Erdélyi örmény népmesék

Erdélyi örmény népmesék
(Ion Apostol Popescu román nyelvű gyűjtéséből
Bán Péter válogatta és fordította magyarra.)
Székelyudvarhely, 2005

Az udvarhelyi Măgărdici Bodurian Alapítvány kiadásában jelent meg az *Erdélyi örmény népmesék* című könyv. Ion Apostol Popescu román nyelvű gyűjtéséből Bán Péter válogatta és fordította magyarra.

Az örmények történetének rövid összefoglalását adja az előszóban Bodurian Ágota, majd Ion Apostol Popescuról, az örmények kultúrájának kutatójáról olvashatunk, a 2001-es kiadás előszavát ugyancsak Bodurian Ágota fordította le.

A tizennyolc meséhez az udvarhelyi Mușat Zsuzsa készített illusztrációkat. Az örmények meséi hangulatukban és elsősorban témáikban, nyelvezetükben másak, mint magyar társaik. Mindjárt a könyv első szövege is jól példázza: két tanítóról szól. Egyikük, odahagyva a tanítást, vagyont szerzett, ám a történet végén a következő tanulság fogalmazódik meg: nem lehet öröme a virágokban, ha nem szereted a gyermekeket. Néhány történet inkább legenda: miért kapaszkodik fölfelé a szőlőág, miért tuskés a vadrózsa, hogyan lett csalogánnyá egy asszony, miképpen szabadult meg hosszú farkától a nyúl.

A mesei körülmények itt is lehetővé teszik, hogy király legyen a pásztorból, vagy Melik, a csizmadia fia is megkaphatja a királylány kezét, az állataitól megszabaduló gazdának be kell látnia, hogy nélkülük nem élhet, és még a királyfinak is dolgoznia kell, hogy megtanulja a megszerzett pénz értékét. Bedrosznak, az okos férfinak még a sárkánytól is sikerül megszabadulnia.

A furfangnak meg a varázseszközöknek ugyan kevesebb szerep jut, mint megszokhattuk a magyar népmesékből, ám a jóság, a rátermettség és okosság mindig ellensúlyozni tudja, illetve legyőzi a rosszindulatot, irigységet, ezért az igazság nem szenved

csorbát. És e nélkül értelmetlen is lenne a mesei világ léte, hiszen a hétköznapi gondjai-bajai amott ugyan könnyebben megoldódnak, de alapjukat a mindennapok viszonyaiból, történeteiből merítették.

Udvarhelyi Híradó, 2005. március 15.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/1. szám

Királyok, bírók, tréfamesterek Kibédről

Ráduly János: A hencgeő vőlegény.
Népi tréfák, mondák, anekdoták.
Marosvásárhely, 2005

A hencgeő vőlegény címmel a marosvásárhelyi Kreatív Könyvkiadónál jelent meg Ráduly János újabb kötete, alcíme szerint népi tréfákat, mondákat, anekdotákat tartalmaz. Több műfajba tartozó epikus történeteket szedett kötetbe Ráduly, friss gyűjtéseiből. Van köztük rövid tréfás mese, adoma, falucsúfoló, anekdota, illetve kevésbé ismert, Kibédről és környékéről származó monda is. A hatvanhat történet főszereplőinek legtöbbször a vidék embere, ám ott találjuk Mátyás királyt is, meg Rózsa Sándort, valamint az egykor széles körben ismert Seprődi János (1874–1923) zene-történész, aki a Bartók előtti nemzedékből nem csupán tárgyi tudásával vált ki, hanem folklórgyűjtésével is. Több történet is kapcsolódik hozzá, akinek édesanyja friss lapótyát küldött a kincses városba utazó kibédiektől. A hatvanhat történet legtöbbször úgymond köznapi, átkozódó meg selyp asszonyokról, megszasztott papról, vásári történetekről és egymást ugrató kibédiekről szól. Amint a címadó történet is példázza, néha a fennhéjázókra ugyancsak rápíritanak, ez esetben éppen a számára legkedvesebbtől kapja a fricskát. Ugyanakkor arra is magyarázatot kapunk, a helyieket miért nevezik kerékfalazóknak meg újabban hagymásoknak, a makfalviakat csiporguvasztóknak, a sóváradiakat pedig szuszékdöngetőknek.

Udvarhelyi Híradó, 2005. április 7.

Megsúgta a kisujjam

Megsúgta a kisujjam.
Krasznai szólások és közmondások,
kurjantások, találós kérdések.
Gyűjtötte, sajtó alá rendezte, előszóval
és jegyzetekkel ellátta Mitruly Miklós.
Székelyudvarhely, 2005

Az udvarhelyi Székelykapu Könyvkiadó kivételesen nem is a Székelyföldről, hanem a távoli Szilágyság anyagából adta ki legújabb könyvét. Mitruly Miklós, a Babeş—Bolyai Tudományegyetem nyugalmazott néprajz szakos tanára szülőfalujában, Krasznán gyűjtött népköltészeti anyagot közöl a *Megsúgta a kisujjam* című kötetben.

A több mint száz oldalas kiadvány törzsanyagát szólások és közmondások teszik ki, a terjedelmet tekintve a találós kérdések követik, illetve olvashatunk más műfajokat is: kurjantásokat (tánczó néven is emlegetik), ivásra buzdítókat. *Időjárásról, jeles napokról* címmel oldalnyi szólást gyűjtött Mitruly, és bár a szólások fejezet után sorolta be, műfaji meghatározása még az általa összeállított előszóból sem derül ki. Aki azonban többé-kevésbé járatos a szakirodalomban, az hamarosan rájön: egy része szólás, illetve gazdaregula.

Mindezen kívül 1100-nál több szólást és közmondást kínál e gyűjtés, melynek lejegyzésére a hatvanas években került sor, majd a kilencvenes években egészítette ki Mitruly Miklós. Jól példázza azt a kifejezésbeli gazdagságot, amely a gyűjtés idején még jellemző volt széles e világban, mármint Erdélyben, Partiumban, Bánságban stb. Hogy ez az ismeretanyag visszaszorult, tény, okáról és hatásáról, következményéről lehet vitázni, ám az még nem vet gátat az erdélyi köznyelvi uniformizálódásnak, az elkoptatott klisékben való gondolkodásnak és kifejezés módnak.

A nyelvi játékoság jó példái a találós kérdések, melyekből ugyancsak találunk e gyűjtés anyagában, tematikusan csoporto-

sítva. A jegyzeteket, szómagyarázatokat terjedelmes szómutató követi, amely azonban csupán a szólásokhoz használható. Végül pedig áruljuk el, honnan származik a könyv címe: a honnan tudsz valamit kérdésre adott kitérő válasz, ha nem akarjuk elárulni ismereteink forrását.

Udvarhelyi Híradó, 2005. április 21.

Ki lopta el a kántor úr malacát?

Ellopták a kántor úr malacát.
Népi elbeszélések, anekdoták, krónikás adomák.
Székelyudvarhely, 2005

Népi elbeszélések, anekdoták és krónikás adomák olvashatók az *Ellopták a kántor úr malacát* című válogatásban, melyeket régi kalendáriumok, naptárak anyagából állított össze a szerkesztő, Beke Sándor. A címadó történetet a Keresztúr fiúszéki Csekefalva szolgáltatta, Lőrinczi Miklós tollából. Péter Katalinnak a borítóra készített rajzait is ez ihlette — mégpedig a kántori malacot erőszakkal tovamozdító, csizmás góbét ábrázolja hátul- és előlnézetből.

A múlt század húszas, harmincas és negyvenes éveinek kalendáriumaiából, az udvarhelyi Tudományos Könyvtárban fellelhető példányokból történt a válogatás. A népi elbeszélések a korra jellemző, „székelyes” stílusban, vagyis túlzó népieskedéssel, beszéd- és helyzetkomikummal mondanak el jellemző történeteket, jelenítenek meg konfliktusokat, ám ezek sem nyújtanak többet a csavaros észjárásból, mint a terjedelmileg túlsúlyban lévő anekdoták és adomák. Utóbbiaknál a beugratás, váratlan csattanó ugyan nem mindegyiknek sajátja, és nyelvileg is úgymond pallérozottak. Annak, aki az akkor élt emberek mindennapjait, gondjait vagy éppen mulatságos eseteit kívánja megismerni, figyelembe kell vennie az imént említett szerkesztői magatartást is, amely meghatározta a válogatás szempontjait.

Udvarhelyi Híradó, 2005. június. 28.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/2. szám

Mesék egy kiskendi tulipános ládából

Ráduly János: A tulipános láda.
A kiskendi Fülöp Károly népmeséi.
Kis-Küküllő menti székely népmesék, tréfák,
anekdoták kiejtés szerinti lejegyzésben.
Székelyudvarhely, 2005

Közel félszáz esztendőös gyűjtés került az olvasó kezébe Ráduly János *A tulipános láda* című könyvével. Hosszú alcíme (*A kiskendi Fülöp Károly népmeséi. Kis-Küküllő menti székely népmesék, tréfák, anekdoták kiejtés szerinti lejegyzésben*) egyben jelzi, amit a gyűjtő az előszóban meg is magyaráz, miszerint 1958–61 között az erdőszentgyörgyi iskola bentlakásában az akkor ott tanuló mesemondótól kötetnyi anyagot jegyzett le, amely azóta is kiadásra várt.

Miképpen válik egy bentlakási szoba mesemondás színterévé? Erre Fülöp Károly, az egykori „vérbeli gyermekmesemondó” és Ráduly János egyaránt magyarázatot adhat, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy összesen 39 mesét, történetet tartalmaz e könyv. Különben viszontagságos utat járt meg a kézirat, egyik példánya kiadói fiókból kallódott el...

Ráduly — ifjú egyetemistaként — népdalokat is gyűjtött akkoriban, és több bentlakó adatközlőjétől jegyzett le anyagot. Fülöp Károlyra mint különleges tehetségű fiatalra emlékszük: „Már a mese kezdőmondata elárulta, hogy vérbeli gyermekmesemondóval állok szemben, a régi mesemondó-dinasztiák egyik lezármazottjával, akinek ajkán kivételes szépséggel pendül a szó” — írja az első általa lejegyzett mesével kapcsolatosan.

Manapság hasonló alkalom nem örvendezteti gyűjtőinket, ezért is becses kincs a Ráduly közlése. A kiadványhoz Péter Katalin készített illusztrációkat.

Udvarhelyi Híradó, 2005. június 30.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/2. szám

Sóvidék a középkorban

Sófalvi András: Sóvidék a középkorban.
Fejezetek a székelység középkori történetéből.
Székelyudvarhely, 2005

A Haáz Rezső Múzeum kiadványsorozata újabb tekintélyes kötettel gyarapodott, ám Sófalvi András *Sóvidék a középkorban* (Fejezetek a székelység középkori történetéből) című könyve elsősorban nem a maga két és félszáz oldalával nyom a latban, hanem szakmai igényességével.

Bár egy könyvet általában nem hátulról szoktak lapozni, a téma iránt érdeklődőnek fel kell hívnunk a figyelmét a több oldalnyi hivatkozott szakirodalomra, melyhez még hozzá kell számítanunk a szövegtörzs jegyzeteit mint előbbiekkal egyenrangú forrásokat. És ha már a jegyzetanyagnál tartunk, a téma tárgyalásához szervesen hozzátartozik a régészeti leletanyag bemutatása, térképek, színes fotóanyag. Utóbbi (a szerző felvételei) még azok számára is érdekes, akik a vidéken élnek, hiszen nem mindenki látta pl. Rapsóné, Tartód és Firtos várának romjait.

Sóvidék középkori történetének szintézise nem „egyszerre” pattant ki úgymond, szerzőnk témába vágó közléseit korábról ismerjük, illetve 2000-ben megvédett szakdolgozatának (ELTE) kiegészített változata került kiadásra. Írott források mellett a terepbejárások hoztak új eredményeket, ezeket ásatásoknak kellene követniük. A különböző típusú források felhasználásában „a rész kutatások csak együttesen vezethetnek komoly eredményre” — olvashatjuk a szerző megállapítását.

A vidék Árpád-kori településtörténetének tárgyalását követően terjedelmes fejezetek következnek a középkori településképről, középkori és kora újkori határhasználatról és gazdálkodásról, népesedésről, illetve az egyházi építészetéről (templomok, kápolnák, várak). Sóvidék sajátossága a sóbányászat, ennek a (névadó) tevékenységnek emlékeit foglalja össze, tekinti át a szerző, hiteles adatok alapján, minek eredményeként szétfoszlik az a — lo-

kálpatriotizmusból táplálkozó — vélekedés, miszerint már a római kortól állandó kitermelés folyt a mai Parajd és Sófalva határában.

Népújság, 2005. július 9. (Műzsa 696. szám)

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/2. szám

Élni, istenien

Gellérd Judit:
A Liberté rabja.
2005

A korszak lassan, de biztosan őrlő malmainak kövei között vergődött a kitűnő képességű unitárius lelkész-tanár, az udvarhelyi születésű Gellérd Imre (1920–1980). Életéről először angol, most meg magyar nyelven jelent meg könyv Judit lánya tollából. Gellérd Judit *A Liberté rabja* című, dokumentum értékű munkája végigköveti édesapja életútját: kisgyerekként Kénosba került, rokonokhoz, majd Udvarhelyen tanult, 1939-ben érettségizett, és beiratkozott az Unitárius Teológiai Akadémiára. 1944-ben Keresztúron az Unitárius Kollégium felügyelőtanára volt, és tanított az Orbán Balázs Unitárius Gimnáziumban; ebben az évben, márciusban kinevezték állandó tanárnak. 1946-ban a keresztúri zsinaton lelkésszé szentelték, ekkor fejezte be a Bolyai egyetemen tanulmányait. 1947-től Siménfalván lelkészkedett.

1959-ben, doktori disszertációja elfogadása után, teológiai tanári állásban reménykedett, ekkor vitték el az állambiztonságiak. Fél évre rá tartották ügyében a tárgyalást, és hét évre ítélték el. Szamosújvárról a Duna-deltába került, négy évet töltött ott a Liberté nevű, megfeneklett francia teherszállító hajón. 1964-ben kiengedték (unitáriusok közül 11 lelkész, 4 teológiai hallgató és 3 teológiai tanár került börtönbe, ezekből most, a számbavételkor 4 személy él). Majd Homoródszentmártonba neveztek ki lelkésznek. Problémás embernek tartották, pedig csak vívódott. Jóakarók és júdások egyaránt voltak körülötte, egyházi méltóságok közül is... Amikor már végleg reménytelennek látott mindent, öngyilkosságot követett el.

Lélekkel írt könyv, és nem pusztán a személyes érintettség miatt. Ennyi idő után is nehéz tisztán látni, mennyi volt a közömbösség, irigység vagy aljasság azok részéről, akik nem bírták maguk fölött látni a hitüknek és elveiknek saját példájukkal súlyt

adó személyiségeket. Kiknek sikerült beváltani a naplójából idézett szabályt: „Élni, istenien”?

Udvarhelyi Híradó, 2005. augusztus 23.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/3. szám

Napom, napom, fényes napom

Napom, napom, fényes napom.

Képek a Gyimes völgyéből.

Csíkszereda, 2005

Így kezdődik egyik ismert ének, és Cseke Gábor szerkesztő ezt a sort választotta a *Képek a Gyimes völgyéből* alcímet viselő fényképalbum címéül. Múlt év szeptemberében kilenc fotográfus járta napokig a vidéket, az ott készített felvételekből válogatták a könyv anyagát.

Balázs Áron Gyergyószentmiklósról, Bálint Zsigmond Marosvásárhelyről, Danis János Gödöllőről, Erdély Bálint Előd Székelyudvarhelyről, Nagy P. Zoltán és Szabó Attila Csíkszeredából, Szentés Zágon Kolozsvárról érkezett, Ádám Gyula és Incze László a tábort szervező Hargita Megyei Kulturális Központ munkatársai.

Az albumhoz bevezetőként Orbán Balázs, Ferenczes István, Cseke Gábor és Krebsz János szövegeit használták fel, a Gyimeseket bemutatandó. A fotósokról Cseke Gábor ír, külön-külön jellemezve mindegyikük érdeklődését — témákat, látás- és láttatásmódot.

A völgy három nagy települése közigazgatásilag megosztott terület: Gyimesfelsőlok és Gyimesközéplek Hargita megyéhez tartozik, ám Bákó megyéhez csatolták valamikor Gyimesbükköt, nyilván e döntés egyértelműen mutatja (ez esetben is) az akkori rendszer viszonyulását a csángókhoz, meg általában a nem többségi nemzethez tartozókhoz. Ez azonban nem tudta szétszakítani az egy hagyományból táplálkozó csángóinkat... A festői környezet és viselet, az önellátáson alapuló gazdaságaik minden napjainak keménysége, ünnepeik sokszínűsége, rendkívül gazdag dal- és tánckincsük lenyűgöző. Csupán azoknak couleur locale, „helyi szín”, akik felületesen ismerik. Remélhetőleg ennek a fotótábornak a képei is segítenek elmélyíteni a róluk való ismereteinket, és nem az általános megfogalmazások szintjén, hanem a

néha különös, de mindenképpen sajátos hangulatú felvételekkel. Ezekből csupán szűk válogatás ezen album anyaga. Mégis olyan fényes nap, mint a címben hivatkozott énekbeli: úgy süt csángóinkra, hogy „közelebb melegedhessünk” hozzájuk.

Kulturális Figyelő, 2005. (IV. évf.)/2. szám

Korondi csigavonaton

Korondi Kovács András: Csigavonat.

Gyermekversek.

Székelyudvarhely, 2004

Korondi Kovács Andrásnak újabb verseskönyve jelent meg. Gyermekversei *Csigavonat* címmel az Infoprint Kiadónál kerültek ki a sajtó alól.

A szülőfaluja elnevezését előnévként viselő szerzőnek már korábban is jelentek meg gyermekversei, az előzőekhez hasonlóan ezeket is Molnos Zoltán illusztrálta. A több mint száz, általában rövidebb vers főképpen témájában igyekszik az apróbb olvasók igényeihez igazodni. Úgy tűnik, a szerző lassan-lassan egész vidékünket versbe foglalja, ugyanis most a Nyikó és Nagy-Küküllő mellett Szakadát, Szencsed, Atyha és Korond, a Firtos is felbukkan sorra. Kovács Andrásnak kedvenc területe, írásainak színtere a falu, amely éppen annyira kellemes és vonzó, akár évtizedekkel ezelőtt, legalábbis így él emlékeiben. A virágok illata, a hegyi utak, nyáron a pancsolás, cseresznyeszedés, télen meg a hóemberkészítés ugyanolyan élmény, akárcsak régen, amikor ő maga volt mindennek részese. Mára ugyan csak annyi változott, hogy a méhkaptár fölé esetleg reklámtábla kerül, meg lufikat kap el a szél, és hogy egykor nem került versbe az utcagyerek, mivel olyan nem is létezett... Reggeltől estig, tavasztól télíg tart ez a világ, vagyis folytonos, bármikor megtapasztalható és próbára tehető, és nem pusztán gyanítom, hanem bizonyos vagyok benne, mindezt Korondi Kovács András ugyancsak így gondolja.

2005

Kiruly: a fürdő, ami nincs

Kirulyfürdő és környéke.
Székelyudvarhely, 2006

2006. január 13-án, pénteken 17 órától Lövétén, a Tálas csárdában Egyed József mutatja be a Lövétei helytörténeti füzetek második darabját. *Kirulyfürdő és környéke* címmel jelent meg Mihály János legújabb munkája az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadásában. Az egykor virágzó fürdőélet színhelye nagy lehetőségeket rejt, ám jó ideje teljesen kihasználatlan.

A 48 oldalas, színes képmelléklettel ellátott kiadvány Parlagi Endre budakalászi és Egyed József lövétei vállalkozók támogatásával kerül az olvasó asztalára. A szerző helyismereti tárgyú gyűjtései és kutatásai eredményeképpen a területileg Lövétéhez tartozó Kirulyfürdőről olyan alapvető adatok tulajdonában van, melyek lehetővé tették egy kisebb terjedelmű, összefoglaló jellegű tanulmány megírását. A természetföldrajzi viszonyok leírását történeti áttekintés követi, innen tudjuk meg, hogy 1623-ban kelt jegyzőkönyvben tűnik fel először a Kiruly vize név. Jó ideig Királyfürdőként szerepelt a helységnévtárban, ma is használatos népi alakváltozat a Kéroj. Az ottani savanyúvíz a XVIII. század közepétől gyógy- és fürdővízként használatos. Mihály János végigköveti a XIX. sz. közepétől az 1948-ban bekövetkezett államosításig virágzó fürdőélet fontosabb momentumait, közli a borvizes házak tulajdonosainak lajstromát is. Korabeli leírás sajátos ízével illusztrálja az erdélyi főnemes és környékbeli jómódú családok nyári gyógykúráinak mindennapjait. A völgy hét fontosabb ásványvízforrásának leírását is megtaláljuk itt. A fürdő ma álló épületei kihasználatlanok, és nagyon leromlottak. Ám a kihasználatlanul elfolyó vizeket jól lehetne hasznosítani, a környezet szinte kínálja magát, hogy ott fürdőtelep épüljön ki. A színes felvételek meggyőzően bizonyítják mindezt.

*Udvarhelyi Híradó, 2006. január 12.
Kulturális Figyelő, 2006. (V. évf.)/1. szám*

Díszített tetőcserepekről

Nyikó menti díszített tetőcserepek.
Építészeti sajátosságok a Fehér-Nyikó völgyében.
Székelyudvarhely, 2006

Nyikó menti díszített tetőcserepek — Építészeti sajátosságok a Fehér-Nyikó völgyében címmel egy olyan kiadvány jelent meg városunkban, amely szokatlan téma feldolgozását kínálja. Maguk a szerzők jegyzik meg: „a népi építészeti ornamentikát tárgyaló szakirodalom nem végzett ezekre a tárgyakra irányuló elemzést, illetve arra sem keresett magyarázatot, hogy mi motiválta az egyébként látványosságot nem képező tárgyak díszítését”. Huszonötödikként jelent meg a Múzeumi füzetek sorozatban Demeter István restaurátor és Miklós Zoltán néprajzos, a Haáz Rezső Múzeum munkatársainak közös munkája. 1990 óta negyedszáznyi kiadvány képezi a Haáz Rezsőről elnevezett udvarhelyi múzeum és alapítvány kiadói tevékenységének gerincét, elsősorban történeti témákkal, ám Orbán Balázs kiadatlan fényképei vagy a Szovátáról összeállított monográfia sem lóg ki a sorból. Ha terjedelmüket nézzük, tényleg füzetként kezdődött (Lakatos István: Székelyföld legrégebb leírása, latinból fordította Jaklovcski Dénes), némelyike azonban vaskos kötetté duzzadt. Nyilván nem kilóra mérik a könyvet, a Múzeumi füzeteket még annyira sem. Szempont, hogy alapvető fontosságú munkákat adtak ki román nyelven, felvállalva ezzel olyan feladatokat is, melyeket vagy nagy román kiadók költségén vagy állami támogatással kellett/illett volna megjelentetni (a magyar kisebbség helyzete, Magyarország története, a magyarországi kisebbségek jogai stb.). Hozzá kell még tennünk, e sorozaton kívül még ugyanennyi könyv, ismertető füzet, katalógus mutatható fel az eltelt 16 év terméséből.

A Nyikó mente általános gazdasági jellemzését követően a népi építészetről, és ezen belül a tetőfedésről olvashatunk összefoglalót a terjedelme szerint már nem is füzetnyi kiadványban. Aki nem tudná, miként vetették a vályogot, az innen elolvashat-

ja. Végül pár oldalba sűrítve következik a címben jelzett lényeg: a díszítés módja, minták leírása, amit a még lágy agyagba karcoltak, belenyomtak. Összesen 38, többségében Csehétfalváról és a mellette fekvő Tarcsafalváról származó, itt bemutatott cserép mintáját láthatjuk az utolsó oldalakon. Az anyag a székelykeresztúri Molnár István Múzeum gyűjteményéből való. A kiadvány kapható a keresztúri, illetve a székelyudvarhelyi múzeumokban.

Udvarhelyi Híradó, 2006. január 12.

Kulturális Figyelő, 2006. (V. évf.)/1. szám

Világválság és fenntarthatóság

Végh László:
Fenntartható élet a Földön.
Debrecen, 2006

Fenntartható élet a Földön — ezzel a címmel jelent meg Végh László könyve, A Lélektani Szaknyelv Megújításáért Közhasnú Alapítvány kiadásában. A szerző egyetemi oktató és a debreceni MTA Atommagkutató Intézet tudományos főmunkatársa, tíz évvel ezelőtt kezdett foglalkozni a fenntarthatósággal előadásiban. Ezek nagyon lerövidített változata olvasható e kiadványban, mégpedig úgy, hogy az idegen eredetű kifejezéseket magyarokkal helyettesítette.

A fenntartható életet korunk legnagyobb kihívásának nevezi Végh László. Az önmagát és környezetét szennyező megpusztító embernek fel kell ismernie, hogy az eddig működő rendszereket óvni kell ahelyett, hogy megváltoztatnánk azokat. Szerzőnk különben a zsarnokságot is rendszerként tárgyalja: önmagát teszi fejlődésképtelenné. Továbbá szó esik többek közt az emberi elme működéséről, a szabadságról és nevelésről, a mesterségesen gerjesztett vásárlási lázról, majd a válságjelenségekről, melyek a világgymatosítással (idegen szóval globalizáció), mások erőforrásainak megszerzésével függenek össze. Végül az esélyek, a gazdasági átalakítások és a tennivalók számbavétele zárja a közérthető, ám nagyon elgondolkodtató eszme-futtatást.

Udvarhelyi Híradó, 2006. február 2.

Mesefeldolgozások kisiskolásoknak

Zsigmond M. Ibolya:
Székely—magyar meseszínpad.
Négy játék.
Debrecen, 2006

Zsigmond M. Ibolya első mesefeldolgozása *Furulyás Palkó* címen jelent meg a debreceni székhelyű A Lélektani Szaknyelv Megújításáért közhasznú alapítvány kiadásában, most meg újabb kötet került ki a sajtó alól ugyanott. *Székely—magyar meseszínpad* a címe, és Benedek Elek két mesefeldolgozását, illetve vele kapcsolatos két színpadi összeállítást tartalmaz ugyancsak Zsigmond M. Ibolya tollából.

A szerző a Gagy mentén tanított évtizedekig, magyar irodalom szakos tanárként számos műsort állított össze és vitt színre, nem egyet saját maga írt. Ezek közül való a *Prücsök*, a nagy mesemondó egyik közismert meséjének feldolgozása, meg a már említett *Furulyás Palkó*. A *Benedek Elek életútja* című emlékműsort a szentábrahámi iskolások előadásában hallottam, ezt követően pedig meséinek közismert szereplői mutatkoztak be (*Óriás mesekönyv*). Tanítók, tanárok nagyon jól hasznosíthatják e könyvet, ugyanis a színrevitelrel kapcsolatos javaslatokat is megtalálják benne. Végül pedig a kiadó alapítvány létrehozójának, dr. Molnos Angéla nyelvésznek tömör jellemzését idézzük: „nyelvezetükből a Hargita nyári szellője fúj és üdíti lelkünket”. Talán nem is kell ennél jobb ajánlás ehhez a könyvhöz.

Udvarhelyi Híradó, 2006. február 9.

Újból a rovásírásról

Ráduly János:
A székely (magyar) rovásírásról.
Marosvásárhely, 2006

Új kiadvány került az olvasó asztalára rovásírásos emlékeinkről. Ráduly János *A székely (magyar) rovásírás* című munkája a marosvásárhelyi Kreatív Könyvkiadó gondozásában jelent meg. Szerzőnk korábban cikksorozatot közölt országos lapokban, illetve könyveit (*Rovásíró őseink*, 1995, *Nemzeti kincsünk: a rovásírás és A rovásírás vonzásában*, 1998) is kézhez vehettük e témáról. Az új kiadványban a blak, szkíta, sumér párhuzam tárgyalása után a székelynek mondott rovásírás jellemzése következik (pl. magánhangzók jelölése, ligatúrák, szóelválasztó jelek), majd pedig az erdélyi vagy erdélyi származású feliratos (epigráfiai) emlékmagyat veszi számba Ráduly János. Összesen 43 feliratot említ, ám nyilván a kéziratos (paleográfiai) rovás emlékekről is szó esik a kiadványban. Közli az egységes (ha lehet ennek nevezni) magyar rovásábécét, a téma iránt érdeklődők pedig haszonnal forgathatják a tanulmány irodalomjegyzékét.

Nem érdektelen, ha számba vesszük a szűkebb környékünkéről származó epigráfiai anyagot: Firtos-tető, Homoródkarácsonyfalva, Székelydália, Bögöz, Székelyderzs, Székelykeresztúr (kályhacsempén), Tordátfalva (egyházi tulajdonú edényen), Rugonfalva, Sóvárad, Kibéd (lőporszarun, fakörzön, ruhakefén), Szolokma (fakupán), Erdőszentgyörgy, Makfalva (fakulacson). Ha pedig az utóbbi évek „termését” is számba vennénk, kapukon, helységnévtáblákon stb., akkor nagyon hosszúra nyúlna a felsorolás, ám ez is azt bizonyítja, mennyire magunkénak érezzük az elsajátítani nem éppen könnyű írásrendszert.

Udvarhelyi Híradó, 2006. április 20.

A székelyekről, több nyelven

Jancsó Benedek: A székelyek.

Székelyudvarhely, 2006

Jancsó Benedek *A székelyek* című, 1921-ben megjelent munkáját adta ki újból az udvarhelyi Litera-Veres Kiadó Az Emberért, Holnapunkért Alapítvánnyal közösen. A magyar és francia nyelvű szöveg e kiadásban román nyelven is olvasható, Murányi János fordításában. Előszót Demény Lajos történész írt hozzá.

Az alcímében történelminek és néprajzának nevezett tanulmány szerzője kevésbé ismert a nagyközönség számára, munkáit elsősorban szakemberek, történészek forgatják. Jancsó Benedek Gelencén (Háromszék) született 1854. november 19-én. Csíksomlyón és Kolozsváron tanult a katolikus gimnáziumban, majd Kolozsváron és Bécsben járt egyetemre, és Kolozsváron doktorált. 1930. június 27-én hunyt el. Munkái közül a Román politikai történelmi tanulmányok, Szabadságharcunk és a dákoromán törekvések, illetve A román nemzeti törekvések története címűeket emeli ki Demény Lajos előszavában.

Az akkor már elcsatolt Erdély székelyeiről megjelent tanulmányban a népcsoport földrajzi elhelyezkedését követően a sokat és sokak által tárgyalt eredetkérdést tárgyalja röviden, majd a politikai, jogi, katonai és társadalmi szervezetről, szabadságharcainkról, illetve a magyar művelődésben betöltött szerepünkről esik szó. A székely nép jelleme fejezet ugyancsak érdekes olvasmány. A népművészet és a népköltészet nyilván nem maradhatott ki, bármily kevés teret is kapott. Utolsóként A székelyek mint a népek szabadságának harcosai című fejezet zárja a tanulmányt, ebből is kiderül, hogy a magyarság védelme mellett a két román fejedelemségben, sőt török, lengyel, olasz, amerikai földön is omlott a székely vér a zsarnokok elleni csatákban. E részből idézünk egyetlen mondatot: „E nép története azonban megtanít arra is, hogy a székely nemcsak Magyarországért és a székely szabadságért harcolt, hanem idegen nyelvű és fajú népe-

kért is, ha azt hitte, hogy egyúttal az emberiség egyetemes érdekeiért és a népek szabadságáért, lelkének az eszményképéért harcol.”

Népújság, 2006. április 22. (Múzsza-melléklet, 735. szám)

Ötödik Areopolisz

Areopolisz.

Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok V.

Csíkszereda, 2006

Nemrég jelent meg az *Areopolisz: Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok V.* kötet a csíkszeredai Hargita Kiadóhivatal gondozásában. Amikor a többségében fiatal, udvarhelyi társadalomkutatók előadás-sorozatot kezdtek el kidolgozott témáikról, az esemény inkább a szakmabeliek, illetve általában a társadalomtudományok iránt érdeklődő értelmiségiek, diákok körében keltett visszhangot. Amíg a potenciális érdeklődők nagyobbik része fekete Mercedeses macsókról, gömbölyű idomait rafináltan kivillantó vadmacskákról vagy a következő heti lottónyereményről álmodozott, egy szűkebb kör hetente követhette nyomon az Areopolisz tagjaivá lett kutatók előadásait. Talán már nem sikk történelmünkkel, helyismeretünkkel foglalkozni, mint a kilencvenes évek elején, talán sokan beleuntak a folytonos bepótlásba, mert aki kevéssé is belekóstolt, az már tudja, mi mindenről nincsen tudomásunk. Az ötödik kötet került már azoknak a polcára, akik túllátnak a dum-dum zene, a kocsmák sörszaga, a csillogó autók és mutogatott köldökök mozaikjából összerakott illuzórikus világsávon.

Talán a szűkülő érdeklődés az oka, hogy a szerkesztők nem érzik ünnepek az ötödik évkönyv megjelenését, és inkább a szakmától várnak elismerést — ebben már van is részük. Miről is van szó: Róth András Lajos és Róth Edit Aranyosszék történetének csaknem két századát, Pakot Levente a házasságon kívüli születéseket vizsgálta Kápolnásfaluban, Szentegyházasfaluban, Lövétén és Homoródalmáson, Hermann Gusztáv Mihály Zsombori Józsefről, Forró Albert a reformátusok templomi ülésrendjéről, Tóth Levente az udvarhelyszéki reformátusok oktatásáról, Kolumbán Zsuzsanna az egyházmegyéket érintő megújulásról, Mihály János Kirulyfürdő történetéről, Novák István

Károly az Udvarhely környéki fürdőkről közöl tanulmányt, Kápolnási Zsolt az egykori Udvarhelyi Híradót, Gidó Csaba a székelyföldi vasútépítést, Nagy Róbert az anyaváros közelmúltbeli gazdasági fejlődését választotta témául. Ilyen észrevétlenül telik el a helyi tudományos élet egyik ünnepe? Azé a tudományos életé, amely ugyancsak rászorul a vérfrissítésre, hiszen intézményei is alig vannak — az Areopolisz is civil kezdeményezésnek indult a múzeum szárnyai alatt.

Udvarhelyi Híradó, 2006. július 26.

Megcibálja-e még Jézus Pricskili Dungónak a fülét?

Bölöni Domokos:

Jézus megcibálja Pricskili Dungónak a fülét.

Rövidpróza.

Marosvásárhely, 2006

Újabb könyve jelent meg Bölöni Domokosnak *Jézus megcibálja Pricskili Dungónak a fülét* címmel, a marosvásárhelyi Impress Kiadónál. Ez a szerző kilencedik kötete, és rövidprózai írásokat tartalmaz.

Pontosan két tucat novella olvasható az új könyvben. Na de a tucat szót csupán a mennyiség mértékéül használhatjuk, ugyanis Bölönit talán éppen azért olvassuk, mert nem „termel” tucatárut, és nem áll be semmilyen sorba a divatot, a trendit követve. Meg nyilván azért is, mert szeretjük a bölönis írásokat.

Nehéz lenne pontosan megfogalmazni, mitől ennyire sajtóatosak Bölöni novellái. Szereplői között sok a külön, meg az olyan kisémbert, akivel valami különös történik. A cselekmény szintjén is ugyanez tapasztalható: a mindennapitól, meg a máshol hallottaktól, olvasottaktól is eltérő történetek, és nem is mindig eget rengető, sorsokat fordító eseményekről van szó. Ugyanis az apróságok néha éppen annyira hatással lehetnek miránk, meg a történetekre is, mint a világegések, égzengések, a tragédiák, a *Miatyánk halála* meg a *Gyiszdudáj* című írások jól példázzák mindezt. Az ellenkezője is gyakorta megessik. Vagyis hogy életeket érintő, eldöntő dolgok mellett megyünk el szinte közömbösen. Néha úgy elmúlik egy-egy élet, hogy szinte észre sem vesszük (*Geret apó bokrétyája*). Az *Ajzsémia* Joó Annája is így élte életét. Oroszok, szocializmus, családi tragédia — kellett enél több egy családot tönkretenni, és hogy istenvertének nevezék az egész vidéket? Következményét, amit gyakran láthatunk magunk körül, főleg falun, a világtól és a szenzációhajhász sajtótól elzárt tanyákon, Bölöni a nyomorúság tiszta fajtájának neve-

zi. Időben a kommunisták első hatalmaskodásaitól (*Gyűszűdáj*) és Sztálin halálától (*Miatyánk halála*) napjainkig (*Kattanjon rád a Fennvaló*) pásztázza végig szerzőnk az országok, vidékek és köznapis emberek történetét. Megidézi a kommunista idők hangulatát (*Találkozó*), vagy éppen fitorokat vág (*Gogos, Szerelmesek*), máshol szinte freudi mélységből előásott vagy feltört kis történetek (*Angyal csenget a piacon, Mummy*) kerülnek tollára. Jól él az anekdotázó hanggal (*Hévígyi kulákság, A prindároplácska* meg a kötet címadó novellája), kedveli is az ízes történeteket. A jól elkapott hangulatok (*Kattanjon rád a Fennvaló*) mába hajlóan bizonyítják, hogy Bölöninél ugyan fontos a sztori, de az attól olyan, amilyenek olvassuk, hogy ő tűzte tollára.

Udvarhelyi Híradó, 2006. augusztus 17.

Kulturális Figyelő, 2006. (V. évf.)/4. szám

Berecz japán melói

Berecz Edgár: Melós voltam Japánban.
Hétköznapiok története.
Székelyudvarhely, 2006

Miután elolvastam újabb könyvecskéjét, akkor jöttem rá, miért is ment Japánba Berecz Edgár annak idején. Nem csupán azért, amit a kiadvány címe sugall: *Melós voltam Japánban*. Alcíme szerint *Hétköznapiok története*, valójában ez is éppen annyira izgalmas meg hasznos volt számára, mint egy hagyományos értelem-ben vett tanulmányút.

Mert hát erről van szó, másképpen miért ment volna egy fiatalember a tőlünk annyira távoli, meg annyira különböző vidékre, a felkelő nap országába? Nem pénzszerzési célból, hanem, hogy megízlelje, milyen ott az élet, hogyan és miért is élnek az emberek. Az 1996–2000 között papírra vetett történetek a mi egyik nagy utazónk, a fiatalon elhunyt Jakabos Ödön mondataival kezdődnek, aztán egyszerű, de az Edgárra jellemző tömör stílusban, fanyar humorral vázolt történetek egymásutánja ragad magával. Kissé elképesztő, hogy egy japán étteremben sosem számít, az új alkalmazott máshol mit tanult, mire vitte — a mosogatástól kell kezdeni. Ezért a szerző több helyen is volt mosogató, morzsaszedő, segédszakács, illetve ugyanott sokra is vitte: szakács, köszönőember (az e funkciót betöltő, vagyis a vendégeket fogadó, helyükre kísérő pincérek mintha kihaltak volna felénk). Mindezt japán, magyar, olasz és német meg francia éttermekben, ahol meg kellett tanulnia mindegyik hely sajátosságait, nem csupán a nemzeti konyhák jellegzetességeit. (Később kiadott könyveihez jó kiindulópontul szolgáltak az ott szerzett alapismeretek.) És biztrótól luxusétteremig, vagyis olcsó helyektől elegáns vendéglőig sok helyen megfordulta magát és megállta helyét, ám mintha a kis ördög mindig ott lett volna: ennél többre már itt nem viheted, nézz szét máshol is! Mindeközben

volt ő diliházi alkalmazott, péktanonc, fordító és fotómodell is, tehát nem csupán a vendéglátás vonzotta.

A kiadványból — anyagiak szűkében — kimaradtak a fényképek, így csak remélni lehet, egy újabb, bővített kiadásban képekben is láthatjuk Japánnak Edgár által mutatott arcát.

2006

Német—osztrák hatások az erdélyi magyar konyhaművészetben

Berecz Edgár: Német—osztrák hatások
az erdélyi magyar konyhaművészetben.
Kulináris szakszótár történelmi-nyelvészeti
értelmezésekkel és magyarázatokkal.
Székelyudvarhely, 2006

Berecz Edgár újabban — vagy hát pontosabban jó ideje — azzal foglalkozik, hogy az erdélyi konyhát ért hatásokról összeállított kéziratának megjelentetéséhez támogatókat keres. Ez így hírnek elég soványka lenne, ha nem tudnánk, hogy a török hatásokról írt füzetke (*Kulinárius. Török hatások az erdélyi magyar konyhaművészetben. Gasztronómiai történetek és étellegendák*) után már kijött a nyomdából a *Német—osztrák hatások az erdélyi magyar konyhaművészetben (Kulináris szakszótár történelmi-nyelvészeti értelmezésekkel és magyarázatokkal)* című is. Következne az örmény, zsidó vonatkozás.

A kis kiadvány kinézetében is szerény, nem csupán terjedelmében, ugyanis Berecz magánkiadásban megjelenő munkái nyomdai kivitelezését az éppen rendelkezésére álló összeg szabja meg... Ezzel természetesen nem csorbítom sem a szerző, sem Zólya Attila tördelő érdemeit, ám el tudnám képzelni ezt a sortatot más köntösben, színes képekkel és akár aprólékosabb, részletekbe menőbb magyarázatokkal.

Na de nézzük, miért is foglalkozott Berecz e témával? Megállapítja, hogy a Rákóczi vezette szabadságharc leverése után „az úri réteg felvett német szokásai nemcsak a beszédben, a viselkedésben vagy az öltözködésben jutottak kifejezésre, hanem a konyhaművészetben is. A német—osztrák ételféleségek, elkészítési módok vagy konyhai szakkifejezések a szerszámok neveivel együtt lassan beszivárogtak az erdélyi konyhába is, majd lassan terjedtek a vidéken élő nemesség és a szegényebb néprétegek között”.

Ha nem is élesen, de el lehet határolni két réteget, csoportot: egyrészt a német közvetítéssel a magyarban meghonosodott szavakat, kifejezéseket, pl. dinsztel (párol), eszcsájg (evőeszköz), fasírt, fertály (negyed), früstük (reggeli), gríz (búzadara), hecserli, karfiol, klopfol (húst potyol), krumpli, passzíroz (áttör), prézli (zsemlemorzsa), rántás, spékkel, spenót (paraj), staneszli (papírtasak), szaft (lé), torta, virsli, másrészt pedig azokat az ételféleségeket, amelyek elsősorban a bécsi konyha révén váltak ismertté nálunk is, általában nevükkel együtt: bukta, gombóc, indiáner, isler, keksz, kifli, linzer, nokedli, nudli, perec, piskóta, puszedli (habcsók) stb.

Erőteljesebb elnémetesedés a gasztronómiában a XIX. század első felében vette kezdetét — állapítja meg a szerző, később pedig ezt olvashatjuk az előszóban: „kifejezetten pozitív oldala is volt a dolognak, mert tudományosan gyarapodtunk és a konyhaművészetünket is felerősítettük, jobbá, gazdagabbá tettük. Az igényeinknek megfelelő külföldi kezdeményezéseket nemcsak beépítettük saját konyhaművészetünkbe vagy saját ízlésünkhöz alakítottuk, hanem még csiszoltunk is rajta és továbbfejlesztettük.” Ezt követően pedig a kölcsönös hatásokról is említést tesz, hiszen általában az ilyenszerű kapcsolatok, hatások nem csupán egy irányban nyilvánulnak meg.

2006

Zenei kézikönyv szülőknek, pedagógusoknak

Hadnagy Melinda: Lánc, lánc, eszterlánc.
Székelyudvarhely, 2006

Hadnagy Melinda, a Palló Imre Művészeti Szakközépiskola tanára összeállításában egy olyan könyv jelenik meg, amely kisebb gyerekek zenei nevelését segíti elő. Szakembereket régóta foglalkoztat a zenei anyanyelv elsajátításának módja, ehhez ad fogódzót az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadványa, amelyet a román szaktárca oktatási segédletnek nyilvánított, ezzel engedélyezve a tanintézményekben való használatát, Hargita megye tanácsa pedig anyagilag támogatta a megjelenést.

Címében is — Lánc, lánc, eszterlánc — utal a játékosságra, ugyanis rövid gyerekdalokat, mondókákat találunk a kiadványban, olyanokat, melyeket a kisgyerekek könnyen megtanulhat, illetve különböző zenei műveket ajánl meghallgatásra. Elsősorban szülőknek és pedagógusoknak ajánljuk Hadnagy Melinda munkáját, amely az évszakok témakörre épül, és kottákat is tartalmaz. A színes illusztrációkat Groos Emese Zselyke készítette.

E kötetnek folytatása is lesz, tudtuk meg Hadnagy Melindától, a kisgyerekeknek készített kötet után nagyobb korosztályoknak állít össze hasonló segédanyagot.

Udvarhelyi Híradó, 2006. november 9.

Lövéte 1848–1849-ben

Mihály János:
Lövéte 1848–1849-ben.
Székelyudvarhely, 2006

A lövétei Népházban nemrég mutatta be a Lövétei Helytörténeti Füzetek harmadik darabját dr. Hermann Gusztáv Mihály történész. Jelentős helyi részvétel jelezte az esemény fontosságát. Az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület nemrég beindított sorozatában Mihály János *Lövéte 1848–1849-ben* című tanulmánya jelent meg, melyet ez alkalommal dedikált a szerző. A találkozót a Pro Lövéte Egyesület szervezte.

Jól időzítve, nemzeti ünnepünkre került ki a nyomdából a füzet. A bevezetőben Orbán Balázstól olvashatjuk: „a népnek szüksége visszapillantani múltjukra, hogy jövőjükkel tisztában lehessenek”. A visszanezés valóban szükséges, talán kevés ilyen időszak volt, amikor a történelmi tapasztalatokat ennyire lehetett hasznosítani... Hogy mit szólna mindehhez a legnagyobb székely? Lövéte forradalmi két esztendejéről bizonyára jobb véleményel lenne, mint jelenünkről. Ugyanis a forradalmi események sodrától ugyan távol eső nagyközséget sorozatos megpróbáltatások érték (kolerajárvány, tűzvész, sorozások, majd a Kossuth-bankók érvénytelenítése), ám éppen az összetartás ereje lendítette túl a nehézségeken a lövéteieket.

Nem minden település van olyan szerencsés helyzetben, hogy fontos történelmi eseményekről részletes, bőséges forrással rendelkezzen. Mihály János mintha nagyító alá venné szülőfaluját: távolról, általánosabb adatok felől közelítve jut el az eseményekig. Az 1848-as januári tűzvész után a község lakóinak jó része a két Homoród mente falvaiban húzódott meg, és miután hazatérhettek és építkezni kezdtek, folyt a katonaállítás, tombolt a kolera, az agyagfalvi nemzetgyűlést követően pedig a vidéknek a császári hadakat (szász és román népfelkelőket) kellett eltartani, akik bizony a rablástól sem riadtak vissza, azonkívül égetések,

gyilkosságok is előfordultak... A Lövétéhez tartozó, tkp. szentkeresztbányai vasgyárban golyókat öntöttek a forradalmároknak, ám később feldúlták a hámort.

Lázár Imre vállalkozó a kézirat előkészítését, Maglód testvértelepülés meg a kiadást támogatta, hogy e fontos időszak történéseit Mihály János megidézhesse.

www.ccenter.ro, 2006

Udvarhelyi Híradó, 2006. április 11.

Ráduly János negyven könyve

Ráduly János:
Néphagyomány az idő sodrában.
Tanulmányok, közlések.
Marosvásárhely, 2006

Ráduly János, az ismert népköltészeti gyűjtő és kutató már negyvenedik köteténél tart — kibédi csöndjében szüntelenül „fabrikál”, ahogyan mondja, és ez nem csupán újabb szövegek lejegyzését jelenti, hanem a következő kötetek összeállítását is.

Az elmúlt esztendő végén egyszerre két újabb Ráduly-kötet jött ki a nyomdából, és a véletlen találkozás örömét a szerző dedikált példányokkal toldotta meg, egy kávényi beszélgetés közben. Régebbi tervezetése teljesedett be azzal, hogy tanulmányait, más közléseit kiadta a marosvásárhelyi Kreatív Könyvkiadó. És éppen ez a negyvenedik önálló kötete Ráduly Jánosnak. Címe nem minden érzelemtől mentes: *Néphagyomány az idő sodrában* (Tanulmányok, közlések).

Nemzedékek forgatták Kis-Küküllő menti mesegyűjtéseit — ugyanis legtöbb közlése népmese, bár több kötetnyi balladát, találós kérdést, illetve mondát, anekdotát tett le az olvasó asztalára. A régebbi kiadások nyilván rég elkelttek, ám a szemfüles bön-gészgető néha még talál egy-egy megkímélt példányt, akárcsak e sorok írója Székelyudvarhelyen, vagy éppen valamelyik budapesti antikváriumban.

Ha már a kerek számok ígézeténél tartunk, meg kell említeni, hogy több mint négy évtizede látott nyomdafestéket első balladaközlése, a friss könyv első tanulmánya feleleveníti a Faragó Józseffel közös közlésük történetét is. A kibédi vonatkozás ebben a kiadványban is erős: Seprődi János néprajzgyűjtőről, a pásztorok számadóbotjáról és az ott használt számrendszeréről, folklórszociológiáról és folklóröntudatról, a Kőműves Kelemen és a Barcsainé prózaváltozatairól közöl Ráduly. Az egyetemes magyar néprajztudomány szempontjából figyelemre méltóak

Berze Nagy Jánossal, Nagy Olgával, Demény István Pállal kapcsolatos írásai.

Egy néptanító életútja címmel a kőrispataki születésű, majd a Maros megyei Csókfalvára került Lőrinczi Dénes munkásságának áttekintését nyújtja, eredeti dokumentum közlésével. Hasznos olvasmány, főként mai tanítóink találhatnak benne követésre érdemes példákat, illetve tapasztalhatják meg, mit jelent egy közösség melletti elkötelezettség.

Remélhetőleg az év során újabb könyveit is kézhez vehetjük, addig is azonban nem feledhetjük: értünk, népünkért van ez a negyven kötet!

2006

Újabb mondák, anekdoták, Ráduly gyűjtéséből

Ráduly János: Évszakoló. Marosvásárhely, 2006

Ráduly János: A fák királyválasztása.
Népi tréfák, mondák, anekdoták. Marosvásárhely, 2006

Ráduly János: Hová, howá, Laji bátyám?
Kis-Küküllő menti székely népmesék, mondák, tréfák
kiejtés szerinti lejegyzésben. Székelyudvarhely, 2006

Ráduly János: Hallod-e, te másvilág, adsz kenderért pálinkát?
Székely népi tréfák, mondák, anekdoták.
Székelyudvarhely, 2006

Ráduly János szinte egyszerre négy új könyvvel lepte meg olvasóit. Számára amúgy sincsen uborkaszegzon nyáridőben, az előző évekhez hasonlóan a forróbb hónapok is munkával telnek, főleg eddigi anyagai rendezésével, kötetekbe szerkesztésével, ugyanakkor a gyűjtéssel sem hagyott fel.

Évszakoló címmel gyerekverseiből újabb kis könyvet adott ki a Hoppá! Könyvkiadó, Sándor Kálmán illusztrációival. A négy fejezetben korábban már nyomdafestéket látott, rövid verseket olvashatunk. Ugyanaz a marosvásárhelyi kiadó gondozta kibédi gyűjtéséből válogatott kötetét is (*A fák királyválasztása*. Népi tréfák, mondák, anekdoták), benne szintén Sándor Kálmán rajzaival. Anekdoták, rövid mesék, mondák (pl. Rózsa Sándorról, a tatárjárásról, Csombod váráról stb.).

Ugyancsak két könyvét jelentette meg az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó. *Hová, howá, Laji bátyám* címmel népmesék, mondák, tréfák olvashatók a nyár derekán piacra került kötetben, környékbeli adatközlőktől. A másiknak a címe: *Hallod-e, te másvilág, adsz kenderért pálinkát?* Történeteket, anekdotákat, anekdotákat tartalmaz Ráduly kibédi gyűjtéséből. A borítók illusztrációit Péter Katalin rajzolta.

Udvarhelyi Híradó, 2006. szeptember 11.

Húsvéti versek és szokások

Dr. Molnár István—Szócs Lajos:
Húsvéti hajnalozás Énlakán
és húsvéti locsolóversek a Firtos környékéről.
Csíkszereda, 2007

Húsvét előtt a legidősebb locsolóverseket megjelentetni, ezzel nyilván tisztában volt a csíkszeredai Pro-Print Könyvkiadó is, ezért adta ki dr. Molnár István és Szócs Lajos közös gyűjtését *Húsvéti hajnalozás Énlakán és húsvéti locsolóversek a Firtos környékéről* címmel.

A keresztúri múzeum megalapítója, illetve későbbi névadója, Molnár István az Udvarhelyszéken ismert húsvéti hajnalozás leírásához Énlakát választotta ki, ott gyűjtötte fel e szokást. Meg kell jegyeznünk, hogy sem pl. Etéden, ahol szokás a hajnalozás, sem a vidéken nem nevezték locsolásnak, merthogy e kifejezés könyv és sajtó hatására terjedt el.

Bár a fiatalok számának (legények és leányok) csökkenése volt a szokás kimaradásának (mondjuk azt, reménykedve: egyelőre nem megszűnésének) fő oka, az Énlakával szomszédos Etéden pl. átalakult, és nem első napja éjfélékor indulnak, hogy a templomozásra befejezzék, hanem a hajnalozók már az esti bálba mentek be, még ha éjfél után is.

Énlakáról 22 köszöntő verset olvashatunk, majd Szócs Lajos tanító szülőfalujából, Küsmödről, illetve választott falujából, Korondról gyűjtött versek következnek, összesen 130 szöveg. Az öntözőversek tanulásának idején van honnan felfrissíteni a repertoárt, a kiadványt Udvarhelyen az Árnika könyvesüzletben lehet megvásárolni.

2007

Kismesterségek alkonyáról

Kristó Tibor:
Kismesterségek alkonya.
Csíkszereda, 2006

Kristó Tibor, a *Hargita Népe* újságírója azok közé az emberek közé tartozik, akik egész megyénket jól ismerik, és nem csupán be-benéznak ismerőseikhez, hanem hírt is adnak arról, hogy mi történik a legkisebb településeken is. A könyvtáruasi forgalomba kerül újabb kötete *Kismesterségek alkonya* címet viseli.

A *Hargita Népe*-ben korábban megjelent rövid riportokban egy-egy olyan mesterség művelőjét, mesterét mutatja be a szerző, akit alig vagy egyáltalán nem követ már senki, ezért az időszódó szakemberek mőhelyét majd belepi a pókháló, mihelyt a szerszám kiesik kezőkből, vagy pedig elkallódik a felszerelés. Szomorú kép, csóválhatjuk fejőnket, meg is magyarázhatjuk, miért van ez így, ennek ellenére a helyzet nem változik. A kiadó Romániai Magyar Népmővészeti Szövetség elnöke, Szatmári Ferenc írt hozzá előszót, a megyeszékhely önkormányzata pedig a kiadást támogatta.

Az jut eszembe, máshol falunapokon, fesztiválokon tömegeket vonzana egy-egy idős mester standja, és esetleg kedvet kaphatna egy-két fiatal, hogy belekóstoljon a teknővájásba, hámmarrásba, a zsindeley, a kő faragásába, a bunda, a csángós ing készítésébe. De vajon kell-e manapság hárászkendő, zeke és szükség van-e posztómellényre, jófajta bőrcsizmára? Mert amíg mellevegetve beszélőnk hagyományainkról, szinte észrevétlenül változik a világ körülöttőnk, és a gereblyétől a fakanálíg műanyag tárgyak vesznek körül. Mire ráeszmélnénk, már az sem lesz, aki megmutassa, mit hogyan kell készíteni...

Ha csak Udvarhelyszéket nézzük, akkor is terjedelmes a felsorolás: Székelyszentkirályon Bálint Károly kútásó, Kisgalambfalván Török Elek kerekas került mikrofonvégre, és következik Kis Imre nagykadácsi teknővájó, a lövétei Gábos István hámké-

szítő, Kerestély Lajos derzsi, Vári Domokos rugonfalvi kőműves, Lázár Lajos süköi kászkészítő, Dénes Márton varsági zsindefaragó, Szécsi Kálmán betfalvi ács, Mátyás Lajos varsági citerakészítő, Olasz Sándor máréfalvi kapufaragó, Fekete Domokos magyarandrásfalvi kőfaragó, Dobai Ibolya farcádi szövőasszony, a korondi Fábián Imre és csehétfalvi Izsák Sándor harisnyakészítő, szó esik az oroszhegyi kőkapukról, majd a sándorfalvi Kelemen Vilmával a falvédővarrásról, az agyagfalvi Lőrincz Bertával a női viseletről, a homoródkarácsonyfalvi Orbán Juliannával a hárászkendőről beszélgetett Kristó Tibor.

Hihetetlen a mi gazdagságunk, ha ennyi mindent engedünk kihullni az életünkből!

Népújság, 2007. július 17.

Gyógyítsunk magyarul?

Gyógyítsunk magyarul!

Angol, latin és zagyvanyelvű gyógyászati,
orvosi és lélektani szakkifejezések magyarul.

Debrecen, 2007

Dr. Molnos Angéla és munkatársai szerkesztésében nemrég jelent meg a *Gyógyítsunk magyarul! Angol, latin és zagyvanyelvű gyógyászati, orvosi és lélektani szakkifejezések magyarul* című szakszöszedet.

A több mint negyvedfélszáz oldalas kiadvány anyagának összeállításával kapcsolatosan az ajánlásban a következő sommás megállapítást teszi Bertók Loránd: „Ma már a betegségek neve, a kórisme, a tünetek, kezelések leírása, a leletek nyelvezet se nem magyar, se nem latin, se nem angol, hanem ezeknek az egyvelege. (...) Sajnos ezt, az avatatlanoknak nehezen érthető zagyvanyelvet hallhatjuk a különböző ismeretterjesztő orvosi műsorokban is. Talán a fő szempont csak az, hogy ne legyen magyar és érthető? Nyelvünk romlása önkéntes gyarmatosodásunk egyik jellegzetes tünete.”

Valóban meggondolkodtató, hogy az idegen szavak özönében (amelyeket nap mint nap hallunk magunk körül, illetve a hírekben, televízió- és rádióműsorok adásaiban) hol a határ, ahol, ameddig még otthonosan érezzük magunkat az anyanyelv biztonságában? Többet vagy alaposabban kellene tanulmányozni a nyelvi elbizonytalanodás okát, módját.

Ami pedig az idegen nyelvi hatások egységesítő jellegét illeti, sajnos nem kell különösebben bizonygatni, hiszen elég, ha a húsz évvel, fél évszázaddal ezelőtti köznyelvet vesszük összehasonlítási alapul — sok nyelv sok kifejezése a nemzetközi szavak miatt tűnik (időközben) el.

A nyelvápolás, helyes nyelvhasználat nem csupán az igényesség velejárója, hanem egyre inkább létküzdelem, elkeseredett vagy néha reménytelen küzdelem szavaink, kifejezéseink, szólásaink és közmondásaink védelmében. Ezt hosszú távon

nézve le lehet egyszerűsíteni akár addig a szintig is, hogy a nagyobb népek nyelvének létjogosultságát nézzük, ám fölösleges tagadni, hogy a mindennapokban egészen másként nyilvánul meg, hogy például nagyszülő és unoka megérti-e egymást egészen?

A nyelvek, kultúrák egyenértékűségét hangoztató világban mégis minden népnek, népcsoportnak óvnia és át kell hagyományoznia értékeit, mert „Életünk csak úgy lesz örökségünkhöz illően magyar, ha őrizzük egyediségünket eme egyre szürkülő, nemzetközivé, jellegtelenné váló világban.”

Visszatérve a gyógyításra, a nyelvész és lélekgyógyász dr. Molnos Angéla lényegre tapintóan fogalmaz: „Ha az orvos érthetően, magyarul, a kezelt személy nyelvén beszél, a beteg érzi segítő szándékát és őszinteségét.” Az orvosi szaknyelv megújításának szükségességét pedig az is indokolja, hogy az idegen eredetű szakkifejezések is néha pontatlanok meg erőltetettek. E szöszedetben megtalálhatjuk „a mai orvosi és lélekgyógyászati nyelvben legerterjedtebb idegenségeket és azok magyar megfelelőjét vagy legalábbis egy közérthető magyarázatot”. Lehet, sokan tudtuk, hogy az akut szó jelentése heveny, az algoritmusé műveletsor, a faktor pedig tényező, de ez csupán egy hosszúra nyúló felsorolás eleje. Az ajánlott magyarítások közt több olyan van, amelyről már most feltételezhető, hogy nem fog gyökeret verni (bacilus — nyüzsgé, nyüzüge; hipnózis — gyógydelejezés; klinika — tankórház, kóroda; szalmiákszesz — húgyanyoldat stb.), de nem betegnek és nem orvosnak egyaránt hasznára lehet, ha a mindennapokban gyakran előforduló idegen szavak (pl. szenzáció, pesszimista, origo, propaganda) pontos jelentésével megismerkedik.

Népújtság, 2007. augusztus 14.

Berecz Edgár újabb szurkálódásai

Berecz Edgár: Szurkálódó.

Filippikák.

Székelyudvarhely, 2007

A gasztronómia és a művelődéstörténeti kuriózumok területén szívesen kalandozó udvarhelyi Berecz Edgár újabb kiadványában Törökországtól Japánig, időben Attila királytól az EU-ig kalauzolja az olvasót. Az illusztrációk az *Udvarhelyi Híradó* és a *Csiki Hírlap* karikatúristája, Molnár Adalbert tollából származnak.

Szurkálódó. Filippikák a címe Berecz új munkájának, és valóban az elevenbe szúr néha, bár szerzőnknek sosem volt célja sértegetni, inkább a gúnyt használja eszközül. Bizony nevetségessé teszi a tollára tűzött jelenségeket, legyen szó a szép hazánkból nyugatabbra utazók kukázásáról, nemzetiségük szerint tipizált vendégekről stb. A nevetve nevelést elvének vallja, így nyilván nem retten vissza a tápos magyarokról, a divatból szalonnát fogyasztókról vagy nem fogyasztókról, a magyar és sváb szülőktől származó Tarzan-szereplő Johnny Weissmüller román svábbbá „nemesítéséről” írni. Olvashatunk többek közt puliszkátörténelmet, az erdélyiek kávézásáról, kürtős kalácsunkról és töltött káposztánkról is. Nem tudni, pontosan kiket szurkál (tájékoztatlanokat, műveletleneket, az igazságot elferdítőket?), amikor olyan témákkal foglalkozik, mint a miccs története, a gulyás, a zacskós leves eredete, vagy a román tradicionális karate meg a kolbászkészítési technikák helyi változatai. A rövid írások közérthető stílusa mellett a változatos tematikát emelhetjük ki, a magyarok nyereg alatt „puhított” hússzeletétől kezdve a románok hattyúevéséig.

2007

Lövétei bányatörténet

Mihály János:

A lövétei vaskőbányászat rövid története.

Székelyudvarhely, 2008

Lövétébányán az augusztus 10-i, vasárnapi bányásznapon avatják fel Zavaczki Walternek a bányamunka áldozatai emlékére készített kő domborművét, erre az alkalomra jelent meg Mihály János *A lövétei vaskőbányászat rövid története* című tanulmánya.

A Lövétei Helytörténeti Füzetek ötödik darabja az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadásában, a Select Metleplast kft. támogatásával jelent meg és a mai ismeretek birtokában tárgyalja a környék vasbányászatát a kezdetektől 1984. január 1-jéig, a bányavállalat hivatalos bezárásáig.

A vastartalmú kőzetek (limonit és sziderit) egykor művelés alatt lévő lelőhelyeinek nagyobb része Lövététől északra, a Kis-Homoród patak szűk völgyében található — állapítja meg Mihály János, és idézi az első írásos dokumentumot is, az 1591. február 5-én kelt adománylevelet, amelyben Báthory Zsigmond fejedelem a székely sóbánya praefectusának, siménfalvi Székely Mózesnek, valamint örököseinek lövétei részjóságokat adományozott; egyiket a birtok területén levő vasbányával együtt korábban is birtokolta már.

Összefoglalót olvashatunk a régi székelyföldi vasbányákról, majd a lövétei vasbányászat kezdeteiről, illetve a bányák, hámorok történetét tárgyalja tovább a szerző. A kiadvány színes felvételeket is tartalmaz a tárgyalt témáról, megvásárolható a hétvégi bányásznapon.

2008

Siklódiak énekelnek

Katonaénekek a siklódiak emlékezetében.

Székelyudvarhely, 2008

Siklód katonadalainak gyűjteménye jelent meg az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület és a székelykeresztúri Szitakötő egyesület kiadásában. A másfélszáz éneket a siklódi születésű Nagy Lajos tanító gyűjtötte, amint elmondta, az első hangfelvételt 1972-ben készítette. Az utóbbi években vált teljessé gyűjtése, a kiadványban 156 éneket közöl, a könyvhöz tartozó CD-melléklet pedig negyvenkettőt tartalmaz. Nem érdektelen megjegyezni, hogy a két világháború következtében csaknem annyi siklódi vesztette életét, mint ahány éneket a könyv tartalmaz...

Nagy Lajos azoknak ajánlja munkáját, akik szeretik népünket és annak dalait, hagyományait. Az előszóban kitér a műfaj szerinti besorolásra, és megjegyzi, örvendetes lenne, ha minél több településen követnék példáját. A cím — *Katonaénekek a siklódiak emlékezetében* — arra is utal, hogy dalkincsünknek ez a rétege a sorkatonaság megszűnésével mind kisebb szerepet kap a következőkben.

A népdalok mellett háborús kesergőket és polgári táncdalokat is találunk lejegyezve. A hangfelvételek László Csaba, a műszaki szerkesztés ifjabb Nagy Lajos, az utószó dr. Orosz-Pál József munkája.

2008

Az erdélyi zsidókról

Az erdélyi zsidókról.
Székelyudvarhely, 2008

Frissen jelent meg az udvarhelyi Litera-Veres Könyvkiadónál Gidó Attila *Az erdélyi zsidókról* című munkája. A Pro memoria sorozat eme új darabja velős összefoglalása a témának.

Gidó Attila szerint csupán a 17. századtól beszélhetünk állandó zsidó közösségekről Erdélyben, bár azt megelőzően, már a 14. századból is vannak adatok városainkban ideiglenesen megtelepedett izraelitákról. A magyar—zsidó kapcsolatok vonatkozásának érdekes színtoltja és erős héber kulturális hatásról árulkodik a későbbi szombatosok (zsidózók) mint új vallási irányzat követőinek felbukkanása. Erre is utal az alcím: *Egy közös történet vázlatja*.

Mivel a zsidók megtelepedését, üzleti tevékenységét külön törvények, rendeletek is szabályozták az egykori Magyarország területén, csupán a 19. század hozta el a jogegyenlőséget, e századtól kezdődött erős létszámbeli növekedésük és a modernizációs folyamatok beindulása után beszélhetünk a magyar társadalomba való integrálódásukról.

A történeti visszatekintéstől a jelenig követi a szerző az egykor számos, anyagilag megerősödött közösségek sorsát, kiemeli a zsidó jelenlét dokumentáltságát. A százezernél több kivándorolthoz képest 2002-ben hatezernél kevesebben vallották magukat zsidónak Romániában.

Az etnikai csoportidentitás újraélesztése után a kultúra és a hagyományok megőrzésére tett erőfeszítések megtérülni látszanak, a közösségi élet keretei anyagilag biztosítottak, ugyanakkor az sem mellékes, hogy a hitközségek nyilvántartásaiban szereplő rászorultak rendszeres anyagi támogatást kapnak. A kolozsvári, krajovai, bukaresti és jászvásári egyetemek mellett pedig zsidóságtudományi intézeteket hoztak létre.

Krónika, 2008. június 17.

Csillagbetűs üzenet Sütőről

Nyolcvan nyugtalan esztendő.
Születésnap megemlékezés Sütő Andrásról
Marosvásárhelyen és Pusztakamaráson
2007 júniusában.
Marosvásárhely, 2008

A szerkesztő Székely Ferenc csillagbetűs üzenetnek nevezi a *Nyolcvan nyugtalan esztendő* című emlékkönyvet, amely Sütő András 80. születésnapjára rendezett ünnepségen, 2007. június 17-én elhangzottakat tartalmazza.

A marosvásárhelyi és pusztakamarási ünnepségek meghívottjai — Görömbei András, Markó Béla, Márkus Béla, Pálffy G. István, Péntek János, Sylvester Lajos, Szász István Tas, Gálfalvi Zsolt, Kötő József, Kónya László, Zeno Ghițulescu, Demeter József — emlékező beszédei (és életrajzi adatai) mellett Székely Ferenc a dokumentálás igényével közli a szervezőknek, legtöbb esetben éppen neki címzett, a témával kapcsolatos leveleket, drótpostán érkezett üzeneteket is, Fodor Sándor, Szabó Magda, Katona Szabó István, Bágyoni Szabó István, Döbrentei Kornél, Gubcsi Lajos, Dobos László tollából. Ugyanakkor a kötet színes képmelléklete az események fontosabb részleteit, a pusztakamarási házban elhelyezett emléktáblák és Hunyadi László által készített plakett leleplezését, az író sírjának megkoszorúzását örökíti meg.

A vásárhelyi Mentor kiadónál megjelentetett, *Születésnap megemlékezés Sütő Andrásról Marosvásárhelyen és Pusztakamaráson 2007 júniusában* alcímű kiadvány tiszteletadás, emlékállítás is egyben, a mezőszéki nagy írónk életművének hozzánk küldött üzenete.

Hargita Népe, 2008. augusztus 9.

Gyöngyvirág Palkó

Gyöngyvirág Palkó.
Székelyudvarhely, 2008

Gyöngyvirág Palkó címmel újabb meseválogatás jelent meg az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál, Benedek Elek feldolgozásában. Mindannyiunk Elek apójának népmese gyűjtése a mai fiatal számára is aranybánya, ugyanis a mese nem hiányozhat olvasmányaikból.

Az ismert Gyöngyvirág Palkó mellett a hétszepségű királykisasszony, az ördögnél szolgáló Hammas Gyurka, a szerencsét próbáló Kondás Jankó, a királyi trónra vágyó Furulyás Palkó a mesék szereplője. Ugyancsak ismerős a jó és a rosszféle lánytestvérek története (*Mi van a ládikóban?*), ám a szerencsétlen fiún segítő vörös tehén, meg az óriással, medvével megvívó legény (*Az aranygyapjas kosoké*) meséje bizonyára az olvasottabb mesekedvelőknek is az újdonság erejével hat.

A kiadvány borítóját és az illusztrációkat az udvarhelyi Hadnagy Boróka, a Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola diákja készítette.

Hargita Népe, 2008. augusztus 20.

A pórul járt pásztorlegényke

A pórul járt pásztorlegényke.
Székelyudvarhely, 2008

Nyikó menti népmeséket gyűjtött kötetbe a farkaslaki Jakab Rozália. *A pórul járt pásztorlegényke* címmel az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál jelent meg a múlt század harmadik harmadában Farkaslakán lejegyzett anyag.

Gyűjtői Jakab Rozália és képzőművész férje, Jakab Zsigmond. A könyv színes illusztrációit és a címlapot Jére Zsolt, az udvarhelyi Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola diákja készítette. A kilenc mese témája részben ismert lehet az olvasónak más magyar, elsősorban székelyföldi mesékből, ám Jakab Rozália kiemeli, hogy éppen az egyéni ízek, vagyis a sajátos beszédfordulatok, meseszöveg, a motívumok szabad variálása miatt értékesek a farkaslaki változatok, és kerülnek közlésre.

Csíki Hírlap, 2008. szeptember 10.

Ráduly „beszélő” rovás emlékeket vallat

Ráduly János: *Beszélő rovás emlékek.*

Adalékok rovásírásunk ismeretéhez.

Marosvásárhely, 2008

Ráduly János *Beszélő rovás emlékek. Adalékok rovásírásunk ismeretéhez* című könyvét a marosvásárhelyi Hoppá Kiadó jelentette meg, a száz oldalas kiadvány több ismert rovás emlékünket tárgyalja.

A szerzőnek ez már a hetedik önálló kiadványa a témában, jó évtizede folyamatosan közöl főleg erdélyi rovásírásos emlékeinkről a hazai sajtóban. Egyrészt új emlékek felbukkanásáról ad hírt, másrészt meg újabb „olvasati (feloldási) kísérletek” származnak tollából. Mi újat hoz Ráduly nemrég megjelent könyve? Kötetbe gyűjtötte az utóbbi időszak közléseit, ám olyan írásokat is felvett, amelyek máshol még nem jelentek meg nyomtatásban. Összesen 23 epigráfiai és 4 kéziratos rovás emlékről esik szó, a szerző összegzése szerint, és ebből 26 erdélyi, így jogosan jegyzi meg a bevezetőben, hogy „Bebizonyosodott ismét: Erdély földje kincsesbánya — a rovásírás-kutatás szempontjából is.”

Külön írást találunk az Árpád-kori rovás emlékekről, majd a Firtos várbeli jeleket, a homoródkarácsonyfalvi két feliratot, a Tászkok-tetőit, a berekeresztúriakat, gelencei, bögözi, vadasdi, sóváradi, rugonfalvi, nyomáti, hármásfalusi, illetve több, tárgyakon megőrződött jel, felirat leírását, olvasatát találjuk a tanulmányokban. A kötet az utóbbi évek felfedezéseiről, kutatásairól szóló írások kötetbe foglalásával gazdagítja a szakirodalmat.

Udvarhelyi Híradó, 2008. november 11.

Békességet hozó egyezséglevelek sóváradiak és kibédiek között

Székely békességlevelek (1803–1837).
Székelyudvarhely, 2008

A Kis-Küküllő menti két nagyközség, Kibéd és a nemrég területileg ismét önállóvá lett Sóvárad között hosszú időn keresztül folytak birtok- és határviták, pontosan 188 esztendeig. Ezeknek a pereknek, vitáknak az anyagát a végső megoldást hozó 1840. esztendőben egybegyűjtötték, és egy helyre másolták. Ebből a határkönyvből közöl újabb adatokat Ráduly János. *Székely békességlevelek (1803–1837)* című, az udvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál megjelent kiadványa három egyezség szövegét, békességlevelet tartalmaz.

A mind méretét, mint súlyát tekintve tekintélyes iratgyűjtemény (1404 oldal, gerincmagassága 37,5 cm, súlya pedig 5,64 kg) anyagából korábban is közölt Ráduly (helynevek, a határ kijelölésének módja), az új könyv borítóján a határkönyv megkoptott, ám díszes bőrgerincét láthatjuk, a hátsó borítón pedig Marosszék viaszpecsétjét.

E kiadvánnyal új fogalom válhat elterjedtté. A békességlevél szó a régmúltból nem ismeretes, előfordulása a sorrendben harmadik, 1837-es datálású, a sóváradi Tusz Márton szolgája által okozott erdőkár rendezésével kapcsolatos egyezséghez köthető. Persze arról sem sikerült adatokat fellelnie Rádulynak, hogy a kifejezés Sóváradon és a károsultak lakhelyén, Kibéden kívül használatos volt-e.

Az 1803-as, 1834-es és 1837-es keltezésű egyezségek minden esetben sóváradi határsértést rögzítenek, még ha enyhíti is a sérelmet a tény, hogy nem a gazda, hanem cseléd vagy szolga volt az elkövető. Már az első fennmaradt levélben hangsúlyozzák, hogy a sóváradi gazda „akarattya ellen megesett, és cselédjei által tett” kárról van szó! Egyik esetben a kibédei erdőből ökröstől, szekerestől „behajtottatván, rabságba tétettek” a törvénytelenésé-

gért az elkövetők, de más alkalommal is említik, hogy a „törvény ellen esett cselekedetiért arestomba lévő embereit és barmait szép egyezség és alkalom szerént” váltotta ki a gazda, ami arra is bizonyítékul szolgál, hogy az ügyek békés rendezése volt a cél. Talán állandó formulaként, de ezt a szándékot tükrözi a második levélben a következő mondatrész: „a történt hibát elesmervén, kívántunk mint szomszéd atyafiak a dolgot békesség útján eligazítani”.

Az említettek vizsgálata mellett Ráduly azt emeli ki, hogy „anyanyelvünk patinás régiessége tárul az olvasó elé, miközben szemelget a mondatokban, kifejezésekben, archaikus szavakban”. A szövegek jobb megértését szómagyarázat segíti.

Nem érdektelen tény, hogy 188 esztendő után a határper végleges megoldása rendkívül egyszerű volt, ugyanis a peres részről így ítéleztek: „szakasztassék két felé” a kibédiek és sóváradiak között. Így hát a nyelvi szépség mellett a gondolkodásmód, eljárás jobb megismerése, a mostanság oly sokat emlegetett problémamegoldó készség is példaként szolgálhat a mai ember számára.

Örökségünk, 2008. (II. évf.)/4. szám

Antológia a pünkösdi búcsúról

Csíksomlyó hazavár.
Székelyudvarhely, 2008

A Csíksomlyóról szóló, pontosabban a pünkösdi somlyói búcsúval kapcsolatos antológia anyagát Beke Sándor válogatta és szerkesztette köteté *Csíksomlyó hazavár* címmel. A kiválogatott szövegrészek az Erdély legfontosabb búcsújáró helyéhez kötődő tudnivalók mellett a vallási érzület szempontjából fontos dokumentumok, írások — beszédek, tanulmányrészletek, szent énekek, szépirodalmi alkotások — által idézik fel és mélyítik el azt az élményt, amelyet csak az ünnepségen részt vevők ismerhetnek.

Közönségesen hitnek nevezzük ezt az érzést, ami százezreket mozgósít pünkösdkor. Éppen ennek a sokféle megnyilvánulását példázza e szöveggyűjtemény is, hiszen a régóta ismert vallási énekek mellett (ezekből bőséggel tartalmaz a kézirat) Nagy Irén és Beke Sándor versei is olvashatók.

A lírai vonulat erősségei a himnuszok, imák, vallási énekek.

A somlyói búcsú történetét történelmi távlatban tárgyalja Boldizsár Dénes *A csíksomlyói pünkösdi búcsú eredete* című tanulmányrészlete, kitérve azokra a történelmi körülményekre, előzményekre, amelyek közrejátszottak abban, hogy a protestáns hadak a Csíki-medence ellen induljanak.

Történelmi fordulat volt a csíki székelyek, meg egész Erdély római katolikus vallású lakói számára Márton Áron 1946. évi somlyói beszéde, ugyanis a nagy püspök a számára személyesen, hívei számára meg közvetett módon veszélyt jelentő hatalmi beavatkozás árnyékában e vallásos ünnepen is az egyház szeretetre felszólító, megbékélést sürgető szavait tolmácsolta.

Más szempontból történelmi II. János Pál pápa 2004-es üzenete a csíksomlyói pünkösdi búcsún résztvevőknek.

Ugyancsak az utóbbi évek ünnepeinek üzenetét tolmácsolják Hajdó István gyergyói főesperes 2005-ben elmondott somlyói

beszéde, Sebestyén Péter akkor erdőszentgyörgyi plébános jegyzete.

Kovács Sándor udvarhelyi főesperes írása történeti visszatekintéssel kezd, P. Boros Fortunát egyháztörténész a somlyói kegyszobrot mutatja be. Tankó Gyula néprajzgyűjtő *Gyimesiek a pünkösdi búcsún* című tanulmányában e főemelő vallási élményt járja körül: résztvevők emlékeznek a búcsújárásra, a szerző pedig mint az egész naptári év legjelentősebb vallási eseményét tárgyalja a somlyói búcsún való részvételüket.

Ugyancsak néprajzi tanulmány a Peti Lehelé, *Ritualizált közösségi látomás: a moldvai csángók napba nézése* címmel. Közismertté vált már, hogy a moldvai csángók Babba Maria-várása a hitélmény egy különleges megnyilvánulása, amelynek „szentségét” ugyan profanizálja a sajtó meg a kíváncsiskodók részvétele, de jelentőségét nem csökkentheti.

Nagy Irén és Beke Sándor verseit követően Szent Istvánról, Szent Lászlóról szóló vallási énekek következnek, majd moldvai csángó „szentes” énekek Nyisztor Ilona gyűjtéséből, illetve, érthető módon, somlyói búcsúénekek.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám

Készen, bekötve

Székely Útkereső.

Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1999.

Székelyudvarhely, 2008

Szokás volt régebb, bár rég kiment divatból, hogy egy-egy folyóirat féléves, egész évi számait beköttették, aztán könyvként került az olvasó polcára, úgy hát füzetként, laponként nem hányódott, amiből esetleg éppen tűzgyújtónak valót is ki lehet hasítani. Pesti antikváriumokban láttam utoljára ilyen módon megbecsült lappéldányokat, ám éppen a székelyudvarhelyi közkönyvtár raktáraiban járt legtöbb ilyen folyóirat a kezemben.

Ha a gyűjtemény megvan, ép és egész, akkor már csak a halogatás kizárásán múlik, hogy bekötessük, na meg azon is, hogy kerül-e hozzáértő, aki ezt megtegye? Persze e klasszikus megoldást kicselezhetjük éppen, különböző megmódozású irattartó mappákba téve a lapszámokat, de az már nem könyv... Nem bizony, csak gyűjtemény.

Eleve könyvként adta ki a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó a Székely Útkereső Kiadványok sorozatban a lap teljes gyűjteményét, valószínűleg arra gondolva, hogy az egykori lapszámok kevés olvasónál maradhattak mind meg. A belső borítón is megjelölték mintegy a gyengébbek, mondhatjuk azt is, hogy az ifjabb olvasók tájékoztatására, hogy reprint kiadás, a szerzőségi adatokat feltüntető oldalon pedig a következőt olvashatjuk: Ez a kiadvány a Székelyudvarhelyen 1990 és 1999 között megjelent irodalmi és művelődési folyóirat, a *Székely Útkereső* tíz évfolyamának a kollektívja.

Nyilvánvaló a szándék a kiadó és az egykori főszerkesztő Beke Sándor részéről: a lapban egykor közölt anyagok ma is értéket képviselnek, a mai nap szellemi körforgásában helyük, szerepük van, ezért készen, bekötve tette az olvasók asztalára. És ha már a „leltározásnál” tartunk, említsük meg a folyóirat egykori szerkesztőit is: Balázs Dénes, Csire Gabriella, Csomortáni Mag-

dolna, Deák Zoltán, Gyöngyössi János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Lőrincz József, Pálhegyi Pál, Páll Szilárd, Ráduly János, Róth András Lajos, Szálassy János.

Tartalmát, a műfajokat nézve a szépirodalom, nyelvészet, folklór mellett közérdekű közleményt, alkalmi beszédet, esszét, jegyzetet, könyvismertetőt, illusztrációs anyagot egyaránt találunk. A műfaji sokszínűség az első lapszámoktól kezdve megfigyelhető, a munkatársak számának gyarapodásával párhuzamosan.

A lap típusából eredendően jelentős terjedelemben közölt klasszikus meg kortárs szerzőinktől, Apáczai, Babits, Benedek Elek, József Attila, Juhász Gyula, Kölcsey, Mikes Kelemen, Petőfi, Tamási Áron, Vörösmarty mellett Böződi György, Zajzoni Rab István, Áprily, Bartalis János, Reményik, Sütő András és Farkas Árpád, Kányádi írásait olvashatjuk, ugyanakkor teret biztosított kevésbé ismert és kezdő szerzőknek is. A hazai magyar gyerekirodalom klasszikusai közé tartozó Benedek Elek mellett Marton Lili írását (éppen Elek apóra való emlékezését), Nagy Olgának a népmeséről írt esszéjét és kortárs erdélyi szerzők munkáit olvashatjuk, Ráduly János, Papp Attila, Fábrián Imre, Beke Sándor és P. Buzogány Árpád verseit, Csire Gabriella történeteit, László László mondafeldolgozását.

Fontosak voltak a nagyjainkra — Károlyi Gáspár, Pázmány, Széchenyi, Apáczai, Kőrösi Csoma, Makkai Sándor, Katona József, Nagy Imre, Mikes — emlékező írások, akárcsak a tanulmányok (a nyelvészet-től, folklórtól a Szent Koronáig, Mátyás királyig, a székely körvasútig).

A sárgás-barnás borító az évek múlására a papír természetes „viselkedésével”, a megsárgulással, megbarnulással figyelmeztet. Ha a 350 oldalnyi Székely Utkeresőt lapozgatjuk így, készen, bekötve, olyan nevek ötlenek szemünkbe, melyeknek viselői már nincsenek köztünk, pedig alig jó évtizeddel ezelőtt az udvarhelyi folyóirat keltette szellemi értékáramlást tollukkal segítették: Balogh Edgár közíró, Ferenczi Géza és Ferenczi István régészek, Gálfalvi Sándor pedagógus, Kardalus János néprajzos, Veress Dániel irodalomtörténész, Vofkori László földrajztudós.

Székely Útkereső

Székely Útkereső (1990–1999).

Laptörténet és sajtóviasszhang.

Székelyudvarhely, 2008

Az 1990 áprilisában létrehozott *Székely Útkereső* folyóiratot bevezető tanulmánya címében már az egyetemes magyar művelődéstörténet részének nevezi Barabás István, egy évtized múlva pedig, megszűnésével mondhatni átlényegült, a Székely Útkereső Kiadványok sorozat vitte tovább az eredeti elképzelést, témában megújulva: az irodalom, művelődés és művészet hármasa mellé a néprajzot és helyismeretet is társítva.

Beke Sándor terjedelmes részben (*Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről*) pillant vissza a laptervezésre, a „valóra vált” álomra, sorolja fel a munkatársakat abból az időszakból, „amikor a szellemi útkeresés az erdélyi magyarság föleszmélésével, új művelődési törekvéseivel találkozott”. Ezt tükrözik a témák: kisebbségi sors, történelem és művelődéstörténet, néprajz, illetve szépirodalom, nyelvművelés, nem hiányozhatott a művészet, zene, a szociográfia, vallás sem. Hasonló főszerkesztői áttekintést olvashatunk a Székely Útkereső Kiadványokról is.

Brauch Magda tanulmánya *A Székely Útkereső évtizede (1990–1999). Lapismertetés, műelemzés, bel- és külföldi sajtóviasszhang* címet kapta, részletesen áttekintve a lap anyagában tükrözött témákat, írásokat, illetve az első Székely Útkereső Antológiát is. Bővebben elemzi az irodalmi anyagot és tárgyalja a lappal kapcsolatos méltatásokat, sajtóviasszhangot.

Ezt követően terjedelmes részben olvashatunk szemelvényeket a sajtóban korábban megjelent értékelésekből, méltatásokból, majd időrendi mutató következik, illetve a *Székely Útkereső* teljes bibliográfiája lapszámok, és szerzők szerint is.

A Székely Útkereső Kiadványok bibliográfiája mellett a könyvet név- és tárgymutató zárja, a könyvtesthez pedig bő illusztrációs anyag is tartozik.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám

Székely Útkereső Antológia

Székely Útkereső Antológia 1990–1999.

Válogatás a Székely Útkereső

1990–1999-es évfolyamaiból.

Székelyudvarhely, 2008

A *Magyar, székely és csángó örökség* című kötettel közel azonos terjedelmű, a 400 oldalt meghaladó vaskos könyv került ki a nyomdából a Székely Útkereső Kiadványok sorozat, illetve az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó közös kiadványaként. A *Székely Útkereső* évtizedes „terméséből” dr. Brauch Magda állította össze a kötetet és írt bevezető tanulmányt hozzá.

1990 első felében, amikor megjelent a folyóirat, a „rendszerváltozás utáni megváltozott helyzetben a székelységnek, az egész romániai magyarságnak a szülőföldön való megmaradás útjait, módzatait kell keresnie és megtalálnia” — állapítja meg. Talán ennek is tulajdonítható, hogy a közölt anyag jórészt székelyföldi szerzők tollából származik.

Persze ez nem jelentette azt, hogy általános erdélyi, anyaországi témák ki lettek volna zárva a lapból. A tanulmányok mellett, meg kell említenünk, jelentős terjedelemben közölte klasszikus meg kortárs szerzőink írásait, teret biztosított kevésbé ismert és kezdő szerzőknek is. Ez abból is látszik, hogy a könyv terjedelmének felét a líra meg széppróza teszi ki. Apáczai, Zajzoni Rab István, Áprily, Babits, Bartalis János, Benedek Elek, Dsida Jenő, József Attila, Juhász Gyula, Kölcsey, Petőfi, Reményik, Vörösmarty és Farkas Árpád, Horváth Imre, Kányádi nevei mellett olvashatjuk pl. Cseke Gábor, Éltés Enikő, Szűcs László, Váli József verseit, hogy csak a líránál maradjunk.

A *Cikkek, tanulmányok, esszék* fejezetben számos témát feltehetünk, a nyelvészettől, folklórtól a Szent Koronáig, Mátyás királyig, a székely körvasútig. Számukat tekintve — érthető módon — jelentős arányt képviselnek a nagyjainkra emlékező írások, így Károlyi Gáspár, Pázmány, Széchenyi, Apáczai, Kőrösi

mellett Makkai Sándor író, református püspök, Katona József, Nagy Imre és Mikes nagyságára emlékeznek.

Jegyzéket találunk az antológiában szereplő írásokról, műfajonként és teljes repertóriumot a *Székegy Útkereső* írásairól, a felhasznált illusztrációkról. A könyvet névmutatóval is ellátták.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám
(www.ccenter.ro)

Gyermekirodalmi antológia

Becsüld a népet!

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat
gyermekirodalmi antológiája.

Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból.

Székelyudvarhely, 2008

A Brauch Magda által válogatott kötethez írt előszóban ő maga fogalmazza meg a szándékot és okot is, amiért e kötet kikerült a sajtó alól: a líra és epika mint gyermekekhez szóló irodalom nem csupán szórakoztató, hanem nevelő is.

Ezért a kiadványt „elsősorban a kisgyermekeknek és a gimnazista korosztálynak, de szülőknek, nagyszülőknek, tanítóknak, nevelőknek is” ajánlják.

A hazai magyar gyerekirodalom klasszikusai közé tartozó Benedek Elek mellett Marton Lili írását (éppen Elek apóra való emlékezését), Nagy Olgának a népmeséről írt esszéjét és kortárs erdélyi szerzők munkáit olvashatjuk a nemrég megjelent kötetben, Ráduly János, Papp Attila, Fábián Imre, Beke Sándor és P. Buzogány Árpád verseit, Csire Gabriella történeteit, László László mondafeldolgozását. Nem véletlen, hogy az említett szerzők friss írásait nem csupán a hazai gyerekirodalmi lapokban olvashatják a fiatalok, hanem az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó többüknek önálló kötetét is megjelentette.

Hogy milyen a jó gyermekirodalmi írás, arról hosszan lehetne elmélkedni és akár vitatkozni is, ám elég annyit megjegyeznünk: a jó témával felér a pergő ritmusú, jó rímű vers, ám a kettő csak együtt teszi igazán emlékezetessé az írásművet. Előlegezzük meg: a digitális technika, világháló használatának terjedése sosem fogja kiszorítani a papírra nyomott betű olvasását, mert annak hangulata, varázsa van. A szülő, nagyszülő nem téved, ha ezt ajánlja a gyereknek, pontosabban ha ezzel a varázssal megismer-teti, ebbe a bűvkörbe bevonja.

A kötetben szereplő írások jegyzékét követően az antológia szerzőinek rövid életrajzát olvashatjuk, a *Székegy Útkereső* könyvészeti leírása mellett pedig a folyóirat teljes repertóriumát is megtaláljuk a másfélszáz oldalas könyvtestben.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám

Székely Útkereső Kiadványok antológiája

Magyar, székely és csángó örökség.
A Székely Útkereső kiadványok antológiája
(1991–2006).
Székelyudvarhely, 2008

A terjedelmes, jóval 400 oldal fölötti könyv a Székely Útkereső Kiadványok sorozat, illetve az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó közös kiadványa, amelyet a főszerkesztő Beke Sándor állított össze, szerkesztett, ugyancsak az ő munkája az előhang, útmutató, valamint a sajtóvisszhangot is ő válogatta. *Rövid főszerkesztői vallomásából* az derül ki, 1990 őszén miként indult a *Székely Útkereső* folyóirat Székelyudvarhelyen, aztán, később miként adták ki a majdani Székely Útkereső Kiadványok sorozat első füzetét. Ennek címe a következő volt: Vass László Levente: *Egyedül az éjszakában*. Hátrahagyott versek.

Brauch Magda összefoglalója (A Székely Útkereső Kiadványok 15 évet átfogó antológiája) témánkénti csoportosításban tárgyalja a másfél évtized alatt kiadott füzetkéket. Ezek száma, az utóbbi időszakban megjelent két kis könyvvel együtt (Brauch Magda: *Téged kereslek*. Beke Sándor istenes költészete. Székelyudvarhely, 2007 és P. Buzogány Árpád: *A Székely Útkereső Kiadványok* műhelyében. Hagyomány és helyismeret közelképben. Székelyudvarhely, 2007) meghaladja a húszat. A kötet címéül szolgáló *Magyar, székely és csángó örökség* alcímmel kezdi leltárba venni, milyen munkák, témák jelentek meg, és elsőként a himnuszokat, a székely székek címereiről és Orbán Balázsról, valamint Csíksomlyóról, illetve a csángókról kiadott tanulmányokat ismerteti. Ez a sor természetes módon kiegészül Ráduly Jánosnak a rovásírásról (*Nemzeti kincsünk: a rovásírás*) írt összefoglalójával.

Nem kell ahhoz különösebb magyarázat, mit is tekint(het) Brauch Magda a magyarok, székelyek és csángók közös örök-

ségének, bár ha nagyon szigorúan vesszük, nyilván a magyaroknak és csángóknak a székek címereihez, a csángóknak a rovásiíráshoz nem sok közvetlen közük volt, ám a közös örökség keresztmetszetében helye van mindkét témának. Azt ugyan vitathatjuk, bár nem itt a helye, hogy még milyen témáknak kellene helyet szorítanunk ezen alfejezetben, ám ennek eredménye valószínűleg csak az lenne, hogy a témák száma sokszorozódna...

A néprajzot ugyan elválasztja a népszokásoktól és népi gyógy módoktól, bár nem sejtethető, miért, és ugyanide lehetett volna sorolni a Nagy Olga népmesékkal kapcsolatos tanulmányát is (*Hamupipőke igazsága avagy Mit tanulhattok a népmesétől?*), ami a mesével kapcsolatos. Líra és verselemzés külön téma, az élő népköltészet (P. Buzogány Árpád kőrispataki népdalgyűjtése, Gálfalvi Gábor *Székegykeresztúr környéki lakodalmi népköltészetet* bemutató gyűjtése) szintén, végül az *Eredeti góbé humor* alfejezet zárja a sort.

Összegzésként az antológia néprajzi, történelmi, művelődéstörténeti, vallási és irodalmi anyagának tudományos megalapozottságát és nyelvi igényességét emeli ki.

350 oldalnyi válogatott szövegrész következik, ezt a függelék zárja, melynek elején útmutatót találunk, a főszerkesztőtől a többi szerkesztő nevéig, terjesztéssel kapcsolatos adatokig. Majd az összes kiadvány bibliográfiai adatai következnek, illetve ugyancsak Brauch Magda munkája a sajtóvisszhangról szóló tanulmány. Ezt követi a sajtóvisszhangból válogatott rész, kezdve az első, egymondatos hírről 1991-ből, el egészen a külön kötetben megjelentetett tanulmányig (*P. Buzogány Árpád: A Székegy Útkereső Kiadványok műhelyében. Hagyomány és helyismeret közelképben*). Beke Sándor összeállításában időrendben találjuk meg a címek számát még el sem érő sajtóközléseket.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám

Pályakép Ács Ferenc festőről

Murádin Jenő:

Ács Ferenc az impresszionizmus erdélyi úttörője.

Székelyudvarhely, 2008

A székelyudvarhelyi Litera-Veres Könyvkiadónál jelent meg Murádin Jenő új könyve, *Ács Ferenc az impresszionizmus erdélyi úttörője* címmel. A kiadvány a szövegközi fehér-fekete illusztrációk mellett színes képmellékletet is tartalmaz.

A belső-erdélyi részeken vele kezdődik a modernizmus, a festészet frissítő megújulása — annak ellenére, hogy csupán pályája kezdeti, felívelő szakaszában tartozott az erdélyi művészet élvonalába — állapítja meg a szerző Ács Ferencről (1876–1949).

Kolozsváron született, majd Budapesten Székely Bertalan tanítványa volt, Münchenben, ahol a bajor trónörökös által kitűzött pályadíjat egy önarcképpel nyerte el, a szabadiskolát fenntartó Hollósy Simon köréhez tartozott, vele jött Nagybányára 1897-ben, a táborverés második esztendejében. Kolozsvárra hazatérve a jómódú család műtermet hozott létre számára, ahol magániskolát indított (1908). Rendszeresen részt vett a budapesti műcsarnokbeli tárlatokon. Kiállított munkái bizonyítják, hogy tudatosan próbált túljutni az impresszionizmuson (pl. felfokozott színekkel, foltokra egyszerűsödött képfelület). Be nem teljesedett ígéretként, újra meg újra feldolgozott témák festőjeként, illetve néprajzi indíttatású kalotaszegi meg a kincses várost megörökítő képek szerzőjeként emlékeznek rá. Legtöbb munkája Kolozsváron maradt meg.

Erdélyi Toll, 2009. I. évf., 1. szám

TARTALOM

- Az udvarhelyi Népszínház történetéről 5
- Az életet nem a jól csengő ritmusokban és rímekben éljük 7
- Ráduly János és a sátor fekete szőnyege 10
- Beke Sándor: A galambok kirepülnek 12
- Hatalmasok bolondjairól 14
- A Nap leánya és más keleti mesék 16
- Ne gátakat, hanem hidakat építsünk 17
- Nem üres tarisznyában kotorászgatva 19
- Új kiadásban. Útleírás a két Homoród mentéről 21
- A bátorság próbája 23
- Borszék környéke tíz szempár tükrében 25
- Mit mondogat K. Kovács András? 27
- Areopolisz — történelmi
és társadalomtudományi tanulmányok 29
- Észt mesefordítások 31
- Új népballadaskönyv. Siratóim lesznek az égi madarak 32
- Könyvajánló gyermekeknek. Maros menti népmesék 34
- Székelyszentlélek könyve 36
- Madar Ilona a Sóvidék földműveléséről 37
- Néprajzi tanulmányok: újabb Lenyomat 38
- Rovásírásos emlékeinkről 40
- Székely Mózes fejedelem élete a korszak tükrében 42
- Az igazságos hazugság 44
- Családközpontú-e a jelenkor? 46
- Egymást keresztező utak 47

A sokszínű csoda jobb megismeréséért	49
Székely történeti kistükör 1848-ig	50
Székelyvarsági játékvilág	51
Atyha szokásvilágáról	52
Pár csángó szó	54
Receptek, történetekkel	56
Kortársak imái a hazáért	58
Miért bozgor?	60
Magunk megváltásáról — Bitó László szemszögéből	62
Egy város lenyomata	64
Játékos, boldogító élmény.	
Új gyermekszindarab: Furulyás Palkó	66
Bölöni Domokos Nevető gödréről	68
Tanulmányok anyakönyves vizsgálatokról	70
Ismert ételkülönlegességekről	72
Erdélyi örmény népmesék	73
Királyok, bírók, tréfamesterek Kibédről	75
Mecsúgta a kisujjam	76
Ki lopta el a kántor úr malacát?	78
Mesék egy kiskendi tulipános ládából	79
Sóvidék a középkorban	80
Élni, istenien	82
Napom, napom, fényes napom	84
Korondi csigavonaton	86
Kiruly: a fürdő, ami nincs	87
Díszített tetőcserepekről	88

Világválság és fenntarthatóság	90
Mesefeldolgozások kisiskolásoknak	91
Újból a rovásírásról	92
A székelyekről, több nyelven	93
Ötödik Arcopolisz	95
Megcibálja-e még Jézus Pricskili Dungónak a fülét?	97
Berecz japán melói	99
Német—osztrák hatások az erdélyi magyar konyhaművészetben	101
Zenei kézikönyv szülőknek, pedagógusoknak	103
Lövéte 1848–1849-ben	104
Ráduly János negyven könyve	106
Újabb mondák, anekdoták, Ráduly gyűjtéséből	108
Húsvéti versek és szokások	109
Kismesterségek alkonyáról	110
Gyógyítsunk magyarul?	112
Berecz Edgár újabb szurkálódásai	114
Lövétei bányatörténet	115
Siklódiak énekelnek	116
Az erdélyi zsidókról	117
Csillagbetűs üzenet Sütőről	118
Gyöngyvirág Palkó	119
A pórul járt pásztorlegényke	120
Ráduly „beszélő” rováslelkeket vallat	121
Békességet hozó egyezséglevelek sóváradiak és kibédiek között	122
Antológia a pünkösdi búcsúról	124

Készen, bekötve 126
Székely Útkereső 128
Székely Útkereső Antológia 130
Gyermekirodalmi antológia 132
Székely Útkereső Kiadványok antológiája 134
Pályakép Ács Ferenc festőről 136

ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ

A könyv szerkesztője: BEKE SÁNDOR

Nyomdai előkészítés:

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

A szerkesztőség postacíme:

535600 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87

Telefon/fax: 00-40-266-212703

E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu

ISBN 978-606-534-085-5

www.erdelyigondolat.ro

Készült az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Nyomdájában,
Székelyudvarhelyen